

Silje Viken Larssen

Felleskap og frykt

Ambivalente relasjoner blant urbane flyktninger
i Yaoundé, Kamerun

Masteroppgave i sosialantropologi

våren 2012

Veileder Harald Aspen

Forsidebildet viser sentrum og katedralen i Yaoundé. Foto: Silje Viken Larssen

SAMMENDRAG

Denne avhandlingen er basert på et feltarbeid i Yaoundé, hovedstaden i Kamerun. Som et fredfullt land i regionen, er Kamerun et viktig mottaksland for mange flyktninger, blant annet fra Den Sentralafrikanske Republikk (SAR). Jeg tilbragte dagene sammen med urbane flyktninger fra SAR som lever blandet med lokalbefolkningen i hovedstaden.

Avhandlingen tar for seg flyktingenes forhold til fellesskap og *sorcellerie* (skadelig magisk kraft). I møte med lokalbefolkningen og ved at de er flyktninger oppstår det noen utfordringer i flyktingenes hverdagsliv. På den ene siden er flyktingene avhengig av fellesskapet for å overleve. De skaper fellesskap i eksil basert på likhet, resiprositet og ved å holde ved like minner fra sitt hjemland. Gjennom å skape et fellesskap, opprettholder flyktingene også et midlertidig aspekt ved sin tilværelse, og klamrer seg fast til håpet om at de en gang kan reise tilbake. For å få en forståelse av flyktingenes sosiale relasjoner har det vært hensiktsmessig å bruke Hannerz' domener og Goffmans teatraliske begreper. Liisa Malkkis teorier om skapelse av en kollektiv identitet og flyktingbegrepet har også vært nyttig for å forstå hvordan flyktingene skaper fellesskap i eksil.

På den andre siden er det knyttet utfordringer til likheten og delingen i fellesskapet. Flyktingene har en sterk frykt for sjalusi og *sorcellerie* både fra kamerunerne, og fra de andre flyktingene. For å tolke i hvilke relasjoner frykten for *sorcellerie* forekommer har det her vært fruktbart å se på blant annet Douglas og Geschiere. Frykten for *sorcellerie* fører til at flyktingene deler sine goder, men er forsiktige med å dele informasjon. Det gjør også til at flyktingene spiller roller hvor de opprettholder gode relasjoner til andre flyktninger, kamerunere og hjelpeorganisasjoner.

Det er et dialektisk forhold mellom det de kollektive hensynene og de individuelle valgene. Flyktingene må tenke både på seg selv, og på sine forpliktelser ovenfor fellesskapet. Det skapes dermed noen regler for deling, hvor man er forsiktig med hva man deler, og hvem man deler med.

FORORD

Å skrive denne avhandlingen har vært krevende, utfordrende, og veldig spennende! Det har vært en interessant prosess fra planlegging og gjennomføring av feltarbeidet, analysere informasjonen og deretter skrive en avhandling. Det har til tider vært vanskelig, men når jeg sitter med resultatet foran meg, har det absolutt vært verdt det. Jeg hadde aldri nådd målet uten god hjelp og støtte, og jeg vil i den anledning takke noen av dem som har hjulpet meg.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Harald Aspen, som har gitt meg gode råd og motiverende ord gjennom hele prosessen. Hjelpen din har vært veldig verdifull!

Jeg vil takke noen personer som hjalp meg med gjennomføringen av feltarbeidet. Min fantastiske søster, Anne, som hjalp meg å skaffe viktige kontakter i forkant av feltarbeidet, Hilaire Bell og organisasjonen CRED, som hjalp meg med bosted og nødvendige kontakter i Kamerun og la familie Songo, som åpnet hjemmet sitt for meg. Takk til Røde Kors Kamerun og spesielt til UNHCR Kamerun, som godtok at jeg fulgte deres arbeid og ga meg gode tips på veien.

Jeg er veldig takknemlig for den gode hjelpen jeg har fått i skriveprosessen, med korrekturlesing og nyttige tilbakemeldinger. Hanna, Eirik, Anne, Mamma, Elisabeth og Silje Aurora – tusen takk! Jeg vil også takke foreldrene mine for hjelp og mange oppmuntrende ord.

Mine herlige medstudenter, dere har vært en utrolig god støtte hele veien, gjennom latter og tårer, gleder og frustrasjoner. Takk for nyttige diskusjoner og utallige timer sammen på lesesalen. Jeg hadde heller aldri klart dette uten mine fantastiske venner, som har hatt troen på meg og støttet meg hele veien. Tusen takk!

Og sist, men ikke minst, den aller største takk til flyktningene i Yaoundé, mine søstre, som tok meg inn i varmen, delte deres gleder og sorger med meg, og lot meg ta en del av deres hverdag. Denne oppgaven hadde aldri sett dagens lys uten deres hjelp. Deres styrke og pågangsmot er en inspirasjon. A íta tí mbí wâli síngèla mingi mingi!

FORKORTELSER OG BEGREPSFORKLARINGER

SAR – Den sentralafrikanske Republikk

Sentralafrikanske flyktninger – i min forbindelse, flyktninger fra SAR

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees.

OUA – l'Organisation de l'Unité Africaine

HCR – UNHCRs regionalkontor i Yaoundé. For å skille mellom det regionale kontoret i Yaoundé, og hovedorganisasjonen, velger jeg å bruke HCR (de lokales eget begrep) for å omtale kontoret i Yaoundé.

Røde Kors – i denne oppgaven benyttes Røde Kors som betegnelse på Kameruns nasjonalforening, Croix Rouge Camerounaise (CRC)

HCR/CRC – Samarbeidsprosjekt for urbane flyktninger i Yaoundé mellom HCR og CRC

Flyktningforeningene – grupper organisert av HCR/CRC. Hver av foreningene har et styre med en leder (her snakkes det blant annet også om Den sentralafrikanske foreningen (for alle sentralafrikanske flyktninger) og Kvinneforeningen (alle kvinnelige flyktninger)).

RDS – Refugee Determination Status. Fastsettelse av flyktningstatus. Prosessen hvor flyktninger søker om å bli anerkjent flyktning, med intervjuer og endelig avgjørelse

Sorcellerie – skadelig magisk kraft

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	iii
FORORD	v
FORKORTELSER OG BEGREPSFORKLARINGER	vii
INTRODUKSJON	1
KAPITTEL 1 SOSIALE RELASJONER – en teoretisk tilnærming	5
Tidligere forskning på feltet	5
Relasjoner blant flyktingene	8
Forholdet til kamerunerne	10
Avhandlingens oppbygging	13
KAPITTEL 2 METODE	15
Innsamling av informasjon	16
Utfordringer, og hverdagen i felt	19
KAPITTEL 3 STEDSFORANKRING	29
Kamerun og Yaoundé	29
Konfliktene i Den Sentralafrikanske Republikk	33
Definisjon på flyktinger	35
Mange mennesker – mange historier	38

Sentrale aktører i Yaoundé	42
Flyktningers rettigheter i Kamerun	43
UNHCRs varige løsninger	44

KAPITTEL 4 HVERDAGSLIVET I YAOUNDE **47**

Flyktingenes økonomiske situasjon	48
Jobb: utfordringer og løsninger	50
Boforhold	58
Materielle goder	60

KAPITTEL 5 FELLESSKAP **63**

En gruppe preget av mangfold – kan vi snakke om et fellesskap?	63
Hva er et fellesskap?	64
Å skape et fellesskap	65
Steder hvor fellesskap dannes	72
Motivasjonen for å skape fellesskap	75

KAPITTEL 6 FRYKTEN FOR LA SORCELLERIE **83**

Hekseri, trolldom og det onde øyet	84
Sjalusi	85
Frykt for <i>sorcellerie</i> fra fellesskapet	89
Frykt for <i>sorcellerie</i> fra kamerunerne	95

KAPITTEL 7 DET KOLLEKTIVE OG DET INDIVIDUELLE	103
Fra sjalusi til <i>sorcellerie</i>	103
Regler for deling	104
Mistillit	105
Roller	110
Den sterke troen på Gud	111
En midlertidig tilværelse?	113
AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	115
LITTERATURLISTE	117

INTRODUKSJON

Hun ser stygt på ham, før hun lener seg mot meg som om det skulle være en hemmelighet, og sier ”du vet vel at han er i prosessen for å bli overføringsflyktning?”¹

Foruten en kort ferietur til Sør-Afrika var mitt første møte med Kamerun også det første møtet med det afrikanske kontinentet. Jeg var sliten etter en lang reise, men i møte med det vrimplende folkelivet i gatene, glemte jeg raskt hvor sliten jeg var og lot meg fascinere av en by jeg aldri hadde sett maken til. Jeg visste lite om hva jeg gikk til, men hadde mange tanker om hvordan feltarbeidet skulle bli.

Motivasjonen min for å studere flyktninger hang sammen med en nysgjerrighet ovenfor flyktnings situasjon. Gjennom media blir flyktninger ofte portrettert som store grupper fattige, man får se flyktninger som bor i telt i flyktningleirer og barn som sulter. Denne typen framstillinger har tidligere blitt kritisert av antropologer (blant annet Malkki 1996 og Fuglerud 2001). Hvilken situasjon var det som ventet meg i Kamerun? Kom det til å være flyktningleirer og stor fattigdom? Eller var det noe annet?

Antropologen i meg ønsket å utforske stereotypene, og undersøke eksiltilværelsen ved å sette meg inn i flyktningenes situasjon, og forsøke å forstå deres emiske opplevelse av det å være flyktning. Dette vil jeg også påstå er en av fordelene til antropologien, å ikke bare godta det man blir presentert for som en sannhet, men et ønske om å finne ut hva det er som skjuler seg bak. En av antropologens utbytter av å studere flyktninger, ligger i følge Harrell-Bond og Voutira (1992)

¹ Feltnotater 6.5.2011

i muligheten til å studere sosial forandring, og hvordan flyktingenes sosiale virkelighet er i eksil. Det var akkurat denne virkeligheten jeg hadde lyst til å forstå.

Jeg valgte å studere flyktingene i fransktalende Afrika, og, og Kamerun skilte seg raskt ut som et land som tok imot flyktinger, men hvor en stor del bodde i urbane områder, og ikke i flyktingleire. Det førte til en rekke nye spørsmål. Om de levde i urbane områder, hvordan levde de da? Ble de integrert med lokalbefolkningen?

Eksiltilværelsen blir ofte beskrevet som noe midlertidig og flyktingene beskrevet som rotløse (blant annet Harrell-Bond og Voutira 1992; Malkki 1995b). Dette kan sees i motsetning til *varige løsninger*, som også er et av FNs høykommissær for flyktingers, heretter beskrevet som UNHCR, hovedmål. Situasjonen blir for mange lengre enn de hadde sett for seg. Oppfatter de selv sin situasjon som midlertidig? Og hvordan påvirker deres samhandling med de lokale og andre flyktinger denne midlertidigheten?

I løpet av tiden på feltarbeid var det flere interessante tema som dukket opp, blant annet fellesskap og *sorcellerie* (skadelig magisk kraft). Allerede min andre dag i Yaoundé, var jeg vitne til en episode hos den kamerunske familien som jeg bodde hos. Vertsfaren min hadde tent et bål i hagen (som var omringet av en høy mur) for å brenne blader og annet rask fra hagen. Plutselig kom han inn, tydelig sint, og forklarte at naboen hadde anklaget han for *sorcellerie*. Dette var første gangen jeg hørte noen snakke om *sorcellerie* på den måten, og som svar på mitt uforstående blikk, svarte han "La jalousie est une des choses négatives en Afrique" (Sjalusi er en av de negative tingene i Afrika) (Feltnotater 8.1.2011). Sjalusi og *sorcellerie* var også noe flyktingene mente hang sammen. Hvordan er forholdet mellom sjalusi og *sorcellerie*? Og hvordan påvirker dette de sosiale relasjonene i Yaoundé?

Jeg undret meg over hvordan midlertidighet, fellesskap og *sorcellerie* hang sammen. Hvordan kan man forstå at flyktingene skaper fellesskap i en situasjon de selv anser som midlertidig? Hvordan skaper flyktingene fellesskap, og hvordan påvirker tanker om likhet, sjalusi og *sorcellerie* fellesskapet? Er det slik at flyktingene må tenke på seg selv i eksil eller er de

avhengige av hverandre? Dette er noen av spørsmålene jeg vil søke svar på i denne avhandlingen. Jeg skal belyse noen av flyktingenes utfordringer knyttet til skapelsen av fellesskap og en kollektiv identitet på den ene siden, og sladring, sjalusi, *sorcellerie* og deres individuelle valg på den andre.

KAPITTEL 1

SOSIALE RELASJONER

- en teoretisk tilnærming

For å få et bedre grep om hvilke sosiale relasjoner man finner i Yaoundé, og i hvilke relasjoner frykten for *sorcellerie* forekommer, danner jeg her et teoretisk bakteppe for å kunne si noe om flyktingenes sosiale relasjoner. Dette vil være spesielt relevant når jeg i senere kapittel tar for meg flyktingenes forhold til fellesskap, sjalusi og *sorcellerie*. Jeg velger her å se på Goffmans teatraliske begreper og Hannerz' domener, og argumenterer for at flyktingene anser sine forhold til de andre flyktingene som nære, og kan plasseres i det Hannerz (1980) vil kalle hushold/slektskaps- og forsørgelsesdomener. Forholdet til flyktingene kan først og fremst defineres som naborelasjoner som kan være både nære og mindre nære.

TIDLIGERE FORSKNING PÅ FELTET

Det finnes mye litteratur som tar for seg flyktingers situasjon. Harrell-Bond og Voutira (1992:7) presenterer en antropologisk definisjon av flyktinger som: "In anthropological terms, refugees are people who have undergone a violent "rite" of separation and unless or until they are "incorporated" as citizens into their host state (or returned to their state of origin) find themselves in "transition", or in a state of "liminality". Å beskrive flyktingenes tilværelse som en liminal fase, har blitt gjort av flere (blant annet Sirriyeh 2010; Malkki 1992) Harrell-Bond og Voutira (1992) beskriver også tilværelsen som flykting som en "rotløs" situasjon. Dette har vært mye kritisert av blant annet Malkki (1996), som mener at i mange studier er det en implisitt antagelse at flyktinger er revet vekk fra sin kultur, sine røtter og sine hjem, og at flyktinger lider av et tap av all kontakt med den verden de har forlatt. Malkki har vist hvordan opplevelsen som flykting kan variere og hvordan flyktingene i hennes tilfelle opprettholder fellesskap i eksil (Malkki

1995a: 515). Det har også vært diskutert hvordan media danner et bilde av flyktninger som hjelpesløse og at de trenger noe til å snakke for seg (Malkki 1996; Fuglerud 2001). Buyer (2008: 235) argumenterer for at flyktninger må ”negotiate their identity as refugees in a new country and the losses they have suffered, and find a way to incorporate this new aspect into their personhood”.

Litteratur angående flyktninger i Sentral-Afrika har først og fremst vært rettet mot konfliktene som har foregått i Great Lakes regionen, med fokus på Rwanda og Burundi (blant annet Malkki 1995a). Det som tidligere er skrevet om sentralafrikanske flyktninger i Kamerun, er skrevet av internasjonale hjelpeorganisasjoner som Leger uten Grenser og UNHCR og konsentrerer seg stort sett om sentralafrikanske flyktninger som lever i flyktningleirer i Adamaoua-regionen i nord i Kamerun.

Denne avhandlingen retter søkelyset mot hverdagslivet til sentralafrikanske flyktninger som lever i urbane områder i Kamerun, med fokus på de som lever i hovedstaden Yaoundé. Oppgaven undersøker flyktningenes sosiale relasjoner, hvordan de skaper et fellesskap og deres forhold til andre aktører i Yaoundé. Jeg utforsker flyktningenes forhold til deres kollektive og individuelle identitet, og deretter ser jeg på hvilken betydning deling, likhet, sjalusi og *sorcellerie* har for flyktningene. Flyktningene oppfatter *sorcellerie* som en kraft som ødelegger for dem i hverdagslivet. Som jeg viser i oppgaven, frykter flyktningene *sorcellerie* både innad i fellesskapet med de andre flyktningene, men også fra kamerunerne. Hvordan kan vi forstå dette? I hvilke relasjoner oppstår det en frykt for *sorcellerie*, og hvordan påvirker dette hvordan flyktningene forholder seg til sine omgivelser? For å utforske dette tar jeg her for meg Goffmans rolleteori og Hannerz ”domener” for å forstå hvilke roller flyktningene spiller i forhold til hverandre og de andre aktørene i Yaoundé.

Sosiale roller i urbane strøk

Sosialt liv består av situasjoner og menneskene involverer seg i disse gjennom roller (Hannerz 1980: 317). Man velger hvilke aspekter av identiteten sin som man fokuserer på (Malkki 1995a).

I urbane områder har mennesket større variasjon av roller fordi det møter på flere ulike situasjoner (blant annet Hannerz 1980). Det er tidligere blitt argumentert for at i urbane omgivelser blir det kollektive mindre viktig, og at mennesket velger nettverk utfra hvilke det tjener best på selv (blant annet Eames og Goode 1977). Flyktningene i Kamerun har skapt noe kollektivt i eksil, de har skapt et fellesskap. Hvordan man involverer seg vil nok være avhengig av hva flyktningene selv kan tjene på det, men mitt materiale viser at til tross for vanskelighetene det innebærer å være endel av et fellesskap, fortsetter flyktningene å opprettholde det. Flyktningene hjelper hverandre gjennom vanskelige situasjoner. Selv om flyktningene tar individuelle valg utfra deres egen situasjon, opprettholder de et fellesskap basert på forpliktelse og resiprositet.

Goffman (1992) beskriver våre sosiale relasjoner med hjelp av teatraliske begrep. Han skiller mellom det som skjer i fasadeområdet, og i det han kaller baksideområdet (front og backstage). Fasadeområdet er sceneområdet, hvor man har et publikum, mens baksideområdet beskriver han som stedet bak scenen hvor ”inntrykk og falske forestillinger åpent bygges opp” (1992: 97). Vi kan også si at fasadeområdet er det ytre, mens baksideområdet er det indre og selvets egne følelser. Hvilke roller man spiller i de forskjellige områdene varierer. Hannerz (1980) mener at skillet mellom fasade- og baksideområde blir for fastsatt, og har heller delt de sosiale rollene i fem domener, eller ”domains” som menneskene engasjerer seg i. Disse kaller han ”household/kinship, provisioning, recreation, neighboring og traffic”: (Hannerz 1980:100-105). Han forklarer at blant disse fem domenene, er det nabodomenet og trafikdomenet som blir spesielt viktig i byen. Relasjoner kan endre seg, og det er ikke klare grenser mellom domenene. For å forstå relasjonene mener Hannerz at vi må se på forholdene mellom roller innad og mellom domener utad. Fra et stort antall mennesker som man møter i urbane områder, *velger* man noen av dem som man samhandler med i de forskjellige domenene. Resten er fremmede, eller det han her kaller trafikdomenet (traffic) (Hannerz 1980). Han forklarer her interne og eksterne roller, hvor for eksempel fremmederelasjoner kan kun være interne, for med en gang menneskene handler i andre domener, er de ikke lenger fremmede. Flyktninger velger, i følge Buyer (2008), hvilke aspekter ved sin identitet de velger å vektlegge, avhengig av publikum.

RELASJONER BLANT FLYKTNINGENE

Flyktningene i Yaoundé identifiserte seg med hverandre som en konsekvens av at de var flyktninger i samme by. De forklarte selv dette med at de var i samme situasjon og det dermed var lett å komme overens. Flyktningene var i et resiprositetsforhold med hverandre og de delte på det de hadde. De dukket opp i begravelser, og hjalp selv dem man ikke kjente godt. De skapte en kollektiv identitet basert på den felles situasjonen som de befant seg i. Flyktningene omtalte hverandre i form av slektskapstermer og selv om alle flyktningene var deres brødre og søstre, var det forskjeller i nærhet.

Hannerz argumenterer for at hushold og slektskapsdomenet (household/kinship) inneholder flere typer roller. Slektskapsdelen mener han bare kan være intern, mens husholdsdomenet også kan være ekstern. Han mener at de interne rollene vil sannsynligvis ikke øke i urbane miljø, mens eksterne kan øke ved at de går over til å bli noe annet. Han beskriver forsørgelsesdomenet (provisioning) som inkluderer både interne og eksterne roller. Gjennom eksterne roller er man involvert med husholdsdomenet og fritidsdomenet med handel og bytter. Redistribusjon og markedsbytte knytter mange mennesker sammen (1980: 100- 105). Begge domenenene handler om hvem man kan støtte seg på når ting er vanskelig. Hvis man ser på Hannerz domener som tar for seg hushold, slektskap og forsørgelsesdomener, kan vi forstå flyktningenes relasjoner seg imellom som nære. I et hushold vil man lage maten sammen, dele på det man har og hjelpe hverandre. Dette gjelder også for slektskap. Flyktningene var avhengig av hjelp fra hverandre, og for eksempel i situasjoner hvor de selv hadde mat, var det naturlig å dele det man hadde med sine nære.

Selv om alle flyktningene uavhengig av nasjonalitet mente at de befant seg i samme situasjon, var det også forskjeller innad i gruppa, noe jeg vil komme tilbake til i kapittel fem. Det var i tillegg til den kollektive identiteten som flyktninger, viktig for flyktningene å forklare at de var fra SAR, noe de var stolte av. Hvilke roller man spiller er avhengig av situasjonen. Vi kan si at

flyktningene overkommuniserte² sin identitet og spilte på sin status som sentralafrikansk i enkelte situasjoner, mens de i andre situasjoner kommuniserte sin identitet som flyktninger. Kvinnene omtalte ofte seg som "nous, les femmes réfugiés centrafricaines." (Vi, de sentralafrikanske flyktningkvinnene). Flyktningene brukte også hverandre og fellesskapet som en trøst, og en hjelp til å flykte unna sine problemer. Flere av informantene brukte mye tid på å være sammen med andre flyktninger fordi da slapp de å sitte hjemme og bekymre seg for hvordan de skulle skaffe mat til barna. Fritidsdomenet (recreation) er i følge Hannerz domenet hvor man spiller roller i fritiden sin. Det er allikevel flytende grenser, siden menneskene ofte tilbringer mesteparten av fritiden sammen med de som tilhører hushold/slektskapsdomenet. For flyktningene kan man kalle disse utvidet slektskapsforhold eller vennskap, hvor de kunne slippe unna de vanskelighetene som var knyttet til hjemmet

En av utfordringene blant flyktningene var mangelen på tillit. Flyktningene snakket om at det var én ting at Røde Kors stjal og tok fra dem det som de mente at de hadde krav på, men det var enda verre når det var flyktninger som tjente på bekostning av de andre. "Le problème c'est les traîtres" (Problemet er forræderene) (Feltnotater 4.4.2011). Spesielt ble de som hadde posisjoner innad i flyktningforeningene anklaget for å ta imot penger fra Røde Kors, og dermed vende ryggen til de andre flyktningene. Blant flyktningene var det også mye sladring og mistenkeliggjøring. Det at flyktningene mente at de som tjente på bekostning av andre var forrædere, illustrerer en forpliktelse ovenfor fellesskapet og at man burde ikke handle på bekostning av fellesskapet. Dette kommer jeg tilbake til. Flyktningene spiller roller i domener som sier noe om nære relasjoner hvor de har en forpliktelse ovenfor hverandre, slik man har for eksempel innad i en familie.

² Goffman (1992) forklarer at man overkommuniserer ved at man vektlegger enkelte aspekt av sin rolle i fasadeområdet.

FORHOLDET TIL KAMERUNERNE

Den første dagen min i Kamerun ble jeg hentet av min kamerunske vertsfamilie på flyplassen. Allerede i bilen på vei til Yaoundé begynte vi å snakke om flyktningenes situasjon i Kamerun. Min vertspappa mente at Kamerun var et mottaksland, hvor alle var velkomne og at de ikke så forskjellen på flyktningene og kamerunerne. Dette var også mitt generelle inntrykk i begynnelsen av oppholdet.

Dette bildet er tatt utenfor Utenriksdepartementet og teksten sier ”Kamerun: land for velkomst og gjestfrihet.”³

Kamerunerne hadde forskjellige inntrykk av flyktningene, noen var ikke klar over at det var så mange flyktninger i Yaoundé, mens andre var skeptiske til fremmede generelt og mente at i og med at de hadde det vanskelig selv, med dårlig økonomi og høy arbeidsledighet, burde de ikke dele med ”de som ikke hørte til”. Dette gjaldt ikke bare sentralafrikanske flyktninger, men også økonomiske migranter som kom til Kamerun for å tjene penger. Etterhvert fikk jeg også et annet inntrykk fra familien jeg bodde hos. I forbindelse med at de ønsket å ansette en ny gartner, men strevde med å finne noen, nevnte jeg at det var mange flyktninger som sikkert var interesserte i å

³ Alle bilder i avhandlingen er tatt av Silje Viken Larssen

jobbe som gartner. Svaret jeg fikk var: ”hvorfor skal jeg ansette en flyktning når det er så mange kamerunere som ikke har jobb?”. Dette var også flyktingenes inntrykk, som mente at de ikke ble prioritert i jobbmarkedet. Mange av den mer velstående delen av den kamerunske befolkningen hadde andre som jobbet for dem, og familien jeg bodde hos hadde en gartner som kom et par timer én gang i uka. Andre familier kunne ha noen som vasket klær eller lagde mat noen timer hver dag.

Flyktingene var også skeptiske til kamerunerne. De hadde liten tro på at de hadde en framtid i Kamerun. Mange mente at selv om barna deres gikk på skole og skaffet seg en utdanning, ville de aldri få seg en jobb på grunn av diskriminering i arbeidsmarkedet. Flyktingene fortalte historier hvor kamerunerne hadde bedt dem om å dra tilbake til der de kom fra (Feltnotater 10.2.2011), at kamerunerne ikke var glad i ”les étrangers” (de fremmede), at de var korruperte og at ”l’homme camerounais est un flatteur” (kameruneren er en som bare smigrer) (Feltnotater 8.2.2011 og 20.4.2011). Kamerunerne ble også beskrevet som gjerrige, som aldri delte. Flyktingene snakket negativt om kamerunerne i sitt baksideområde, slik som Goffman (1992) beskriver at man ofte snakker negativt om publikum. På grunn av at de levde tett sammen i Yaoundé, var de allikevel tvunget til å forholde seg til hverandre. De møtte kamerunerne hver dag, mange bodde sammen eller var naboer med kamerunere. De handlet med kamerunere på markedet eller det var kamerunere som handlet med dem da de var på jobb. Det at flyktingene så på kamerunerne som noen som aldri delte, kan også tyde på at de mente kamerunerne hadde noe de burde ha delt.

Hannerz (1980: 100-105) skriver at naborelasjoner (neighboring) ser ut til å være en vedvarende relasjon mellom mennesker i urbane områder i en eller annen form. Dette er relasjoner som både kan være nære og fjerne. På den ene siden kan dette være relasjoner som er fysisk nære, men man trenger ikke nødvendigvis å bety at man har en nær relasjon. Hannerz forklarer at et eksempel på dette er hvordan naboene finner måter for å ha så lite kontakt som mulig. Naborelasjoner kan også være nære relasjoner. Hannerz beskriver at enkelte steder kan mennesker bo som om de var i slekt, og anser hverandre for å være i slekt. Relasjonene er her situasjonsbetinget. Dette er stabile forhold som er avhengig av åpenheten mellom menneskene (Hannerz 1980). Naboer vil da

sees på som noe mer enn bare de som bor i huset ved siden av, men heller de man lever side om side med i byen. Flyktingenes relasjon til kamerunerne er på mange vis både nære og fjerne. De tar avstand fra kamerunerne og opprettholder bilder av kamerunerne som noe annerledes enn seg selv. Når vi sier at dette er stabile forhold, kan vi si at kamerunerne vil alltid være den signifikante andre så lenge flyktingene befinner seg i Kamerun. Flyktingene så kamerunerne som de som hadde tilgang på ressurser og jobb, men som ikke delte på den. Flyktingenes forhold til kamerunerne kan forstås ved å se på nabodomenet, hvor relasjonene kan både være nære, og mindre nære.

Røde Kors' kontor i Yaoundé var et lokalkontor, og driftet av kamerunere. Det gjorde at Røde Kors ble forbundet med kamerunerne. Man kunne sjeldent høre flyktinger som var fornøyd med Røde Kors, og jeg hørte daglig rykter om at Røde Kors stjal fra flyktingene. UNHCR Kamerun (heretter kalt HCR) ble derimot en representant for internasjonale aktører, og ble av flyktingene beskrevet som deres "mor" som tok vare på dem. Tilgangen til de to organisasjonene hadde nok også en betydning for hvordan de ble oppfattet av flyktingene. Mens HCR hadde egne dager hvor de tok imot flyktinger, var det lettere å dukke opp ved Røde Kors. Jeg fikk inntrykk av at det var HCR som stod bak mange av avgjørelsene, mens det var Røde Kors som ofte gjennomførte dem. Kontakten mellom de ansatte hos Røde Kors og flyktingene ble nærmere når de hadde mye med hverandre å gjøre. Flyktinger som var ofte utenfor Røde Kors hadde nærmere kontakt med de ansatte, og det virket som de hadde en god tone. Når relasjonene som i utgangspunktet var i nabodomenet blir nære, går de lett over til andre domener (Hannerz 1980). For flyktingene kan vi si at relasjonene med for eksempel Røde Kors kunne gå over til forsørgingsdomenet hvor flyktingene fikk hjelp og økonomisk støtte. Enkelte ansatte betrodde seg også til flyktingene i vanskelige situasjoner og fikk moralsk støtte.

Flyktinges sosiale relasjoner i Yaoundé er preget av grader av nærhet. De kan ha nære forhold til både andre flyktinger og kamerunere. Allikevel er det deres identitet som sentralafrikanske flyktinger som danner deres nærmeste forhold, og som bidrar til å skape fellesskap. Vi kan plassere flyktinges relasjoner til kamerunerne nabodomenet, men de kan også endre domene ved at det oppstår en nærmere relasjon.

AVHANDLINGENS OPPBYGGING

Etter å ha tatt for meg metodiske utfordringer i det neste kapitlet, tar jeg i kapittel tre for meg nødvendig informasjon om Kamerun og Den Sentralafrikanske Republik. Dette gjør jeg for å danne et bilde av hva flyktningene har flyktet fra, og hvilken situasjon de har kommet til. Deretter presenterer jeg noen av informantene og andre aktører som er viktige i flyktningenes liv i Yaoundé, før jeg i kapittel fire beskriver noen aspekter ved flyktningenes tilværelse som jobb, bosted og økonomi for å skape en forståelse for hvordan flyktningene lever i Yaoundé.

Flyktningene skaper forestilte fellesskap i Yaoundé gjennom opprettholdelse av likhet, deling og minner fra sitt hjemland. Jeg argumenterer for at flyktningene skaper fellesskap for å takle vanskelige situasjoner. Dette ser jeg på i kapittel fem, før jeg i kapittel seks viser hvordan sjalusi og *sorcellerie* påvirker fellesskapet. De to siste kapitlene vil deretter bli tatt videre i kapittel sju hvor jeg argumenterer for at flyktningene må opprettholde det kollektive og det individuelle i eksil, og at de forsøker å finne en balanse for hvor mye og hvordan de involverer seg i fellesskapet.

KAPITTEL 2

METODE

Antropologens rolle på feltarbeid er å sette seg inn i hvordan de lokale opplever og tolker sine liv. Dette gjøres gjennom å delta i, og ved å bli en del av menneskenes sosiale liv. På samme tid har antropologen også en avstand hvor man tar et skritt tilbake og analyserer situasjonene fra utsiden (Olwig og Hastrup 1997: 1-13). Å skape en følelsesmessig avstand til de man studerer har vært beskrevet som viktig for å kunne oppnå objektivitet (Cerwonka 2007: 33). I og med at man bruker seg selv som verktøy er det ikke alltid lett å skape en avstand, og det er lett å bli involvert. Cerwonka (2007) argumenterer for at man heller bør se på kroppen som en ressurs. Hvem man er, hvilke valg man tar på feltarbeid og hvordan man velger å gå fram for å samle informasjon har en stor betydning for hva slags type informasjon man får, og hvordan informasjonen blir tolket. Ved å sitere Gadamer, beskriver Cerwonka (2007: 23) hvordan subjektiviteten til forskeren aldri kan bli visket ut.

Man har alltid noen tanker før man drar på feltarbeid som påvirker hvordan man oppfatter det man ser, hører og føler. Jeg viser her hvilke utfordringer som oppsto under feltarbeidet, og hvilke valg jeg tok, som har bidratt til den informasjonen jeg har fått og mitt forhold til informantene. Problemstillinger knyttet til blant annet posisjonering, det å ha kontakter i en organisasjon og etiske problemstillinger ved å studere mennesker i en vanskelig situasjon vil også bli berørt.

Som metode valgte jeg å bruke deltagende observasjon. Vi kan si at deltagende observasjon er en blanding av forskjellige metoder (Holy og Stuchlick 1983; Holy 1984). For min del betød det å observere hva flyktingene gjorde og hvordan de gjorde det, lytte til hva de pratet om og å delta i samtaler og aktivitetene flyktingene foretok seg. Jeg gjorde også et par intervju med noen flyktinger, og noen av aktørene som jobbet med flyktingene, men i forhold til flyktingene valgte jeg heller å fokusere på mer uformelle samtaler. Grunnen til dette var at informasjonen jeg fikk gjennom intervju bar preg av at flyktingene var skeptiske til å dele informasjon, og skjulte

hva de egentlig mente. Jeg hadde blant annet et intervju med en flyktning hvor hun svarte godt og utfyllende på alle spørsmålene jeg stilte med diktafonen foran meg. Da jeg skrudde av diktafonen og takket for hjelpen, begynte hun å fortelle historier som hun hadde unngått å fortelle under selve intervjuet. De fleste flyktningene var heller ikke spesielt interessert i å la seg bli intervjuet. Dagene besto i å lytte, stille spørsmål, observere og delta i diskusjonene. Jeg satt sjeldent med notatboken foran meg når jeg var i felten. De gangene jeg hadde boken foran meg ble samtalen veldig unaturlige, og mange jeg aldri hadde sett før kom for å fortelle meg hvor vanskelig deres situasjon var, og jeg følte at det påvirket hvordan de oppførte seg. Derimot hadde jeg en liten glosebok for å lære sango som kom godt til nytte for å notere noen stikkord.

Avhandlingen er basert på mitt feltarbeid blant urbane flyktninger i Yaoundé, og materialet er i hovedsak basert på informasjon fra flyktningene. Olwig og Hastrup (1997) argumenterer for at til tross for at feltarbeidet har tatt plass på et spesielt sted, er det kanskje ikke det som avgjør de sosiale relasjonene. Jeg argumenterer i oppgaven for at nettopp det at flyktningene befinner seg i Kamerun, og at de er flyktninger påvirker deres sosiale relasjoner. Dette gjør at også kamerunere og aktørene som er involverte i flyktningenes liv i Yaoundé, har vært kilder til å forstå flyktningenes situasjon. Jeg beskriver derfor innledningsvis hvordan informasjonen har blitt samlet inn, først og fremst gjennom deltagende observasjon i interaksjon med flyktningene, men også fra kamerunere og andre aktører.

INNSAMLING AV INFORMASJON

HCR, Røde Kors og begynnelsen av feltarbeidet

Jeg visste lite hva jeg gikk til da jeg landet i Yaoundé. Jeg hadde vært i kontakt med noen organisasjoner som jobbet med flyktninger i Kamerun, og et par dager før avreise fikk jeg bekreftet at jeg fikk tilbringe litt tid hos HCR. De første ukene var jeg med på det som skjedde hos HCR. Deres viktigste rolle er å anerkjenne flyktningene ved å gi de flyktningstatus. For å få

flyktningstatusen, må man oppfylle kravene til hva en flyktning er, bestemt av FNs flyktningkonvensjon. Jeg deltok på alle deler av prosessen: registrering av de som ønsker flyktningstatus, intervju og tildeling eller avvisning av statusen. Hos HCR kan flyktningene også be om blant annet økonomisk og juridiske råd og hjelp. Jeg deltok også på disse konsultasjonene, og jeg var med på hjemmebesøk for å se hvordan flyktningene bor, noe som var en veldig grei start. Å begynne feltarbeidet hos HCR gjorde at jeg fikk innblikk i én av sidene ved flyktningenes tilværelse. Jeg ønsket allikevel å tilbringe tiden sammen med flyktningene, for å se hverdagen gjennom deres øyne. HCR og Kamerun Røde Kors (CRC) drev et prosjekt for de urbane flyktningene i Yaoundé. Gjennom dette prosjektet (HCR/CRC) fikk jeg nyttig informasjon om hvor flyktningene møttes og møter som ble organisert som var åpne for alle.

Den rollen man kan få gjennom å være i kontakt med en organisasjon kan være utfordrende, både for å få innpass og i forhold til den informasjonen man får. Jeg fikk inntrykk av at det var få av flyktningene som hadde kjennskap til mitt opphold hos HCR. I begynnelsen av feltarbeidet mitt var det allikevel knyttet usikkerhet til hva jeg gjorde blant flyktningene, og mange trodde at jeg tilhørte en eller annen hjelpeorganisasjon. Dette handlet mer om at deres erfaring med europeere hadde vært hjelpearbeidere tilknyttet en organisasjon, og ikke på grunn av mine kontakter hos HCR. Det oppsto allikevel situasjoner hvor jeg syntes det var vanskelig å ha god kontakt med HCR. En dag var det en flyktning jeg tilbragte mye tid sammen med som fortalte meg at han hadde sett meg gå inn hoveddøren til HCR da han var på vei inn bakdøren. (Flyktningene måtte alltid gå inn bakveien, og fikk ikke tilgang til bygget om de ikke hadde en avtale. Da ble de henvist til benker på utsiden av bygget hvor de kunne vente på hjelp). Slike situasjoner føltes ubehagelige, og jeg følte at de skapte en avstand mellom meg og flyktningene, noe som jeg i utgangpunktet forsøkte å unngå. Etterhvert som flyktningene ble kjent med meg, ble det nok mer og mer klart at jeg var der som en privatperson. Allikevel kan dette ha påvirket informasjonen de ga meg. Både HCR og Røde Kors lot meg ta del i deres arbeid i den grad jeg ønsket det selv, og det var hensiktsmessig for få et innblikk i flyktningenes liv. Jeg er allikevel glad for å ha tilbragt mesteparten av tiden alene som privatperson.

Flyktingene

Jeg valgte å studere flyktinger fra Den Sentralafrikanske Republikk (SAR). Flyktingene fra SAR er den største gruppen flyktinger i Kamerun, og i og med det er vedvarende konflikter i SAR, kom det også stadig flere flyktinger over grensen. Flyktingene jeg studerte i Kamerun var en stor, men liten gruppe. Med det mener jeg at til tross for at det var et stort antall sentralafrikanske flyktinger i Yaoundé, var det et lite miljø, og det ble fort mange kjente fjes. Jeg valgte å fokusere på kvinnes hverdagsliv. Grunnen til at jeg endte opp med å studere kvinnene var relatert til hvilke flyktinger jeg kom i kontakt med. For det første var kvinnene mer synlig i bybildet, hvor de hadde jobber på gaten eller stod i kø for hjelp. Andelen av kvinner med barn i Yaoundé var også stor. Som kvinne selv, var det i tillegg enklere å ha nær kontakt med kvinner uten at det oppstod noen forhåpninger om giftemål eller lignende.

Kvinnene fant ofte bosteder gjennom kjentfolk, og til tross for at de var plassert rundt hele byen, var de sentralafrikanske kvinnene høyere representert i enkelte deler av byen. De aller fleste var gift og hadde barn, men få av kvinnene visste hvor mannen deres befant seg (om han var drept eller på flukt i et annet land visste de heller ikke). Jeg ble kjent med flyktinger som var i alderen 16-50 år, men hovedinformantene var i 40 – årsalderen. Disse vil jeg presentere i det neste kapittelet. Noen jobbet som peanøttselgere, mens andre hadde butikker ved veien. Andre igjen tilbragte dagene hjemme. Gruppen jeg har studert er preget av et stort mangfold. Jeg argumenterer allikevel i denne avhandlingen om at det finnes noe disse kvinnene har til felles selv om de har ulike opplevelser og individuelle syn på sin situasjon. Når jeg i min avhandling skriver om flyktingene, er det dermed snakk om de flyktingene jeg snakket med og ble kjent med i Yaoundé. Selv om begrepet *sentralafrikansk* kan være dekkende for mennesker fra hele Sentral-Afrika, vil jeg i avhandlingen snakke om kun mennesker fra SAR som sentralafrikanske. Jeg beskriver ofte *flyktingene*, og om ikke annet er beskrevet er det da snakk om de sentralafrikanske flyktingene.

Å bli kjent med det kamerunske samfunnet

Flyktningenes forhold til kamerunerne ble viktig i deres hverdagsliv. Det gjorde at jeg også måtte få en forståelse av kamerunerne. Det fikk jeg blant annet gjennom å bo hos en kamerunsk familie, hverdagslige aktiviteter som handling med kamerunerne, og taxiturer. Kamerunerne ble også en kilde til informasjon om flyktningenes liv i Yaoundé.

På grunn av sikkerhetsmessige årsaker kunne jeg ikke bo hjemme hos flyktningene, som ofte bodde i områder med mye kriminalitet. Jeg bodde dermed hos en relativt velstående kamerunsk familie. Å bo hos en kamerunsk familie var til tider veldig utfordrende, men det ga meg en god forståelse av hvordan man lever i Yaoundé, og den kamerunske mentaliteten, noe jeg anser som viktig for å forstå hva flyktningene møter når de kommer til Kamerun. Ved å bo hos en kamerunsk familie fikk jeg også ta del i deres frustrasjoner og gleder, og fikk innsyn i hva som opptok dem.

Å ta kollektivtransport var også en effektiv måte å forstå hva som var viktig for kamerunerne på. Kollektivtransporten i Yaoundé bestod blant annet av delte taxier. Dette førte til at man delte taxi med fremmede mennesker, og det var hele tiden noen som kom på eller gikk av. Men en konstant utskiftning i taxiene, kunne det virke som taxiene ble et fristed hvor diskusjoner og ytringer ikke hadde noen konsekvenser (fordi det var med fremmede). Det ble lett diskusjoner i taxiene, og var en interessant måte å få forståelse for kamerunerne på.

UTFORDRINGER, OG HVERDAGEN PÅ FELTARBEID

Hverdagen i felt

Hverdagen min i felt besto stort sett av å følge flyktningene i deres hverdagslige rutiner. Jeg dro stort sett tidlig ut i felt om morgenen og dro tilbake på kveldstid før det mørkt. Noen dager

dukket jeg bare opp der hvor jeg visste at kvinnene oppholdt seg, andre ganger kunne jeg ringe på morgenen for å høre hvor de var. Å følge deres hverdagsliv innebar ulike aktiviteter. Flyktningene brukte mye tid på å vente. Til tider kunne jeg sitte timevis sammen med flyktninger mens de for eksempel ventet på å få tildelt såpe fra Røde Kors eller satt i kø på sykehuset. Jeg brukte også mye tid sammen med kvinnene i deres jobber, som kunne være butikker på gaten eller peanøttsalg i rundkjøringer, eller jeg besøkte kvinnene hjemme hvor tiden ble brukt til å forberede peanøttsalget eller tv-titting. Jeg brukte stort sett dagene til å lytte, spørre, observere og snakke om alt og ingenting – slik som flyktningene gjør seg imellom.

I tillegg til andre hverdagslige aktiviteter som det å dra på markedet, var kirken sentral i flyktningenes liv. Jeg deltok på gudstjenester for de sentralafrikanske flyktningene i Yaoundé. Disse gudstjenestene ble holdt på sango, og her deltok en stor del av flyktningene. Begravelser, og store festdager som kvinnedagen og flyktningdagen var også interessante begivenheter jeg fikk ta del i. Dagene ble tilbragt i felt, og kveldene ble brukt til å skrive feltnotater.

Røde Kors ble også et viktig sted for å være sammen med flyktningene. Det var alltid mange flyktninger utenfor Røde Kors, og mange av kvinnene kom nesten daglig for å få hjelp, eller for å være sammen med sine søstre. Jeg tilbragte dermed også mye tid utenfor Røde Kors.

Min rolle i felt

Det var i begynnelsen vanskelig å finne ut hva slags rolle jeg skulle ha på blant flyktningene, for alle hadde på forhånd et eller annet bilde av hva det var jeg gjorde der. For det første er det de åpenbare, utseendemessige forskjellene som gjorde at jeg aldri kunne forsvinne i mengden. Bare ved å være en hvit jente som gikk alene blant flyktningene, gjorde at jeg fikk mye oppmerksomhet. Jeg merket godt hva jeg som europeer representerte. Jeg ble raskt assosiert med rike, hvite mennesker som kom som representanter for forskjellige organisasjoner. Det gjorde at mange trodde at jeg var der for å hjelpe de, enten direkte eller at jeg var der for å se til at penger og hjelp fra Europa kom fram til flyktningene.

En av de første dagene mine skulle jeg delta på et møte med Kvinneforeningen (gruppe opprettet av HCR/CRC). Møtet skulle holdes inne på Røde Kors, og jeg satt utenfor, i *le hangar*, et slags blikkskur hvor flyktningene hadde noen benker de kunne sitte på mens de ventet på hjelp. Plutselig var det en dame som kom bort til meg som jeg hadde ikke snakket med før. Hun fortalte meg at hun hadde lett etter meg for å kunne prate med meg, og spurte om når jeg hadde muligheten til å prate med henne. Jeg tilbød henne å sitte ved siden av meg på benken, for at vi kunne prate sammen, og tenkte at dette var jo fint i forhold til feltarbeidet mitt. Hun insisterte på at vi skulle gå et annet sted hvor det var litt stillere, og foreslo baksiden av Røde Kors. I det jeg reiste meg for å gå, tok hun kontrollen, og så sa hun til alle damene som satt bak meg ”Da går vi damer, så skal vi fortelle *la blanche* (hun hvite) om problemene våre!” Det var kanskje 40 damer som reiste seg og fulgte etter oss. Da vi kom på baksiden av Røde Kors, satte vi oss ned på gresset. Damene fulgte etter og alle prøvde å sitte så nært meg som mulig. Jeg forsøkte å forklarte dem hva jeg gjorde i Yaoundé, men det virket ikke som de fleste tok notis av det, for én etter én begynte de å fortelle meg om problemene sine, om barn som var syke og pengeproblemer. Tiden nærmet seg for at vi måtte gå for å delta på møte, og flere av kvinnene begynte å stresse med at de ikke hadde fått fortalt det de ønsket og spurte når jeg kom til å være der slik at de kunne prate mer med meg. Jeg forklarte at jeg kom nok til å komme på møtene framover og gruppen roet seg (Feltnotater 10.2.11).

Etter dette første møtet med mange av kvinnene ble jeg redd for at jeg nå hadde fått en skjev start og gitt et feil inntrykk, og at flyktningene nå skulle miste interessen av å snakke med meg. Selv om dette viste seg å være tilfellet for noen, førte det at jeg var såpass åpen om hva jeg gjorde der, til at jeg fikk en helt annen kontakt med en gruppe med flyktninger. Jeg fikk også vite i ettertid at det var flere som hadde trodd at jeg var en spion for Røde Kors. Tillit er ikke lett å oppnå, de fleste stoler på Gud og ingen andre. Det hadde nok stor betydning at det var noen som tok meg inn i varmen, det ble en dominoeffekt der flere og flere våget å snakke med meg. I begynnelsen av feltarbeidet mitt fikk jeg også følelsen av at mange av informantene mine fortalte meg kun det de trodde jeg ville vite. Etterhvert som jeg ble bedre kjent, stolte de mer på meg og ble mer vant til mitt nærvær. Jeg fikk etterhvert en rolle som en som ikke var en fullverdig del av deres fellesskap, men som heller ikke var utenfor. Jeg ble ikke noen trussel i forhold til å dele

informasjon eller goder (som jeg skal komme tilbake til, var dette en utfordring i forhold til fellesskapet), men samtidig beskrev de meg som en av dem. ”Du er jo en av våre søstre nå, Silje” (Feltnotater 29.3.2011). Flyktingene hadde inntrykk at jeg var på deres ”lag”.

Det virket også som endel flyktinger satte pris på at det var noen som ønsket å forstå deres situasjon. Som en av flyktingene skrev til meg i en mail etter at vi hadde tatt avskjed med hverandre: ”Je ne t’oublierai jamais surtout ta façon de te rebaisser jusqu’au niveau des réfugiés pour mieux nous comprendre merci (...)” (”Jeg vil spesielt aldri glemme din måte å senke deg ned til flyktingenes nivå for å forstå oss bedre takk) (mail 21.6.2011). Dette viser også hvordan hun hadde et bilde av at jeg i utgangspunktet var på et annet nivå, men hadde senket meg ned til deres for å forstå de. Flere ganger fikk jeg spørsmål fra kamerunere jeg kjente om jeg ikke syntes det var flaut å sitte i rundkjøringer med flyktinger, og mente at det var under min verdighet. For meg var det helt nødvendig for å kunne forstå flyktingenes situasjon og noe av det jeg satte mest pris på med feltarbeidet, å forsøke å sette seg inn i menneskers situasjon der hvor de er.

På grunn av faren for sjalusi og *sorcellerie*, var folk flest forsiktig med hva de fortalte til sine venner og bekjente. Å ha noens tillit, fører også med seg noen utfordringer. I og med at jeg tilbragte noe tid sammen med HCR, Røde Kors og flyktingene, fikk jeg noen spørsmål fra alle parter. Jeg måtte hele tiden være bevisst på hva jeg sa og min rolle i forhold til de forskjellige partene for å kunne opprettholde tilliten. En situasjon der dette ble en utfordring var da det oppstod en konflikt mellom noen flyktinger og Røde Kors. Det ble blant annet skrevet et protestbrev fra flyktingenes side, det var store diskusjoner på plassen foran Røde Kors og det lå an til å bli en stor konflikt. Jeg prøvde å holde meg i bakgrunnen, samtidig som jeg ønsket å få med meg hva det var som skjedde. En av flyktingene snudde seg mot meg, og sa: ”Silje, du ser vel at det er vi som har rett i denne situasjonen og ikke Røde Kors?” Jeg måtte forklare at jeg ikke ønsket å ta parti med noen. Jeg opplevde også at flyktinger ønsket at jeg skulle være med de til HCR eller Røde Kors for å få hjelp (noe de selv trodde kom til å gå lettere om jeg ble med dem) (Feltnotater 10. 5.2011). Dette var noe jeg ikke kunne gjøre hvis jeg fremdeles ønsket å ha tilliten til HCR. Dette var situasjoner hvor jeg følte et slags krysspress, hvor min rolle som deltager i flyktingenes liv ble utfordret.

Å gjøre feltarbeid i en by

Å gjøre feltarbeid i en storby kan være forvirrende og det kan være vanskelig å vite hvor man skal starte for å komme i kontakt med noen som bli dine framtidige informanter. I følge Frøystad (2003: 45-46) kan ”byantropologer aldri få oversikt over alle innbyggerne og deres gjøremål om de er aldri så mange år på feltarbeid”. Frøystad argumenterer for at på grunn av dette, vil antropologen begrense feltstedet, enten ved å se på tema, nettverk, eller geografi. Jeg valgte å fokusere på kvinnenenes levevilkår. Allikevel var gruppen med kvinner jeg studerte preget av mangfold, både når det gjaldt bosted, jobb og alder. Å studere en gruppe som bærer et preg av et stort mangfold kan være en av utfordringene med å studere flyktninger som lever i byer. På en annen side tror jeg at feltarbeidet ble mer interessant ved å studere flyktninger som bor i en by, på grunn av at deres utfordringer som integrasjon, samhandling med internasjonale aktører som Røde Kors og UNHCR, finne seg jobb og bosted, og for mange – å tilpasse seg urbane miljø.

Språk

Det var et stort språklig mangfold blant flyktningene jeg studerte. I tillegg til etniske språk, snakket mange sango og fransk. Mange av flyktningene snakket flere etniske språk, og kunne dermed kommunisere godt med flyktninger fra andre land. Siden fransk er et av de offisielle språkene i Kamerun (og i SAR), ble flyktningene som ikke kunne fransk da de kom til Kamerun tvunget til å lære det for å kunne kommunisere. Ofte var flyktninger fra forskjellige land sammen, og fransk ble dermed deres eneste felles språk. I tillegg ble fransk ofte brukt i samhandling når det kun var sentralafrikanske flyktninger tilstede. Fransk ble et språk de aller fleste snakket, og jeg brukte dermed fransk som kommunikasjonsspråk.

Jeg forsøkte i tillegg å lære meg sango, som de sentralafrikanske flyktningene beskrev som sitt nasjonalspråk. Å forsøke å lære meg sango ble en stor fordel på flere måter enn det jeg hadde sett for meg. For det første ble flyktningene mer positiv til meg i utgangspunktet, og de likte godt da jeg kunne hilse på dem på deres eget språk. Det ble dermed lettere å få kontakt med folk, og det

skapte også stor nysgjerrighet. For det andre ble sango en naturlig åpner for å kunne stille spørsmål om deres liv, både i SAR og i Kamerun. Det ble en kort vei fra å spørre om gloser relatert til familie, til å spørre om flyktingenes familie. En ekstra fordel kom også av at jeg hadde en unnskyldning til å kunne sitte med en notatbok hvor jeg kunne notere gloser og andre stikkord uten for mye spørsmål.

Jeg ble aldri så god i sango at jeg kunne få med meg hele samtaler, men jeg kunne plukke opp hva samtalen handlet om, og det ble dermed lettere å stille oppfølgingsspørsmål. Jeg vurderte i begynnelsen av feltarbeidet å bruke tolk, men innså at jeg klarte meg godt uten. I ettertid ser jeg også at det var en god avgjørelse å bruke det franske språket, spesielt i forhold til at jeg kunne være alene sammen med flyktingene. Borchgrevink (2003: 107) argumenterer for viktigheten av å snakke samme språk som sine informanter, og mener at gjennom felles språk kan man få mye ny informasjon, og at uttalelser ikke bare blir direkte svar på de spørsmålene som antropologen stiller, men man kan få med seg hva informantene gjør eksplisitt og hva som er mindre viktig for dem. Det hadde stor betydning at jeg snakket samme språk som flyktingene, og kunne plukke opp samtaler uten at de pratet direkte til meg.

Gjennom avhandlingen har jeg brukt mine egne oversettelser fra fransk til norsk om ikke annet er nevnt. Borchgrevink (2003: 106) beskriver at det er mange utfordringer knyttet til oversettelser siden språk ikke bare er ord, men viklet sammen med kulturelle idéer og sosial interaksjon. Jeg ser det som en fordel at jeg var tilstede og kunne dermed også forstå situasjonen. Jeg har i teksten valgt å beholde anførselstegnene selv om sitatene er mine oversettelser. Noen steder har jeg valgt å beholde det franske sitatet for deretter å oversette det i parentes, andre steder har jeg valgt å kun skrive den norske oversettelsen. Sitatene er skrevet slik de ble sagt, uten å ha rettet på slenguttrykk og setningsoppbygging.

Å studere mennesker i en vanskelig situasjon

Ved at jeg var deltagende i flyktingenes liv, og tilbragte alle dager sammen med dem, begynte jeg etterhvert å føle deres situasjon på kroppen. Jeg prøvde med hensikt å blande meg så godt jeg

kunne med flyktningene for å forstå hvordan deres liv var. Dette førte til at når jeg da satt sammen med de sentralafrikanske kvinnene og noen som solgte mat kom forbi, kjøpte jeg til oss som satt der, isteden for å gi til alle som spurte. På den måten kunne jeg gjøre som kvinnene selv gjorde, dele på det man hadde. Enkelte dager kunne jeg glemme å spise i løpet av dagen fordi det var ingen andre som heller spiste. I likhet med flyktningene ble jeg også forsiktig med hvem jeg stolte på, og hvem jeg fortalte ting til. I slutten av feltarbeidet var jeg (etter mange advarsler fra flyktningene) forsiktig med hvem jeg fortalte avreisedatoen min til, og jeg begynte etterhvert å lure på om jeg selv kunne bli offer for *sorcellerie*. Det var spennende, men samtidig utfordrende å være så deltagende i andre menneskers liv. Man får også en annen forståelse for flyktningenes hverdagsliv når man kjenner deres utfordringer på kroppen.

Flyktningene kjemper hver eneste dag for å ha noe å leve av, og de tar imot den hjelpen de kan få. Det var utfordrende å studere mennesker i en vanskelig situasjon, uten å ha de store mulighetene til å forbedre den. Jeg ønsket at flyktningene også skulle få noe igjen for å tilbringe tid sammen med meg, og i tillegg til å gi mye av meg selv, kjøpte jeg ofte mat som vi delte når vi satt sammen.

Flyktningene godtok at jeg tilbragte dagene sammen med dem, og det var veldig viktig for meg at de skulle forstå mine intensjoner, og at ingen skulle føle seg lurt. Jeg forklarte så godt jeg kunne hvorfor jeg var i Kamerun, hvem jeg var og hva jeg studerte for å unngå misforståelser. Til tider var jeg allikevel usikker på om flyktningene hadde forstått hva jeg skulle skrive om. Det førte til at jeg gjentok ofte at jeg skulle skrive avhandlingen min da jeg kom hjem. For å være sikker på at de hadde en forståelse av hva jeg gjorde der, lyttet jeg også ekstra godt da enkelte flyktninger forklarte til andre hva jeg gjorde der, hvor jeg som oftest ble beskrevet som en norsk student som skulle studere flyktningenes situasjon, og deretter skrive oppgave om det. Enkelte ganger spurte jeg også om jeg kunne bruke spesielt sensitiv informasjon som jeg fikk vite ved å være sammen med dem.

Denne tilliten flyktningene viste meg var veldig viktig, og jeg ønsket ikke å misbruke den på noe vis. Det har vært utfordrende i skriveprosessen å anonymisere stedene og menneskene som hadde

betydning for feltarbeidet på en god måte. Jeg har endret navn på alle flyktingene som er nevnt i avhandlingen. Navnene er valgt tilfeldig blant de vanligste navnene i SAR (liste fra Etudiants du Monde 2012). For å klare å anonymisere godt nok har jeg også valgt å dele opp noe av informasjonen om informantene, og heller lage noen ekstra personer. Informasjonen som er flyttet til en annen person har ikke betydning for hvem det er som sier det, men det gjør at informantene mine ikke kan bli gjenkjent.

Symaskinprosjekt

UNHCR arrangerte hvert år symaskinkurs hvor flyktinger fra alle nasjonaliteter kunne søke om å få delta, og hvor de etter et år med kurs fikk en diplom, som ga dem en mulighet til å tjene penger. Jeg deltok da årets kull feiret at de var ferdig med kurset. Det var en gruppe fornøyde kvinner med håp som mottok diplomene sine. Men få dager senere var kvinnene tilbake til den samme hverdagen med småjobber eller arbeidsledighet, fordi de manglet penger for å kjøpe symaskiner. Med god hjelp fra familie og venner hjemme i Norge klarte vi å skaffe penger slik at alle kvinnene som hadde deltatt på kurs det året kunne få en symaskin. For å unngå at flyktingenes syn på meg og min rolle endret seg, valgte jeg å vente til jeg var godt i gang med feltarbeidet mitt med å avsløre hva vi hadde klart å oppnå. Informasjonen og innsikten jeg fikk gjennom symaskinprosjektet fikk allikevel en stor betydning for feltarbeidet mitt. Da jeg fortalte noen av flyktingene at vi hadde klart å skaffe symaskiner til dem, ble de først veldig glade. Derimot da jeg fortalte at jeg vurderte å be læreren på sykurset (som var tilknyttet Røde Kors) om hjelp til å kjøpe inn symaskinene var reaksjonen jeg fikk noe uventet. Kvinnene mente at det ville ha store konsekvenser for dem om Røde Kors fikk nyss i at de fikk symaskiner. De mente at Røde Kors ville argumentere for at disse kvinnene ”hadde noen som tok vare på dem i Europa” og at de dermed ikke trengte økonomisk støtte lengre (Feltnotater 16.4.2011). Dagen da kvinnene fikk symaskinene sine var preget av at alt skulle holdes hemmelig, ovenfor Røde Kors, men også ovenfor andre flyktinger. Flyktinger som tidlig på morgenen hadde vært med for å motta symaskinene sin, hilste på meg som om vi ikke hadde sett hverandre på lenge da vi møttes igjen på ettermiddagen, og ingen snakket om symaskinene i offentlighet. Symaskinprosjektet ga meg

en enda bedre forståelse for flyktingenes forhold til Røde Kors, andre flykninger og sjalusi, noe som ble veldig viktig for avhandlingen min.

Kameruns beliggenhet og dets naboland, med grenser til Den Sentralafrikanske Republik i øst.

(Kart fra Plan Norge 2011)

KAPITTEL 3

STEDSFORANKRING

Menneskene denne avhandlingen tar for seg er tvunget på flukt. I dette kapitlet presenterer jeg Kamerun, stedet hvor jeg har gjort feltarbeid, og som er flyktingenes mottaksland. For å kunne sette seg inn i de utfordringene som oppstår i møtet med Kamerun, er det være nyttig å danne et bilde av landet Kamerun og menneskene som lever der. Landet har et stort språklig og etnisk mangfold, og tilhørighet er viktig. Hvilken rolle får flyktingene i dette samfunnet? Jeg presenterer deretter Den Sentralafrikanske Republikk, og konfliktene som har ført til at store mengder sentralafrikanere har krysset grensen til Kamerun. For flyktingene i Yaoundé har konfliktene hatt stor betydning, og deres tilknytning til SAR er fremdeles sterk. Det er derfor hensiktsmessig å beskrive noen av flyktingenes bakgrunn.

Deretter tar jeg for meg begrepet flyktning, et begrep som bringer med seg flere konnotasjoner. Ved å ta for meg begrepet for så å presentere noen av informantene kan vi få et inntrykk av hvem flyktingene er, og deres situasjon. Jeg skal også beskrive noen av de involverte aktørene flyktingenes hverdagsliv i Yaoundé.

KAMERUN OG YAOUNDÉ

Kamerun ligger vest i Sentral-Afrika, og grenser til mange land, hvorav Den Demokratiske Republikken Kongo, Den Sentralafrikanske Republikk, Tsjad og Nigeria er de største Kamerun har for tiden et folketall på ca. 19,3 millioner innbyggere.

Landet sliter økonomisk og har en arbeidsledighet på 28 % (Utenriksdepartementet 2011). På grunn av den høye arbeidsledigheten er hverdagen vanskelig for en stor del av kamerunerne, og

de fleste tar strøjobber for å klare seg. Staten Kamerun har også dårlig råd, noe som fører til at ansatte i staten heller ikke får lønn for den jobben de har gjort. De ansatte i Røde Kors forklarte også at i perioder fikk de ikke lønn. Ved at det var så høy arbeidsledighet, godtok mange at lønnen ikke ble utbetalt til avtalt tid. Dersom de ikke godtok, ble de raskt erstattet av noen som ønsket jobben.

Kamerun er regnet som et av de mer fredfulle og stabile landene i Sentral-Afrika i motsetning til dets mange konfliktfylte naboland, noe som fører til at landet er et populært mål for flyktninger (UNHCR 2006a). Mange av flyktingene som kom til Yaoundé hadde vært innom andre land på veien, men ble tvunget til å flykte igjen på grunn av nye konflikter. På spørsmål om hvorfor de kom til akkurat Kamerun, svarte de aller fleste: "la paix" (fred) (blant annet Feltnotater 17.1.2011).

Kameruns historie og politiske system

Både Tyskland, Storbritannia og Frankrike var involvert i Kamerun under kolonitiden. Landet ble først en tysk koloni i 1884. Deretter ble Kamerun delt i to mellom Frankrike og Storbritannia i 1916. Da Kamerun ble uavhengig i 1960 ble den nordlige delen av Britisk Kamerun en del av Nigeria, mens den sørlige delen gikk sammen med Fransk Kamerun og dannet Republikken Kamerun (DeLancey og DeLancey 2000). Franskmenn er fortsatt dårlig likt i Kamerun, og mange kamerunere mener at Frankrike fremdeles har for mye makt og innflytelse på deres ressurser (Feltnotater 6.4.2011 og 29.4.2011). Som en konsekvens av kolonitiden, har Kamerun to offisielle språk: fransk og engelsk, hvor 8 av landets 10 regioner er franskspråklige.

Siden uavhengigheten har Kamerun kun hatt to presidenter. Den første presidenten, Ahmadou Ahidjo, var president fram til 1982, da overtok Paul Biya makten. Under Ahidjo var Kamerun preget av et autoritært styre og var på den tiden en ettpartistat. Med Biyas maktovertakelse fulgte en vridning mot et noe mer demokratisk samfunn. Han tillot valg av nasjonalforsamling, men beholdt ettpartistaten (DeLancey og DeLancey 2000). Sluttet av 1980-tallet var særlig preget av to ting: nasjonalt og internasjonalt press i forhold til demokrati, og misnøye blant den anglofone

(engelskspråklige) delen av befolkningen som følte seg marginalisert og ønsket mer påvirkning. Dette førte til en rekke konflikter og i følge DeLancey og DeLancey (2000) var Kamerun på randen av en borgerkrig. Disse faktorene var også noen av årsakene til at Kamerun i 1990 gikk over til å etablere en flerpartistat og flere nye partier ble opprettet. Like fullt har Biyas parti "Cameroon People's Democratic Movement" (CPDM) beholdt makten. Enkelte av opposisjonspartiene mener at det foregår valgfusk, og at de ikke har en rettferdig sjans til å overta makten (DeLancey og DeLancey 2000). Mange kamerunere har også liten tro på at Biya har vunnet valgene på ærlig vis og få stemmer ved valg.

Gjennom mitt feltarbeid fikk jeg spørsmål om hvorvidt jeg hadde tatt meg bryet ved å stemme om jeg allerede visste resultatet. De fleste kamerunere virket allikevel relativt godt fornøyd med Biya, fordi han hadde klart å unngå mange konflikter og krig, som de hadde sett i sine naboland. Kamerunerne mente også at freden var viktigst av alt, og at de godtok mer for å beholde freden i landet. I tidligere hadde konflikter hvor kamerunerne hadde demonstrert, hadde de opplevd at opposisjonene hadde innført såkalt "ville morte" ("død by", navn på generalstreik) hvor det hadde vært vanskelig å skaffe mat, og kamerunerne så da at de eneste som led under demonstrasjoner var dem selv.

Korrupsjon

I Kamerun er det vanlig å snakke om *des cadeaux* (gaver). Transparency International klassifiserte i 1998 og 1999 Kamerun som verdens mest korruperte land. Til tross for at det siste tiåret har vært preget av mange politiske anti-korrupsjonskampanjer, er Kamerun fremdeles sterkt preget av korrupsjon (Fellesrådet for Afrika 2002-2003; Fellesrådet for Afrika 2010-2011). Alt koster, og det er vanlig å gi gaver om det er noen som gjør deg en tjeneste, eller for å få noen til å hjelpe deg. Dette er noe jeg kommer tilbake til i forhold til flyktningenes situasjon. UNHCR har en streng politikk når det gjelder korrupsjon og bestikkelser og jeg hørte aldri flyktningene spre rykter om korrupsjon og uærlighet i forhold til UNHCR. Derimot gikk det rykter blant flyktningene om at Røde Kors stjal penger fra flyktningene, bestakk flyktninger for å tale deres sak og at ansatte solgte produkter som flyktningene i utgangspunktet skulle få gratis.

Språklig, religiøs og etnisk mangfold

I tillegg til de to offisielle språkene, fransk og engelsk, har Kamerun ca. 278 levende etniske språk (Lewis 2009). Etnisk tilhørighet er viktig i Kamerun. Det etniske mangfoldet har ført til både samhold og konflikter. I Grunnloven står det at Kamerun er stolt av sitt språklige og kulturelle mangfold (L'état de Cameroun 1996). Mange av kamerunere jeg snakket med hevdet også at det var på grunn av dette mangfoldet at landet har klart å bevare freden. Kamerunerne er svært lojale mot sin egen etniske gruppe. Det er sterke stereotyper for hver gruppe, og disse stereotypene blir aktivt brukt for å vite hvordan man skal forholde seg til en hverandre. Et eksempel på dette var da jeg skulle få hjelp til å skrive et intervju med en dame som var Bamiléké. Dette er en etnisk gruppe som ofte er beryktet for å ha en spesielt tøff forretningsstil og for bruk av hekseri (Geschiere 1997). Jeg fikk råd om å ta hensyn til hennes etniske bakgrunn da jeg skulle planlegge intervjuet. Religion er også viktig i de fleste kameruneres hverdagsliv, og kristendommen (hvorav flesteparten er katolikker) er den mest dominerende i områdene rundt hovedstaden, mens det nordlige delen av landet er dominert av islam. På landsbasis viser statistikk at om lag 53 % av befolkningen er kristne (35 % katolske, 17,5 % protestanter), mens ca. 26 % tilhører tradisjonelle religioner og ca. 22 % er muslimer (Store Norske Leksikon). En stor del av befolkningen praktiserer en kombinasjon av kristendom og tradisjonell former for religion, som for eksempel ofring til forfedre.

Kamerun er ofte beskrevet som et Afrika i miniatyr på grunn av landets geografiske og sosiale mangfold (blant annet RFI 2009). Hvilken rolle får flyktingene i et land med et stort mangfold? Fører de allerede eksisterende forskjellene at de blander seg lettere med lokalbefolkningene eller er det vanskeligere for flyktingene å tilpasse seg i et land hvor det allerede er oppmerksomhet rundt etniske og språklige forskjeller?

Yaoundé er en by med ca. tre millioner innbyggere. Det er Kameruns hovedstad, og landets nest største by. Det er en by som vokser dramatisk, noe som fører til at landsbyer som tidligere lå nært byen, nå blir regnet som et kvartal av byen. Som nyankommen i byen er det vanskelig å orientere seg. Yaoundé er også en veldig støvete by, og selv om man ikke skal langt utenfor byen for å

finne frodige områder, er det for folk flest liten plass og muligheter til å dyrke sin egen mat i byen.

DEN SENTRALAFRIKANSKE REPUBLIKK

”Quand les éléphants se battent, c’est l’herbe qui souffre” (Når elefantene kjemper, er det gresset som lider) – konfliktene i Den Sentralafrikanske Republikk⁴

Størsteparten av flyktingene som befinner seg i Kamerun kommer fra nabolandet Den Sentralafrikanske Republikk (SAR). SAR er regnet som et av de fattigste landene i Afrika, og konfliktene i SAR har av flere hjelpeorganisasjoner blitt omtalt som ”en glemte konflikt i hjertet av Afrika” (blant annet Leger Uten Grenser 2010; Norwegian Refugee Council (NRC) / Flyktinghjelpen 2011).

Landet var fransk koloni fram til dets uavhengighet i 1960. Siden frigjøringen har SAR hatt et ustabil politisk styre. Det første flerpartivalget fant sted i 1993 og da kom Ange-Félix Patassé til makten. Siden den gang har det vært en konstant kamp mellom Patassé og den sittende presidenten, François Bozizé hvor begge har vunnet valg og utført statskupp (BBC News 2011). Bozizé kom første gang til makten i 2003 gjennom et kupp og vant deretter valgene i 2005 og i 2011. I mars 2011 døde Patassé, noe som førte til nye spenninger mellom tilhengerne til de to kandidatene. Mange av flyktingene i Kamerun sørget over tapet av sin presidentkandidat og beskyldte Bozizé for å ha drept han (Feltnotater 8.4.2011). Dette ble også mye diskutert i sentralafrikanske blogger og media, hvor det ble argumentert for at Bozizé hadde hindret Patassé medisinsk hjelp og dermed var skyldig i hans død (blant annet Barro 2011; RFI 2011).

⁴ Overskrift funnet fra Fédération Internationale des Ligues des Droits de l'Homme (FIDH) 2003.

SARs mest synlige problem og Bozizés største utfordring er forskjellige rebellgrupper og såkalte *coupeurs de route* (landeveisrøvere). Noen av de bevæpnede rebellgruppene ble i utgangspunktet opprettet til støtte for presidentkandidatene Patassé og Bozizé, men har nå vokst seg større og driver på egen hånd, uten bekreftet tilknytning til noen av presidentkandidatene. Landeveisrøverne livnærer seg på tyveri, gisseltaking og drap. "L'Armée Populaire pour la Restauration de la République et la Démocratie" (APRD), som tidligere støttet Patassé og hvor en stor del var medlemmer av Patassés tidligere presidentgarde, og den andre gruppen, "Union des forces démocratiques pour le rassemblement" (UFDR) som består av en stor del av de som hjalp Bozizé til å styrte Patassé i kuppet i 2003 er to av gruppene som har skapt konflikter. Begge disse gruppene godtok i 2007 å delta i en politisk dialog og i september 2008 signerte partene en fredsavtale (IRIN Humanitarian News and Analysis 2011). Allikevel er det fremdeles uroligheter mellom gruppene. Under mitt feltarbeid våren 2011 anså ikke UNHCR situasjonen som trygg nok til at flyktinger kunne reise tilbake til nord i landet, mens hovedstaden Bangui ble regnet som trygg. Den siste store konflikten var i september 2011 mellom UFDR og en tredje gruppe "Conventions of Patriots for Justice and Peace" (CPJP) hvor 60 mennesker ble drept og 15.000 mennesker ble drevet på flukt (The Economist Intelligence Unit Limited 2011). I tillegg strever SAR med utenlandske rebeller, blant annet "the Lord's Resistance Army" (LRA) som er rebeller fra Uganda som har spredd seg over et stadig større område av Sentral-Afrika. Den nasjonale hæren har også blitt anklaget for å ha brent ned mange landsbyer i sin jakt på rebeller (IRIN Humanitarian News and Analysis 2011).

Som sitatet i begynnelsen beskriver, når de som sitter med makten kjemper seg imellom, er det lokalbefolkningen som lider. Den ustabile situasjonen har kommet av kamper om makten, og har gjort SAR til et utrygt land å bo i. Av en befolkning på 4,4 millioner mennesker, var det i 2011 mer enn 150 000 mennesker som var drevet på flukt fra Den Sentralafrikanske Republikk, i tillegg til nesten 200 000 internt fordrevne (Norwegian Refugee Council (NRC) / Flyktningshjelpen 2011).

I likhet med i Kamerun, er det også i SAR mange forskjellige etniske grupper. Mange av disse er representert i Yaoundé, men et stort flertall av gruppene kom fra de nordlige områdene i SAR.

Høyest representert var den etniske gruppen Kaba, som er fra Paoua, et av nordområdene. Den tidligere presidenten Patassé ble både født og oppvokst i Paoua (Encyclopedie Francaise 2011), noe som knyttet kabaene til Patassé. Da Bozizé ble president førte dette til en farlig hverdag for dem. Noen av informantene hadde også blitt tvunget på flukt på grunn av andre tilknytninger til Patassé, men de aller fleste hadde flyktet fra landsbyen sin på grunn av rebellene. Hovedstaden Bangui er relativt rolig i forhold til den nordlige delen av landet hvor rebellene er mest aktive.

I tillegg til mange etniske språk, har SAR to offisielle språk. På grunn av landets fortid som fransk koloni, er fransk fremdeles regnet som et offisielt språk. Det andre offisielle språket, sango, er allikevel det viktigste språket. De sentralafrikanske flyktningene omtalte sango som sitt nasjonalspråk, og språket fungerte som en samlende faktor for flyktningene i Yaoundé.

DEFINISJON PÅ FLYKTNINGER

FNs flyktningkonvensjon fra 1951 og av 1967

FNs konvensjon om flyktningers stilling ble opprettet under en konferanse i Genève i 1951, hvor 26 stater var representert. Målet med konferansen var å opprette en konvensjon angående flyktningers status som skulle erstatte alle de foregående lovene (UNHCR 2007). Konvensjonen tar for seg hvem som er flyktninger og hvilken beskyttelse flyktningene bør få av medlemslandene som har signert konvensjonen (UNHCR 2011e).

FNs flyktningkonvensjon fra 1951 var i utgangspunktet opprettet for europeiske flyktninger etter 2. verdenskrig, men ble utvidet med konvensjonen i 1967, som også skulle gjelde for flyktninger verden over. Disse konvensjonene setter en standard for flyktningers rettigheter og plikter. Ifølge FNs flyktningkonvensjon fra 1951 defineres en flyktning som:

”en person som har flyktet fra sitt land og har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk overbevisning eller medlemskap i en bestemt sosial gruppe, og som ikke er i stand til, eller, på grunn av slik frykt, ikke villig til å påberope seg sitt lands beskyttelse” (FN 2010).

Ved å være anerkjent flyktning gjennom UNHCR skiller de seg fra andre migranter ved at de har rett på internasjonal beskyttelse, og har ifølge menneskerettighetene rett til å søke asyl (Barnard og Spencer 2003). I følge UNHCR var det i begynnelsen av 2011 ca. 10,4 millioner flyktninger i verden, hvorav omtrent halvparten er urbane flyktninger (UNHCR 2011f). Kvinner og barn utgjør ca. 80% (Barnard og Spencer 2003).

OAs (Organisation de l'Unité Africaine) konvensjon angående spesifikke problemer for flyktninger i Afrika

I 1969 laget OUA en bredere definisjon for å tilpasse seg de enorme flyktningestrømmene i Afrika (Barnard og Spencer 2003). Gjennom media kan man få inntrykk av at flyktningestrømmen helst går fra det afrikanske og det asiatiske kontinentet til Europa, men statistikken viser oss på den andre siden noe annet. Det afrikanske kontinentet tar store deler av ansvaret når det kommer til flyktningproblematikk. I 1992, var andelen flyktninger i forhold til lokalbefolkningen i for eksempel Malawi 1:10, mens det var 1: 869 i Tyskland, og 1: 3860 i Storbritannia. Flyktninger finnes ofte i svake stater, noe som gjør oppgaven med å finne varige løsninger vanskeligere. En av grunnene til dette er deres geografiske nærhet til flyktningegenererende land (Juma 2009: 27-28). OAs konvensjon fungerer som et tillegg til FNs konvensjoner. I denne konvensjonen brukes et utvidet flyktningbegrep som også gjelder for mennesker som er offer for okkupasjon, press fra utlandet eller andre hendelser som påvirker den offentlige orden (UNHCR 2006b).

Urbane flyktninger

De urbane flyktningene i Kamerun lever i byen blandet med lokalbefolkningen, og ikke i egne flyktningleirer. Dette er flyktninger som bosetter seg i urbane områder i mottakslandet uavhengig om de bodde i urbane eller rurale områder i sitt hjemland. Jeg velger her å bruke definisjonen til UNHCR for å forklare urbane områder. De beskriver urbane områder som

”... a built-up area that accommodates large numbers of people living in close proximity to each other, and where the majority of people sustain themselves by means of formal and informal employment and the provision of goods and services” (UNHCR 2009b).

Jeg studerte flyktningene som lever i hovedstaden Yaoundé. Per dags dato lever det mer enn 100000 flyktninger i Kamerun. Av disse lever ca. 13500 urbane flyktninger i Kameruns to største byer, Yaoundé og Douala. I tillegg lever 2000 asylsøkere i byene, mens de venter på å behandle sin søknad om å bli flyktning (UNHCR 2010a).

Kamerun har signert både FNs flyktningkonvensjon fra 1951 og Den Afrikanske Unions (OAU) konvensjon fra 1969. I tillegg ble det i 1995 opprettet en nasjonal flyktningelov i Kamerun. Denne loven er vedtatt, men har ennå ikke blitt tatt i bruk. I mellomtiden er det FNs høykommissær for flyktninger som har ansvaret å beskytte flyktningene (UNHCR 2009a). UNHCR mener at urbane flyktninger har endel ekstra utfordringer, og i tillegg kan flyktningene fort legge mer press på en allerede vanskelig situasjon for de lokale som lever i urbane områder (UNHCR 2009b).

”Flyktning”

Gjennom å lage en universell kategori ”flyktninger”, mener Malkki (1996) at vi ser bort fra den spesifikke politiske, historiske og kulturelle konteksten. Hun argumenterer for at dette fører til at man bringer flyktninger til taushet og at denne universelle måten å se på flyktninger på gjør at de blir sett på som stumme offer i stedet for historiske aktører (Malkki 1995a; Malkki 1996).

Selv om flyktninger kan ha flyktet fra samme sted, kan deres oppfattelse av egen situasjon som flyktning være forskjellig utfra deres situasjon i eksil (Malkki 1996). Malkki viser i sin studie fra burundiske flyktninger i Tanzania hvordan det var en klar forskjell på hvordan begrepet ble oppfattet av flyktningene som bodde i leire og de urbane flyktningene. For flyktningene i leirer ble begrepet flyktning noe som symboliserte at de var en felles gruppe i eksil. De urbane flyktningene i Malkkis tilfelle tok avstand fra begrepet, og forsøkte heller å blande seg med lokalbefolkningen. For flyktningene i leirer ble ”refugeeness” en prosess om å bli noe, og noe de i fellesskap skulle gå gjennom før de kunne vende tilbake til Burundi (Malkki 1996: 228). Gjennom å holde fast på flyktningbegrepet, ble deres situasjon midlertidig, mens det å kunne vende tilbake ble den varige løsningen de håpet på. For de sentralafrikanske flyktningene i Yaoundé ble det viktig både å understreke at de var flyktninger, men også at de var sentralafrikanske.

Samtidig som det blir argumentert for at begrepet ”flyktning” bringer med seg mange negative konnotasjoner, har man helt andre rettigheter når man av UNHCR blir klassifisert som flyktning. Ved at man krysser en nasjonal grense, vil man i motsetning til internt fordrevne, få en offisiell status som ”flyktning” og dermed ha krav på hjelp og beskyttelse (Olwig og Hastrup 1997).

MANGE MENNESKER – MANGE HISTORIER

Jeg presenterer her noen av de mange flyktningene som ble viktig for mitt feltarbeid. Selv om de var alle kvinner fra SAR, viser de også noe av mangfoldet i gruppen jeg studerte.

Sarah

Sarah var en av informantene som jobbet som sydame. Hun var i begynnelsen av 40-årene og mente at hun var min storesøster. Hun bodde alene, men hadde en 11 år gammel sønn som bodde i Yaoundé, men siden hun hadde så liten plass bodde han hos noen andre sentralafrikanske

flyktninger. Mennen hennes ble drept i SAR, og Sarah hadde også blitt tvunget til å flykte på grunn av jobben hun hadde. Sarah fortalte meg at det var foreldrene hennes som hadde presset henne til å rømme fordi de var redd for hennes sikkerhet. Hun hadde da forlatt SAR sammen med sønnen sin en natt i 2003. Sarah snakket stadig om at hennes eneste håp var å kunne dra til utlandet, hun mente at hun aldri ville kunne dra tilbake til SAR selv om det skulle bli fred, fordi det ville alltid være noen som ønsket henne død. Den første gangen jeg var på besøk hos Sarah var den samme dagen som det var Bozizés innsettelsesseremoni, som nylig hadde blitt valg til president i SAR. Sammen så vi seremonien på tv. Sarah ble helt stille, og det var tydelig at hun hadde tårer i øynene. Hun fortalte at det gjorde vondt i hjertet å se på, og da jeg spurte hvorfor svarte hun "c'est lui que nous a chassé non?" (Det er han som har jaget oss, ikke sant?) (Feltnotater 15.3.2011).

Jeg oppfattet Sarah som en person som kjempet for det hun ville ha. Hun klarte seg relativt bra i perioder, og da var hun positiv og sto på for å få det som hun ville. Et eksempel på dette er hvordan hun hadde skaffet seg symaskin. Hun fortalte at hun hadde sendt brev etter brev til lederen for HCR helt til de hadde godtatt å gi henne støtte til en symaskin. Hun tok selv initiativ for å finne seg noe å gjøre i Kamerun, og fant noen som hadde sykurs. Hun mente selv at noen ganger så må man bare mase, sende brev og vise hva man kan (Feltnotater 15.3.2011). I perioder hvor hun hadde lite å leve av, virket det derimot som hun hadde vanskelig for å finne nye løsninger, og hun mistet lett motet.

Vanessas historie

Vanessa var en dame i midten av 40-årene som hadde kommet fra SAR for nesten ti år siden. Hun fortalte meg at hun hadde åtte barn og var gift i SAR, men hun hadde ikke har sett mannen sin på veldig lenge. Jeg spurte henne hvor mannen hennes var, og hun fortalte meg at den dagen krigen kom til landsbyen hennes hadde hun dratt tidlig ut for å jobbe i åkeren som vanlig. Åkeren lå et lite stykke unna landsbyen, men nært nok til at de såvidt kunne se og høre hva som foregikk der. Klokken var ca. fem om morgenen og sammen med flere andre kvinner fra landsbyen hadde hun gått i gang med dyrkingen. Plutselig hadde de hørt at rebellene kom til landsbyen, hvor

mannen og barna hennes befant seg. Sammen med de andre kvinnene som jobbet i åkeren, gjemte hun seg til det ble stille i landsbyen og rebellene hadde dratt videre. Da hun kom tilbake til huset sitt var familien borte, og hun visste ikke om de var drept, kidnappet eller om de hadde klart å rømme. I flere uker gjemte hun seg i skogen i nærheten av landsbyen, og dro daglig tilbake til landsbyen for å se om hun kunne finne ut noe om familien. Deretter begynte hun den lange turen mot Kamerun og Yaoundé.

I Yaoundé fikk hun status som flyktning. Lenge etter fikk hun gjennom Den sentralafrikanske Foreningen høre nyheter om familien sin. Hun fikk vite at barna hennes også var i Yaoundé og i en av de sentralafrikanske kirkene i Yaoundé fikk hun møtt igjen barna sine (Feltnotater 14.3.2011). Vanessa var helt tydelig stolt av barna sine som jobbet hardt hver dag for å klare seg, og hver gang hun snakket om de glødet hele ansiktet hennes. Vanessa hadde en liten butikk, hvor hun solgte røyk, kjeks og godteri. Vanessa fikk ikke noe støtte fra andre organisasjoner, og klarte seg såvidt med det hun tjente på sin lille kiosk. I tillegg bidro en av sønnene til økonomien med lønnen fra noen småjobber han hadde.

Linas historie

Lina var en av de første kvinnene jeg ble kjent med i Yaoundé, og det var nok mye takket være henne at mange av de andre kvinnene også godtok at jeg tilbragte tid sammen med dem. Lina var en kvinne på 46 år, men utseendemessig så hun eldre ut. Hun kom til Kamerun i 1997 sammen med mannen sin og deres ti barn. Lina var en kvinne det var lett å bli glad i, og lett å komme innpå. Hun kjente alle, og alle kjente henne, noe hun selv var veldig godt fornøyd med. Hun presenterte meg tidlig som sin datter, og hvis jeg tilbragte mye tid sammen med andre flyktninger, kunne hun si ”tu ne prends pas ma fille! C’est ma fille!” (Du får ikke ta datteren min! Hun er min datter!).

Lina hadde lenge vært syk, og hadde dermed ikke jobbet. I løpet av feltarbeidet mitt åpnet hun en butikk i nærheten av Vanessa, som var hennes svigerinne. Linas døtre hadde tidligere hatt forskjellige jobber, men hadde sluttet siden de ikke hadde fått betalt. Etterhvert som jeg ble bedre

kjent med Lina, fikk jeg også en god forståelse for bakgrunnen hennes. Hun hadde giftet seg i en alder av 14 år, og fikk sitt første barn da hun var 15 år. Mannen hennes tidligere mishandlet henne, og det var først da hun kom til Yaoundé at hun fikk hjelp og klarte å flytte fra han. Allikevel hadde de i den tiden jeg tilbragte der mye kontakt, og det var helt uaktuelt for henne å skille seg. De bodde ikke sammen, og det var hun som forsørget alle barna. Lina var derfor en av de kvinnene som fikk månedlig støtte av HCR for å kunne klare seg (Feltnotater 8.2.2011).

Grace

Grace var en av kvinnene jeg solgte peanøtter sammen med. Grace var en kvinne i 40 årene som kom fra nord i SAR. Hun kom til Kamerun sammen med sine barn for tre år siden. Mannen hennes ble igjen i SAR og hun visste ikke om han fortsatt var i live, eller om han var drept av rebeller. Hun hadde raskt kommet i kontakt med andre kvinner fra nord da hun kom til Yaoundé, og hadde begynt å selge peanøtter sammen med dem i en av byens største rundkjøringer. I SAR hadde hun jobbet med å dyrke mat til eget forbruk. Hun snakket opprinnelig bare kaba, som var hennes etniske språk, men hadde lært seg fransk etter at hun kom til Kamerun. I Yaoundé bodde hun i et område av byen hvor det bodde mange fra den samme etniske gruppen.

Manuella

Manuella var også en av kvinnene som solgte peanøtter på et marked i nærheten av der hun bodde. Manuella kom også fra Paoua, og bodde i Yaoundé sammen med sine 4 barn. I tillegg hadde hun en datter som i løpet av mitt opphold reiste tilbake til SAR uten assistanse fra UNHCR. Manuella virket alltid veldig konsentrert om å jobbe for å tjene penger, og engasjerte seg lite i hvordan Røde Kors og UNHCR gjorde sin jobb. Hun jobbet hardt og fikk god hjelp av døtrene sine. Mannen hennes hadde hun mistet i SAR, og hun ønsket seg gjerne en mann i Kamerun, men sa det var vanskelig å finne noen som ønsket en kvinne med mange barn.

Veronique

Veronique var også en kvinne i 40-årene som jobbet med å selge *beignets* (frityrstekte berlinerboller). Veronique tilhørte en etnisk gruppe som ikke var høyt representert i Yaoundé, og hun bodde sammen med sine sju barn. Hun var ofte syk, noe som gjorde at hun tilbragte mye tid utenfor Røde Kors og sykehuset.

SENTRALE AKTØRER I YAOUNDÉ

HCR hadde i samarbeid med den kamerunske staten ansvar for å sikre at flyktninger og asylsøkere fikk beskyttelse. Deres fremste oppgave var å sikre flyktingenes internasjonale beskyttelse og gjennomføre Refugee Determination Status (RDS). RDS er prosessen hvor mennesker i eksil søker om å bli anerkjente flyktninger utfra FNs flyktningekonvensjon fra 1951 eller OAU's konvensjon fra 1969. HCR tok seg av hele prosessen fra registrering, intervju og til den endelige avgjørelsen. Bare registrerte og godkjente flyktninger har krav på internasjonal beskyttelse (UNHCR 2011a; UNHCR 2011b). Ansvar for RDS skal gradvis gå fra å være HCRs ansvar til at staten i Kamerun selv skal ta seg av det. Det skal mye til for å miste statusen når man først har fått den. Om man for eksempel blir fengslet, men utfyller kriteriene for flyktningsstatusen har man krav på hjelp også i fengselet (Feltnotater 26.1.11).

I samarbeid med Kamerun Røde Kors (CRC) drev HCR et prosjekt for de urbane flyktingene. Dette prosjektet kaltes HCR/CRC (HCR: FNs høykommissær som flyktninger / CRC: Kamerun Røde Kors). I løpet av feltarbeidet mitt hadde jeg kontakt med de involverte i dette prosjektet. På slutten av mitt opphold var det tvil om hvorvidt samarbeidet mellom HCR og CRC kom til å fortsette. Gjennom prosjektet kunne noen flyktninger motta økonomisk hjelp og assistanse. HCR/CRC bestemte hvem som skulle motta denne assistansen og det var Røde Kors som hadde ansvar for den praktiske utførelsen, og hadde samtidig ansvar for å dele ut såper, startpakker med kasseroller og andre praktiske ting.

HCR/CRC hadde også opprettet såkalte *associations/communautés* (forening/fellesskap) for å ha en god kommunikasjon mellom HCR/CRC og flyktingene. Jeg velger her å kalle dette flyktingeforeninger. Jeg vil også snakke om blant annet Kvinneforeningen og Den Sentralafrikanske Foreningen, og Den Sentralafrikanske Kvinneforeningen. Hver forening hadde et styre med en president som kunne være valgt for én, to eller tre år. Hvordan de forskjellige foreningene var organisert varierte. Det eksisterte en forening for alle kvinnene, uavhengig av nasjonalitet, i tillegg til nasjonale kvinneforeninger. Den Sentralafrikanske Foreningen var for alle de sentralafrikanske flyktingene.

FLYKTINGERS RETTIGHETER I KAMERUN

Alle flyktinger som kommer til Kamerun har rett til å søke asyl. Mens de er asylsøkere, har de krav på papirer fra HCR som beviser at de er asylsøkere og dermed ikke kan bli tvangsutsendt ut av landet. Det kreves at asylsøkere skal respektere de nasjonale lovene i likhet med kamerunerne. Flyktinger er de som har vært gjennom prosessen RDS og blitt tildelt status som flykting. Flyktinger har blant annet muligheten til å få medisinsk hjelp, hjelp til å betale skole, mikrolån, og har muligheten til å bli overføringsflykting eller få hjelp til å reise tilbake til sitt hjemland (UNHCR 2011a). De har også rett til å praktisere sin religiøse tro, rett til å forene seg, få rettferdig rettergang, rett på utdanning, bosted, sosial og offentlig assistanse, identitetskort, mulighet til naturalisering og skal ikke bli utsatt for diskriminering (L'Assemblée Nationale de Cameroun 2005). Flyktingene mister statusen om de drar tilbake eller søker om å få en ny nasjonalitet. Dersom grunnlaget for deres flyktingstatus er endret, altså om situasjonen i landet deres har endret seg eller om flyktingen har utført en alvorlig, kriminell handling utenfor sitt mottaksland kan flyktingen også miste sin status.

UNHCR'S VARIGE LØSNINGER

Situasjonen som flyktning er ofte tenkt å være midlertidig, og UNHCR har som overordnet mål å finne en mer varig løsning for flyktningene. Dessverre blir situasjonen for mange lengre enn det flyktningene ofte hadde sett for seg. Man snakker her om tre forskjellige varige løsninger: repatriering (retur til hjemlandet), integrering i mottakslandet og gjenbosetting i et tredje land (UNHCR 2011i).

Frivillig repatriering til hjemlandet

De sentralafrikanske flyktningene i Kamerun som jeg snakket med hadde en sterk tilknytning til SAR og håpet å en gang kunne vende tilbake, men kunne ikke se at denne løsningen ville bli realisert i nærmeste framtid. Noen mente også at om de skulle få sjansen til å starte på nytt i et annet land kom de ikke til å glemme hvor de kom fra, og selv da kom til å forsøke å dra tilbake til sitt hjemland om muligheten skulle dukke opp. En flyktning som hadde fått beskjed om at han skulle få starte et nytt liv i USA mente allikevel at han skulle tilbake til SAR. ”USA er ikke et sted jeg skal være for alltid, jeg må dra tilbake for å investere i mitt land. Jeg kan ikke investere i USA, det er ikke landet mitt,” sa han og forklarte at han mente altfor mange som fikk reise glemte så fort hvor de kom fra. Det skulle ikke han gjøre (Feltnotater 28.4.2011). Repatriering er den løsningen som i følge UNHCR er best for de aller fleste flyktningene, men den forutsetter at situasjonen som flyktningene flyktet fra har endret seg. I tillegg kreves det at hjemlandet på sin side jobber med å reintegrere de som vender tilbake (UNHCR 2011g). UNHCR understreker at repatriering skal være frivillig, og at ingen skal bli tvunget til å dra tilbake.

Dersom en flyktning i Kamerun ønsker å vende tilbake til sitt hjemland, vil han få hjelp av HCR som organiserer vaksiner, reiserute og sørger for at det er noen som kan ta imot flyktningen når han ankommer sitt hjemland. På grunn av situasjonen som var i Den Sentralafrikanske Republik, var det under mitt feltarbeid kun flyktninger som ønsket å dra til Bangui, hovedstaden, som fikk hjelp til å reise tilbake. Dette var fordi HCR ikke anså det som trygt nok å

repatriere flyktninger til nord i landet, hvor det fremdeles var mye konflikter (Feltnotater 24.1.11).

Integrasjon i mottakslandet

De aller fleste av flyktingene som ikke har mulighet til å dra tilbake, blir værende i mottakslandet. Noen blir godt integrert og blir naturalisert (søker om å få statsborgerskap i mottakslandet). De aller fleste av flyktingene jeg tilbragte tid med i Yaoundé hadde vært i Kamerun i 1-10 år. Integrasjon i mottakslandet var den løsningen som flyktingene selv så på som den dårligste løsningen. Informantene mente også at de aldri kunne bli integrert i Kamerun, på grunn av forholdet mellom kamerunerne og flyktingene (Feltnotater 10.2.2011). Flyktingene i Yaoundé levde tett i tett med kamerunerne, men det virket som de hadde så lite som mulig med hverandre å gjøre. Jeg fikk inntrykk av at hverken kamerunerne eller flyktingene ønsket at flyktingene skulle bli værende, og at ingen av partene gjorde en innsats for å oppnå integrasjon.

Gjenbosetting i et tredje land

”If we cannot bring protection to refugees, we must bring refugees to protection” (UNHCR 2010b). Når vi snakker om å få en ny start i et tredje land, sier vi at flyktingen blir gjenbosatt, og flyktingen blir en overførings- eller kvoteflyktning. Det er veldig mange flyktninger som ønsker denne løsningen, men svært få som får muligheten. Å bli gjenbosatt er i følge UNHCR for flyktninger som ikke har noen annen løsning (UNHCR 2010b). Av verdens flyktningebefolkning, er det bare ca. 1% som får sjansen til å bli overføringsflyktning (UNHCR 2011d).

Det er 17 land som står på listen over land som tar i mot flyktninger, hvorav 4 av de ble lagt til listen i 2010. USA er det landet som tar imot flest flyktninger, etterfulgt av Australia, Canada og de nordiske landene (UNHCR 2011h). Norge har en grense på 1200 flyktninger. Prosessen for å bli kvoteflyktning kan ta lang tid, og hvordan prosessen foregår er forskjellig for hvert land. I

Kamerun var det amerikanerne som var mest aktive, de kom og foretok intervjuer av de aktuelle kandidatene flere ganger før de bestemte hvem de ville bruke sin kvote på. Andre land tar vurderingen på bakgrunn av søkerens mappe (Samtale HCR 27.1.2011).

Blant flyktningene i Yaoundé var det ofte forvirring rundt hvordan man kunne bli overføringsflyktning, og HCR mottok svært mange søknader. I Kamerun var det HCR som først plukket ut kandidater som kunne være aktuelle til gjenbosetting, og deretter videreformidlet disse kandidatene til de forskjellige landene. Det var dermed ikke noe man kunne søke om. Siden det var veldig få som fikk sjansen til å bli gjenbosatt ble de plukket ut etter enkelte kriterier. Et viktig kriterie var at flyktningen var i en sårbar situasjon, og dermed ikke kunne klare seg i det landet hvor de først hadde søkt asyl. Dette kunne for eksempel være kvinner med mange barn, alvorlig syke eller barn og unge i en sårbar situasjon (Samtale HCR 27.1.2011).

Gjenbosetting var drømmen for de aller fleste flyktningene i Kamerun. Dette hang sammen med at de ikke hadde noen tro på at de hverken kunne bli godt integrert i Kamerun eller at de kunne dra hjem med det første. Gjenbosetting ble dermed et begrenset gode, noe som de aller fleste drømte om, men få fikk benytte seg av.

Jeg har her vist noen av de reglene flyktningene må forholde seg til, og hvilke rettigheter de har som flyktninger i Yaoundé. For å få en bedre forståelse for hvordan flyktningene jeg har tilbragt dagene med levde, viser jeg i det neste kapittelet hvordan flyktningene lever i Kamerun, i forhold til blant annet bosted, jobb og økonomi.

KAPITTEL 4

HVERDAGSLIVET I YAOUNDÉ

I dette kapitlet skal jeg beskrive flyktingenes hverdagsliv i Yaoundé. utfordringene knyttet til det å være kvinnelig flyktning, urban flyktning og hvilke muligheter de har til å få økonomisk støtte er noen av temaene som vil bli beskrevet her.

Utfordringer knyttet til å være kvinne

Enslige kvinner med barn dominerte bybildet i Yaoundé. For mange var grunnen at de hadde blitt skilt fra mennene sine i forbindelse med krigen eller flukten fra SAR. Flere omtalte seg som gifte, selv om de ikke hadde snakket med mennene sine på mange år, og at de ikke visste hvorvidt de fremdeles var i live. På grunn av at de var alene, opplevde kvinnene å stå med både det som tradisjonelt var kvinnenes arbeidsoppgaver, som det å ta vare på barna, i tillegg til å skaffe penger, som tradisjonelt var mannens oppgaver. Kvinnene beskrev selv sin egen tilværelse i eksil som hardere enn mennenes på grunn av at de nå måtte skaffe mat i tillegg til å passe barna, og mente at mennene ikke klarte å takle situasjonen i eksil like godt.

Hvert år arrangerer UNHCR et seminar som kalles ”Age, gender and diversity mainstreaming” (AGDM) hvor flyktingenes situasjon blir evaluert og hvor flyktingene, gjennom representanter fra de forskjellige flyktningforeningene, får muligheten til å ytre sine problemer og foreslå løsninger på disse problemene. Denne evalueringen skal være grunnlaget for UNHCRs arbeid (UNHCR 2009b). Under presentasjonen av AGDM i 2011 presenterte flyktingene noen problemer som var spesifikke for kvinnelige flyktninger. Problemene som ble nevnt var ekteskapelig vold, mange fødsler, problemer knyttet til å tjene penger og samtidig passe barna, og analfabetisme (UNHCR 2011c). Flyktingene snakket ofte om unge flyktninger som møtte kamerunske menn som lovet å ta seg av dem, men med en gang jenta ble gravid så hun ikke mer

til han. Mange unge jenter sto da i en sårbar situasjon uten utdanning og med flere barn å forsørge (Feltnotater 8.2.2011).

Flyktingenes situasjon i Yaoundé

Som nevnt tidligere, er situasjonen som flyktning i utgangspunktet ment å være midlertidig. Det varierte hvor lenge informantene hadde vært i Kamerun. Noen hadde kommet for ett år siden, mens andre hadde vært i Kamerun i mer enn ti år. De fleste hadde likevel vært i Kamerun over flere år, og hadde barn og familie i Kamerun. Dette gjorde at flyktingene var relativt etablert i Kamerun, til tross for at de selv ikke så på det som et sted de kom til å bli værende.

Flyktingene hadde flere kirker hvor gudstjenestene ble holdt på sango, og disse ble kalt sentralafrikanske kirker. Det var mange kirker av forskjellig slag i Yaounde, ulike typer lokaler og forskjellige menigheter. Kirkene sier noe om at til tross for at flyktingene ser på sin situasjon som midlertidig, så er det noe etablert i deres hverdagsliv. Kirkene fungerte som et samlingssted for flyktingene, hvor de møttes, kunne diskutere problemer og hjalp hverandre. I tillegg ble kirken brukt til begravelser. Begravelser er spesielt vanskelig for flyktingene på grunn av at de ikke kan begraves i sin hjemby. Det er ofte knyttet stor skam til det å ikke bli begravd hvor man er født og isteden bli begravd på en offentlig kirkegård. For flyktingene, som ikke hadde noen mulighet til å bli begravd hvor de er født, virket det som om seremonien i kirken ble desto viktigere.

FLYKTINGENES ØKONOMISKE SITUASJON

Det har blitt argumentert for at flyktingenes vanskelige leveforhold ikke er så forskjellig fra de lokales leveforhold, men at de urbane flyktingene har mange ekstra utfordringer (blant annet Weaver 1988; Sylvester 2011). Karen Jacobsen (2005) argumenterer for at dette er på grunn av flyktingenes status og fremmedfrykt fra vertsbefolkningen. Hun argumenterer for at mange av flyktingene som lever i byer klarer seg bedre enn sine brødre og søstre som lever i leirer, fordi

de får hjelp fra kjentfolk til å finne seg bolig, jobb og får kanskje sendt penger fra familie som har kommet seg til andre land. Selv om dette også var tilfellet for enkelte av gruppene av flyktninger i Kamerun, blant annet flyktningene fra Rwanda, var det sjeldent blant de sentralafrikanske flyktningene. Weaver (1988) argumenterer for at urbane flyktninger strever mer enn flyktninger som lever i rurale omgivelser, på grunn av at de er mer i kontakt med de lokale. De blir påvirket av kulturelle og sosiale institusjoner (Weaver 1988). Flyktningene i Yaoundé mente også at de var i en vanskeligere situasjon enn flyktningene som bodde i leire, fordi de måtte forholde seg til kamerunerne. I følge Jacobson (2005) får ikke flyktningene jobber som tilsvarer den utdannelsen de har tatt, men er heller tvunget ut i uformelle aktiviteter. Dette kan gi en liten inntekt, men inntekten er uforutsigbar og de konkurrerer med mange andre (UNHCR 2009b). I tillegg har de en større utfordring i forhold til blant annet tyveri og trakassering fra politiet (Jacobsen 2005; Sylvester 2011). En av utfordringene kvinnene også trakk fram som en utfordringer i urbane områder var at de ikke hadde mulighet til å dyrke sin egen mat, slik de hadde gjort i SAR. Isteden måtte de heller jobbe med for eksempel salg for å tjene til livets brød.

Økonomiske støtteordninger

Et av UNHCRs mål i urbane områder er å hjelpe flyktningene til å klare seg selv (UNHCR 2009b). HCR hjelper flyktningene på flere områder. En dag i uken holdt de åpent for at flyktningene kunne komme for å be om hjelp til sine problemer, både økonomiske og andre problemer. Mange kom for å be om økonomisk assistanse siden de mente at de ikke klarte seg på egen hånd. Om de var aktuelle for å få økonomisk hjelp ble saken deres tatt opp i møter med HCR/CRC. Det var omtrent 10 % av flyktningene som fikk økonomisk hjelp og det var ikke noe alle hadde krav på. De som var aktuelle til å få støtte var mennesker som befant seg i en spesielt sårbar situasjon, for eksempel aleneforsørgere med stor familie, eller mennesker som ikke hadde mulighet til å jobbe. Den økonomiske assistansen deltes enten ut som et fast beløp hver måned, eller en engangssum. Engangssummen bruktes ved spesielle tilfeller, om det var noen som trengte litt ekstra penger for å komme seg på beina igjen, etter for eksempel sykdom (Feltnotater 17.1.2011, 19.1.2011 og 21.1.2011).

Omtrent hver tredje måned kunne kvinnene komme til Røde Kors for å hente såpe og hygieniske artikler. Dette var noe alle kvinner fikk gjennom HCR/CRC. I tillegg fikk alle flyktninger en startpakke til familien. Denne inneholdt blant annet myggnetting, teppe, kasserolle, noen fat og bestikk. HCR betalte for skolegangen til de aller fleste barna. Foreldrene måtte betale skolen på forhånd, og deretter fikk de tilbake penger ved at de viste frem kvittering på at skolen var betalt.

Det er også andre lokale og internasjonale aktører som forsøkte å hjelpe flyktningene slik at de kunne klare seg økonomisk i hverdagen. En rekke religiøse organisasjoner hjalp flyktningene, og Adventist Development and Relief Agency (ADRA) var en av de. ADRA hjalp flyktningene med mikrolån. Siden 2010 hadde ADRA gitt mikrolån til 104 flyktninger i Douala og Yaoundé. For å få lån fra ADRA måtte søkerne gjennom et intervju for å se om de kunne klare å betale tilbake lånet. ADRA sjekket også ut om det var et marked for den aktuelle jobben. Flyktningene signerte da en kontrakt som innebar faste nedbetalinger. Mikrolånet de fikk kunne for eksempel gå til å kjøpe en trillebår eller en sekk med peanøtter for å kunne starte opp en jobb (Samtale ADRA 7.2.2011). Mange av informantene vegret seg for å ta opp mikrolån, på grunn av at de var redde for at de ikke skulle klare å betale det tilbake. Som jeg kommer tilbake til, var det en fare for å bli fratatt peanøttene eller utstyret av *la mairie* (representanter fra kommunestyret) og de risikerte da å stå med et lån uten å ha noe å betale det med.

JOBB: UTFORDRINGER OG LØSNINGER

Den økonomiske konteksten i mottakslandet påvirker hvordan flyktningene lykkes i arbeidslivet. HCR gjør en god jobb med å få registrert alle urbane flyktningene og anerkjente flyktninger i Kamerun har lov til å søke seg jobb. Flyktningene så det som sin største utfordring er at de ikke ble prioritert på arbeidsmarkedet. Kamerun har en svært høy arbeidsledighet, og flyktningene legger dermed også press på et allerede presset arbeidsmarked (UNHCR 2009b). I følge en rapport fra 2000 var hele 75 % av flyktningene i Kamerun arbeidsledige. Disse var da avhengig av hjelp fra religiøse organisasjoner og av HCR for å klare seg (Nouveau Droits de l'Homme - Cameroon 2001).

Under AGDM- evalueringen i 2011 ble også mangelen på arbeid dratt fram som en av de fremste utfordringene for flyktningene. Flyktningene mente at i tillegg til analfabetisme og mangel på kvalifikasjoner blant flyktningene, var diskriminering i arbeidsmarkedet det største problemet. I følge flyktningene kunne en arbeidsgiver være interessert helt til han fikk se flyktningebeviset deres, og de mente også at det var vanlig å bli utnyttet i jobbsammenheng ved at man fikk en jobb, men ikke fikk betalt, eller ble sagt opp bare etter noen måneder – også uten betaling (Feltnotater 10.2.2011). Dette førte til en vanskelig økonomisk situasjon som påvirket alle deler av deres hverdagsliv fra bosetting, helse, mat og utdanning. En av flyktingenes løsninger var muligheten til å dyrke jorden i urbane områder (UNHCR 2011c). Fordi en stor del av flyktningene som kom fra nord i SAR var jordbrukere, og hadde brukt hele sitt liv på å dyrke i åkrene ønsket de en mulighet til å dyrke jorden også i Yaoundé.

Peanøttbransjen

Peanøttselging var en jobb som mange av de kvinnelige flyktningene i Yaoundé drev med. I Kamerun ble det dyrket mye peanøtter på landsbygda, men for de som bodde i byen og ikke hadde mulighet til å dyrke på egen hånd, handlet de peanøttene på markedet. Det var forskjellige kvaliteter på peanøttene og forskjellige priser. Når peanøttene var kjøpt, startet prosessen med å forberede peanøttene for salg. Første fase gikk da ut på å riste peanøttene med skall i en kasserolle. Dette ble gjort hjemme hos kvinnene over ildstedet. I bunnen av kasserollen ble det lagt sand for at peanøttene ikke skulle brenne seg fast. Når de var ferdig ristet, og var passe nedkjølt, var den neste jobben å fjerne skallet fra alle peanøttene. Når de var skrellet, hadde de flere bruksområder. Det vanligste var å fylle peanøttene på gamle whiskyflasker som de kjøpte på barer i nærheten. Flaskene var det kvinnene tjente best på, men de var derimot vanskeligere å selge. Et annet alternativ var små poser med peanøtter, ofte blandet med popcorn. Disse tjente man lite på, men de var derimot lette å selge. Det var også populært å lage peanøttkarameller (Feltnotater 11.2.2011).

Noen av de som solgte peanøtter solgte kun små poser med peanøtter rundt i gatene. Léa, en av informantene, forberedte posene med peanøtter og popkorn. Deretter var det barnas jobb å vandre rundt i trafikkerte gater for å selge peanøtter til de som gikk i byen, og i lyskryss mens bilene ventet på grønt lys. Dette gjorde de før og etter skoletid. Léa kom til Kamerun alene i 2003 og barna hennes kom kort tid etter. Hun var gift, men visste ikke hvor mannen hennes var, han var enten i SAR eller Tsjad. I løpet av tiden i Yaoundé hadde hun prøvd seg i andre jobber. Før brukte hun å lage *beignets* (frityrstekte berlinerboller), men sluttet på grunn av plassmangel. Hun begynte derfor med peanøtter. Da jeg spurte henne om hun klarte å leve av det hun solgte, svarte hun meg at noen ganger fungerte det og andre ganger ikke. Slik var det også i familien til Manuella, en annen av damene som solgte peanøtter. Barna måtte være med og hjelpe til med salget. Om barna hadde fri fra skolen, eller bare hadde korte dager, så overtok de med en gang morens plass på et lite marked i nærheten, mens Manuella satt hjemme og ristet nye peanøtter. De aller fleste av flyktingenes barn hadde skoleplass, men ofte hadde de halve skoledager, så det var vanlig at barna var med sine mødre på jobb. Kvinner får ofte noen ekstra utfordringer ved at barna gjør det vanskelig å ha en jobb utenfor hjemmet (Weaver 1988). I Kamerun hadde de kvinnene som hadde klart å skaffet seg jobb ofte funnet seg jobber hvor de kunne ta med seg ungene på jobb.

I en av byen største rundkjøringer solgte kvinnene fra SAR peanøtter. Kvinner fra ulike land hadde ulike rundkjøringer de satt i, og i en annen rundkjøring i byen satt flyktingene fra Tsjad. I rundkjøringen med de sentralafrikanske flyktingene var de aller fleste fra nord i SAR. Det var en stor rundkjøring, og mye trafikk. Kvinnene satt på små krakker, eller store steiner de fant i nærheten. Foran seg hadde de gamle malespann med et stort brett på toppen, hvor de stilte ut sine salgsprodukter. Barna var med mødrene på jobb, og de eldste hadde ansvar for å hjelpe til med salget, mens de yngste løp rundt på fortauet og lekte med hverandre. Kunder som kom gående forbi kjøpte stort sett bare små poser med peanøtter, og dette ga ikke den største inntekten. Bilene som stoppet i veikanten var derimot kvinnenenes største inntektskilde. Når det en sjelden gang kom en bil som saknet farten hoppet damene opp med flere flasker i hendene som de løp bort for å tilby sjåførene. Flaskene ble stukket inn gjennom vinduene slik at kunden kunne velge hvilken flaske han ønsket å kjøpe. Det var høylytte diskusjoner og roping om både priser og forskjellige

kvaliteter på peanøttene. Klientellet var mer velstående kamerunere, og en sjelden gang representanter fra butikker som kom for å kjøpe mange flasker. Det kunne gå lang tid mellom hver gang det kom noen som kjøpte noe. Tiden ble da brukt til å gjøre klart salget til dagene som fulgte, og kvinnene hadde med seg ferdig ristede peanøtter og kunne bruke tiden på å skrelle de. Til tross for at kvinnene var konkurrenter var det god stemning og de lo og spøkte både med hverandre og kundene.

Peanøtter klar for salg

I likhet med andre gateselgere, møtte kvinnene som solgte peanøtter motstand fra *la mairie* (kommunestyret). En dag jeg tilbragte tid med noen av kvinnene reiste plutselig alle seg raskt fra krakkene sine. Jeg spurte hva det var som skjedde, og Grace, en av kvinnene forklarte at det var kommunestyret som kom. Hun pekte på noen menn med gule vester som stod ved en stor lastebil på den andre siden av rundkjøringen. Alle damene jobbet raskt med å pakke sammen sakene sine, og det var tydelig at det ikke var første gangen de hadde gjort dette. Flaskene med peanøtter ble satt ned i malespannet, sammen med peanøtter som ikke var skrelt ennå og krakkene ble raskt

gjemt. Når alt var pakket, sto de bare der og ventet. De snakket lavt, mens de fulgte alle med mennene. Jeg spurte Grace om hvor hun brukte å løpe, og hun pekte på en bratt trapp. Vi så at lastebilene til *la mairie* kjørte avsted, en av dem var fulle av motorsykler. Grace forklarte at at *la mairie* brukte å sjekke om sjåførene hadde papirene sine, og om de ikke hadde godkjente papirer ble motorsyklene deres fjernet. Hun fortalte at *la mairie* sjekket deres papirer også. Jeg spurte henne om hun ikke ble redd når *la mairie* kom. Hun lo litt før hun spurte meg om hva hun skulle være redd for. ”Det eneste som skjer at de tar utstyret vårt”, forklarte hun meg. Da vi så lastebilene som forsvant spurte jeg henne om de kom tilbake. ”Ja,” svarer hun klart, ”men ikke før en annen dag.” Jeg forstod at vi hadde sluppet unna i dag (Feltnotater 13.5.2011). Kvinnene satte seg deretter ned og fortsatte salget, og *la mairie* ble ikke mer diskutert.

La mairie hadde en politikk på at de ønsket å få flyttet gateselgerne til markeder. Dette gjorde at de stadig dukket overraskende opp for å ta varene og utstyret kvinnene hadde. I en avtale mellom *la mairie* og politiet fra 17. juni 2003 heter det at tiggning og småbutikker er forbudt i gatekryss i Yaounde (Bikoun 2010). I følge damene i rundkjøringen kom de nesten hver eneste dag (Feltnotater 16.2.2011 og 9.5.2011).

Klimatiske forhold var også en utfordring i hverdagen. Hver gang jeg satt sammen med damene i rundkjøringen var det utrolig varmt. Midt i byen, og i sola uten noe skygge ble det fort varmt i en by hvor temperaturen ofte ligger over 35 grader. Jeg spurte Grace om det ikke var varmt til henne. Hun svarte bekreftende at jo, det var det. Jeg la merke til at noen av de damene som satt ved siden av oss hadde en liten paraply som barna deres lå under. Jeg spurte Grace om hvorfor hun ikke hadde paraply når hun syntes at det var varmt. Hun svarte at hun kunne kjøpe en paraply til meg, men jeg insisterte på at det trengte hun ikke. Hun sa at hun hadde tidligere hatt en paraply, men *la mairie* hadde en gang tatt den, og hun mente at om hun hadde hatt paraply ville hun ikke klart å pakke sammen raskt nok når *la mairie* kom (Feltnotater 13.3.2011).

Senere samme dag pakket damene sammen i full fart, men denne gangen var det ikke *la mairie* som var trusselen, denne gangen var det regnet. Jeg hjalp Grace med å pakke sammen sakene igjen, og hun ba meg om å følge etter barna hennes for å søke ly. Jeg fulgte strømmen av

selgende kvinner, barn og utstyr bort til baksiden av en nærliggende bensinstasjon, hvor alle kvinnene søkte tilflukt på verkstedet. Der ble vi sittende til regnet ga seg, noe som heldigvis ikke varte så lenge. Her ble damene sittende å prate med de som jobbet på verkstedet, og det virket som om de på verkstedet godtok og var vant til at kvinnene kom dit når det regnet (Feltnotater 13.3.2011).

Gatebutikkene

To av informantene, Lina og Vanessa, hadde hver sin butikk. Hver morgen i 9-tiden møtte Vanessa opp for å åpne butikken sin. Hun hentet det ustødige bordet sitt som var satt til side over natten, og etterpå satte hun fram salgsvarene sine ved sin faste plass. Vanessa hadde også en liten parasoll for å beskytte seg mot den sterke solen. Hun ga alltid fra seg plassen i skyggen til meg og lot som om hun ikke syntes det var varmt slik at jeg skulle ta imot plassen. Ofte fant hun fram en liten jernstang og en papp-plate for å lage seg et lite tak som kunne beskytte mot solen (Feltnotater 30.3.2011).

Det Vanessa solgte mest av var røyk, men hun solgte også kjekspakker, godteri og små poser med alkohol. Etter noen måneder startet Lina opp en tilsvarende butikk i nærheten av butikken til Vanessa, med de samme varene. Slike butikker kunne man finne på mange gatehjørner i Yaoundé. Folk flest hadde for eksempel ikke penger til å kjøpe en hel røykpakke, dermed var det marked for butikker hvor de hadde mulighet til å kjøpe røyk enkeltvis. I tillegg prøvde både Vanessa og Lina å ha en såkalt "callbox", som fungerte som en slags telefonkiosk. Da kunne de enten overføre ringetid til kundens telefon, eller kunden kunne ringe fra selgerens telefon og betale for antall minutt man hadde snakket. Dette ga vanligvis ganske god profitt, men man måtte ha endel penger for å klare å fylle opp kortet sitt selv. Både Lina og Vanessa snakket mye om callboxen sin, men på grunn av at det var svært vanskelig å ha penger nok og få kunder så jeg knapt at de solgte ringetid.

En av de dagene jeg kom til Vanessa viste hun meg at hun hadde solgt varer for 1000F (12NOK). (Til sammenligning kan man kjøpe en baguette for 100F, og ta kollektivtransport/taxi for ca.

200F). Min første tanke var at hun hadde klart å tjene litt penger, med tanke på at klokka ikke ennå hadde passert tolv. Jeg spurte henne hvor mye hun tjente på de forskjellige tingene, og jeg ble slått av hvor lite hun fikk i overskudd. Hvis hun solgte en hel røykpakke (20 sigaretter) kunne hun ha et overskudd på 75F (ca. 1NOK). I løpet av en god dag, kunne Vanessa kanskje selge ti sigaretter. Posene med alkohol var det hun tjente best på. Når hun hadde solgt ti poser hadde hun et overskudd på i underkant av 10 NOK (Feltnotater 30.3.2011). Da jeg spurte Vanessa om hun klarte å leve av det hun solgte i butikken sin så hun bare oppgitt på meg før hun sa: ”Hva skal jeg ellers gjøre? Jeg har ikke noe valg?” (Feltnotater 14.3.2011). Det tok lang tid for Vanessa å tjene noe på det hun solgte, og pengene som de hadde klart å tjene den dagen ble da brukt på mat til barna, og slik kunne de gå en stund til mangelen på penger førte til at hun ikke fikk fylt på butikken sin og ikke hadde noe mer å selge. Butikken gikk ikke rundt, og Vanessa var avhengig av hjelp for å klare å opprettholde butikken sin.

Motivasjonen til å dukke opp for å forsøke å selge og tjene noen kroner, hang sammen med om de hadde noen produkter å selge. Lina er et godt eksempel på det. De gangene hun hadde lite å selge, kom hun sjeldent og åpnet butikken sin og de dagene hun kom ble hun værende veldig kort tid. De gangene hun derimot hadde noen kroner og hadde fått kjøpt inn noen nye salgsvarer, var hun veldig engasjert. Da kom hun tidlig, og brukte lang tid på å gjøre butikken sin så fin som mulig ved å vaske bordet og stille ut salgsvarene i esker og poser. Hun kunne også komme med en duk for at det skulle se enda bedre ut (Feltnotater 21.5.2011). Da jeg en av disse gangene spurte Lina hvordan hun hadde klart å få penger til å kjøpe inn så mye nytt, forklarte hun at noen ganger var det kjentfolk som kom innom huset hennes som la igjen litt penger, og noen ganger kunne hun få hjelp av en av døtrene (Feltnotater 3.5.2011). Lina hadde en voksen datter som fremdeles bodde i Yaoundé, og som hadde jobb. Hun hadde også en datter som hadde blitt overføringsflyktning og hadde fått en ny start i USA. Begge disse kunne til tider sende penger.

Weaver (1988) forklarer at det er mange flyktninger som har vanskelig med å forstå at de ikke kan ha akkurat de samme muligheten som de hadde i sitt hjemland, og han argumenterer for at selv om det er mange som gjør en innsats for å få seg en jobb og bli integrert er det også mange

som ikke prøver. Som en flyktning fra SAR en gang sa: ”Vi kommer aldri til å bli integrert i Kamerun, vi vil jo ikke være her” (Intervju 26.05.2011).

Butikkene lå langs veien, og det var mange flyktninger som kom forbi og slo av en prat. Butikkene til Vanessa og Lina var et viktig samlingssted; for dem selv, andre flyktninger og for meg. Der var det alltid masse liv, hvor flyktningene delte gleder og frustrasjoner, og til tross for at flyktningene opplevde sin egen situasjon som vanskelig, prøvde de å holde humøret oppe.

”Sarah Couture”

Da jeg kom til Sarah første gangen var det første jeg så et blikkskilt som hang utenpå noe som så ut som et lite utbygg av blikkplater. På skiltet stod det ”Sarah couture” (Sarahs skredderi). Utenfor huset hennes stod det en mannekeng som var laget av papp og som var helt rosa. Det hang noen klær over veggene, som en utstilling til de som gikk forbi. Huset hennes lå i et relativt fint strøk, og gaten hennes var ganske rolig. Jeg fikk inntrykk av at det stort sett var naboer som gikk forbi. Blikkplatene med skiltet viste seg å virkelig være et lite utbygg som Sarah hadde laget for å ha en plass å sy på. Hun bodde på et lite rom og det var ikke plass til å sy der inne. Jeg hadde med meg noe stoff som jeg ønsket at hun skulle sy et skjørt av. Hun tok fram en gammel dagbok og noterte målene mine i den. Hun viste meg også alle de andre bestillingene hun hadde fullført, og fortalte meg at det var bra med jobbing, og at hun vanligvis klippet opp alt på kvelden, slik at hun kunne bruke dagen på å sy ting sammen. Hun fortalte meg at når det var varmt midt på dagen tok hun pause. Vi satte oss for å se på tv. Plutselig banket det på døren, og det var noen som ville at hun skulle reparere et hull i skjorten hans. Hun var rask opp til å finne papir til å stryke på og sydde hullet på kort tid. Det gjorde at jeg fikk inntrykk av at hun hadde gode rutiner og at dette var ting hun har gjort før (Feltnotater 15.3.2011 og 28.3.2011). En liten måned senere var jeg igjen på besøk hos Sarah. Denne gangen hang det ikke klær ute, og når jeg kom inn så jeg at hun hadde sydd endel nye kjoler, som helt tydelig var sydd av restestoff. Jeg kommenterte at hun hadde jobbet mye siden sist jeg var der, og da svarte hun misfornøyd at hun prøvde å sy noe av det restestoffet hun hadde for at hun skulle ha noe å selge. Hun fortalte at hun hadde lite jobbing for tiden og det var vanskelig å få ting til å gå rundt. Mens jeg satt det, banket

det på døren. Det var en nabo som ønsket å låne strykejernet. Da han gikk sa Sarah til meg: ”ser du, de kommer bare for å låne, det er ingen som kommer med penger til meg” (Feltnotater 26.4.2011).

Det var også mange av kvinnene som hadde andre salgsjobber og de fleste vandret rundt i byen for å selge *beignets* (frityrstekte berlinerboller), *manioc* (rotfrukt), kaker eller lignende.

BOFORHOLD

De sentralafrikanske flyktingene i Yaoundé levde blandet med lokalbefolkningen. Det var ikke enkelt for nyankomne flyktinger å finne et sted å bo i Yaoundé. I følge Jacobsen (2005) må urbane flyktinger finne seg et sted å bo uten å ha penger til depositum, uten lokale referanser eller fast jobb. Ofte endte flyktingene opp med å dele hus med fremmede. Jacobsen (2005) argumenterer for at om flyktingene deler hus med fremmede kan detføre til større risiko for tyveri, fysiske og psykiske overgrep. HCR ga ikke økonomisk hjelp til bosted om det ikke er noen helt spesielle tilfeller, og dermed var det flyktingenes eget ansvar å skaffe seg bosted (Feltnotater 25.1.2011). Husene flyktingene leide kostet mellom 10000-15000F (som tilsvarer 120-180NOK) per måned.

De fleste fant et sted å bo gjennom plakater på gaten eller gjennom kjentfolk. Deres dårlige økonomi førte til at de ikke kunne være kresne. De tok det de kunne få, og dermed ble flyktingene lett spredd overalt i byen. Det var vanlig at nyankomne flyktinger fikk bo hos en bror eller søster i begynnelsen, og for mange ble dette også en varig løsning for å spare penger. Mange leide også et rom hos kamerunske familier.

Veronique var en av disse. Hun fortalte meg stadig hvor heldig hun var som fikk bo hos en kamerunsk dame og at hun var heldig med at de kom overens. Dessuten hadde damen også noen møbler. Den kamerunske damen hun bodde hos hadde to barn selv, men mannen hennes jobbet i en annen region og var sjeldent hjemme. Dermed hadde hun godtatt at Veronique og hennes

familie fikk leie det ene soverommet. Huset bestod av en liten stue og to små soverom. Det var trangt på stua, med flere sofaer og et kjøleskap. I hjørnet sto en liten tv. Veronique tok meg med inn på rommet sitt. Rommet var kanskje på tolv kvadratmeter og det var akkurat plass til to dobbeltsenger tett ved siden av hverandre. Begge sengene var dekket av myggnetting og tepper fra HCR. Veronique pekte på den ene senga, hun smilte mens hun fortalte at det var hennes seng, som hun delte med noen av ungene. På spørsmål om hvor mange de var som bodde på dette rommet, forklarte Vanessa at hun delte den ene sengen med to av ungene, mens det i den andre senga sov fire barn. Akkurat i det vi snudde oss for å gå ut sa Veronique at om natta så legger de to eldste seg på golvet og pekte på den lille golvplassen, som var kanskje 0,5m x 3m. Her sov de ni stykker på ca. tolv kvadratmeter (Feltnotater 16.4.2011).

Mange av de områdene hvor flyktningene bodde lå unna hovedveiene, og gjerne i en dal eller en dump som lå godt skjult. I regntiden var det vanskeligere å bo i disse områdene fordi de ble enda mer gjørmete enn vanligvis. Områdene var veldig skitne, med gjørme og søppel som lå slengt. Husene var allikevel veldig rene innvendig, og de lå veldig tett. Områdene hvor flyktningene bodde var fattige områder, og det var mye kriminalitet. Lina fortalte at etter at sola hadde gått ned kl 19 holdt hun seg inne med låst dør (Feltnotater 5.4.2011).

Den første gangen Lina fortalte meg hvor hun bodde, ble jeg ganske overrasket. Hun hadde fortalt at jeg skulle ta taxi til et område av byen med et godt rykte. Hun kom og møtte meg, og vi forlot de gatene jeg kjente og gikk ned noen bakker til det som kaltes *sous-quartier* (underkvartal eller forsted). Det var mye søppel og ganske gjørmete siden det hadde regnet og det var rene labyrinten for å komme oss til huset hennes, gjennom smale veiter og mellom forskjellige hus som lå veldig tett. Veien til Linas hus gikk over planker og over dørstokken til noen av hennes naboer. Lina hadde en liten plass foran huset sitt hvor det var en liten benk, og som var under tak. Det er flere hus som hadde inngang ut mot den lille plassen hvor de vasket klær og seg selv. Stua til Lina var kanskje 15 kvadratmeter og soverommet hennes var litt mindre enn stua. På stua sto det en liten tv i hjørnet, og foran lå det en liten matte. Det sto en benk langs den ene veggen, og langs den andre sto et stort bord hvor det er masse kasseroller og kjøkkenutstyr, og en tank med vann. Det var ikke noe lys i rommet, og foruten et lite vindu ved døra var det heller ingen vinduer

som kunne slippe inn lys. Huset hadde murvegger og murgolv, og taket var isolert med papp. På soverommet sto det to dobbeltsenger med myggnetting. Det var et vindu i enden og på utsiden kunne man se skittent vann som rant. Vann hentet de fra en brønn i nabolaget (Feltnotater 14.2.2011). I perioder med regn ble boforholdene vanskelige i området hvor Lina bodde, og det var vanskelig å ta seg fram.

Også i området til Manuella kunne det være vanskelig å komme seg fram på grunn av regnet. Manuella bodde i et område av byen der mange flyktninger bodde. Dette var et folkerikt område. For å komme til Manuellas hus, måtte vi gå ned en sidegate, som førte ned en liten bakke. På veien ned gikk vi forbi en liten bar hvor det ofte satt noen og drakk øl. Da vi hadde gått noen hundre meter ned i veien tok vi igjen av og kom til en slags bakgård mellom murhusene hvor det hang masse klær til tørk og det var ganske mange som satt utenfor husene. En dame holdt på å vaske klær, en annen holdt på å riste peanøtter. Flere av naboene hennes var også flyktninger fra SAR. Helt innerst i bakgården var det en dør inn til huset til Manuella. Hun viste meg med en gang at ved huset hennes hadde hun en liten krok hvor hun hadde et lite ildsted hvor hun kunne riste peanøtter. Manuella hadde et lite hus med to rom, det ene brukte hun som soverom for seg selv og de fem døtrene hennes, og det andre fungerte som stue. Begge rommene var kanskje på 12 kvadratmeter hver. Stua var veldig lite møblert, det sto to stoler der som så ut som hagemøbler og et lite trebord (Feltnotater 11.2.2011). En gang jeg kom på besøk hos Manuella etter at det hadde regnet var det vanskelig å komme seg ned til huset hennes, siden det var gjørme overalt (Feltnotater 29.4.2011). Mange kamerunere bodde også i tilsvarende forhold, og flyktningene bodde tett med sine naboer.

MATERIELLE GODER

Ved første øyekast skulle man ikke tro at flyktningene slet økonomisk. Noen prioriterte å betale for frisørtimer, andre pene klær. De fleste flyktningene var pent kledde. Klærne så både kostbare og nye ut. Noen kom med fine tradisjonelle stoff, mens andre kom med klær som for et utrent øye kunne se ut som en ekte variant av et eller annet dyrt merke. Det var først da jeg var med noen av

kvinnene på markedet at jeg skjønnte hvordan de hadde råd til klærne. På markedet kunne den som hadde tålmodighet til å lete, finne brukte klær for en svært billig penge. En av damene viste meg en fin skjorte hun hadde kjøpt seg og hvisket at hun hadde kjøpt tre stk for 100F (1,20 NOK, som tilsvarer prisen på en baguette).

Til tross for at flyktingene var i en vanskelig situasjon, hadde de også endel goder. En stor del av flyktingene hadde for eksempel kabel-tv. En av informantene som fikk store økonomiske problemer, solgte både kasserollene og sengene hun hadde. Allikevel prioriterte hun å betale mye penger for å beholde kabel-tven. De fleste hadde også mobiltelefon. Det var stor tilgang på mobiltelefoner, og både lett og billig å skaffe seg en. I likhet med kamerunerne hadde også flyktingene gjerne flere telefoner, med forskjellige abonnement. Derimot var det sjeldent at de hadde penger til å ringe for på mobiltelefonen, og det virket som om de hadde telefoner for at andre kunne få tak i dem. Såkalt ”biping” var derfor veldig vanlig, hvor man ringer og legger på for at den andre personen skal ringe tilbake. Jeg undret meg noen ganger over prioriteringene. Hvorfor prioritere å ha en tv isteden for å bruke pengene på mat? At de tilbragte store deler av tiden hjemme uten å gjøre noe kan være en av grunnene til at tv ble prioritert. Tven hjalp de også å holde seg oppdatert på det som skjedde i hjemlandet. Situasjonen i SAR var viktig for om flyktingene kunne reise hjem, og det var dermed også viktig å få med seg hva som skjedde i SAR.

Gjennom disse beskrivelsene fra kvinnenens hverdag kan man få en forståelse for hvordan de lever i Yaoundé. Flyktingene har mange utfordringer, men de står også på for å løse disse. Til dette trenger de også hjelp av hverandre, som gjør at de skaper fellesskap i eksil. De skaper en normalitet i deres hverdag ved å ha noen ting å forholde seg til, blant annet *fellesskap* som jeg tar for meg i neste kapittel.

KAPITTEL 5

FELLESSKAP

Jeg har nå vist hvordan flyktningene lever i Yaoundé. Flyktningene beskriver selv hverandre som søstre og brødre, og uttrykker en solidaritet ved at de befinner seg i den samme situasjonen. I en vanskelig situasjon har flyktningene behov for støtte og hjelp. I dette kapitlet tar jeg for meg hvordan flyktningene skaper og opprettholder fellesskap i Yaoundé. Gjennom deling og resiprositet beholder flyktningene en likhet innad i fellesskapet, og de styrker sin kollektive identitet som flyktninger ved å trekke grenser til kamerunerne. Flyktningene får hjelp i en vanskelig situasjon ved å skape fellesskap. Fellesskap bidrar også til å opprettholde flyktningenes følelse av midlertidighet.

EN GRUPPE PREGET AV MANGFOLD

Flyktningene jeg tilbragte dagene sammen med var alle kvinner fra Den Sentralafrikanske Republik, og de hadde alle fått flyktningstatus fra HCR. Som jeg har beskrevet tidligere, var fellesskapet preget av mangfold. Kvinnene bodde i ulike deler av byen, tilhørte ulike etniske grupper og hadde forskjellige jobber. Alle kvinnene jeg ble kjent med hadde barn, men få levde sammen med mennene sine. Det var dessuten stor variasjon i kvinnenens alder, og hvor lenge de hadde vært i Yaoundé. Når man beskriver en gruppe med et så stort mangfold, hvordan skapes da fellesskap? Jeg argumenterer for at vi kan snakke om forestilte fellesskap som flyktningene skaper ved å fokusere på sine likheter innad. Til tross for at opplevelsen av flyktningtilværelsen er noe individuelt, har flyktningene også felles opplevelser og noen felles oppfatninger av deres situasjon i eksil.

”In the city, some of people’s most important relationships may have to be made” (Hannerz 1980: 240). Grunnet mangel på formelle strukturer skaper flyktningene fellesskap i møte med det

kamerunske samfunnet. De skaper fellesskap hvor forskjellene mellom dem blir mindre viktige, og hvor likheten mellom dem blir overkommunisert. De skaper et fellesskap basert på en likhet innad og forskjeller utad. Malkki (1995b: 16) argumenterer for at isteden for å fokusere hva flyktningene har mistet på ferden, bør vi se på hvordan den kollektive identiteten skapes i eksil. Aller først ser jeg på hva som menes med begrepet fellesskap.

HVA ER ET FELLESSKAP?

For å studere fellesskap må man se på to aspekter (Cohen 1989). Det ene aspektet handler om hvem man har noe til felles med, mens det andre aspektet handler om hvem man er forskjellig fra. Hvem den signifikante andre er varierer med situasjonen, og hvilke roller man spiller er avhengig av hvem man spiller sammen med (Barth 1969).

Flyktningene i Yaoundé har mistet noe ved å flykte fra SAR, men det kan hverken sies å være sine røtter eller følelsen av sin identitet som sentralafrikanske. Liisa Malkki (1995b) argumenterer for at i mange studier av flyktninger er det en implisitt antagelse at flyktninger er revet vekk fra sin kultur, sine røtter og sine hjem, og at flyktninger lider av et tap av all kontakt med den verden de har forlatt (Malkki 1995b: 515). Hun mener at vi ikke kan snakke om en felles flyktningopplevelse. Selv om opplevelsen av å være flyktning er noe individuelt argumenterer jeg også for at det finnes noen fellestrekk som gjør at vi kan snakke om fellesskap blant flyktningene i Yaoundé.

Et forestilt fellesskap

For å forstå hvorfor flyktningene selv snakker om at de er en del av et fellesskap, kan vi se på Anderson og hans *forestilte fellesskap*. I følge Anderson (1991) bør fellesskap bli definert ut i fra hvordan de blir forestilt, ikke av hvorvidt de er ekte eller falske. Anderson argumenterer for at alle samfunn som er større enn opprinnelige landsbyer hvor man hadde ansikt til ansikt-kontakt, er såkalte forestilte fellesskap. Medlemmene av et forestilt fellesskap vil aldri kjenne alle de

andre medlemmene, men det er en idé om et fellesskap som skapes av medlemmene (Anderson 1991). Flyktningene i Yaoundé snakket selv om at de følte en tilknytning til de andre flyktningene, fordi de befant seg i den samme situasjonen. Flyktningene skaper her et forestilt fellesskap basert på at de er flyktninger og sentralafrikanske, selv om de aldri vil kjenne alle de andre sentralafrikanske flyktningene. De hadde alle forlatt det som var kjent for å bli flyktninger i Yaoundé. Ved å fokusere på det de hadde til felles *skapte* de et forestilt fellesskap. Selv om flyktningene ofte tilbringer mange år i Yaoundé, er det allikevel flyktninger som ønsker å returnere til SAR, og andre som får mulighet til bli overføringsflyktning. Det gjør at det er et flyktig fellesskap, og man vet ikke hvor lenge de forblir en del av fellesskapet. Dette bringer meg også til midlertidighet. Hvorfor skaper flyktningene fellesskap til tross for at de ser sin situasjon som midlertidig? Selv om at det er flyktig fellesskap, holder flyktningene fast ved fellesskapet. Å skape fellesskap gjør at flyktningene holder ut den vanskelige situasjonen i eksil, mens de venter på at de kan dra hjem. Som jeg skal komme tilbake til, opprettholdes flyktnings midlertidige situasjon også ved at de skaper fellesskap.

Å SKAPE FELLESSKAP

Jeg argumenterer for at fellesskapet skapes først og fremst ved å trekke grenser til hvem de ikke er. Gjennom resiprositet, forpliktelse og deling av goder skaper flyktningene fellesskap utfra tanken om at de er i den samme situasjonen og at de må hjelpe hverandre. Ved å dele gode minner om SAR, og å støtte hverandre i vanskelige situasjoner opprettholder de tanken om at de er i den samme situasjonen i forhold til kamerunerne som ”kan aldri forstå, de har aldri hatt krig” (Feltnotater 12.4.2011).

Skape fellesskap gjennom grenser

Flyktningene skaper en kollektiv identitet gjennom å ta avstand fra det de ikke er, nemlig *kamerunere, vertsnasjon, hos seg selv*. Det er i samhandling med andre at flyktningene opprettholder sin gruppeidentitet. Barth (1969) argumenterer for at det gjennom samhandlingen

skapes det skiller mellom hvem som tilhører gruppen og hvem det er som ikke gjør det. Hvem er inkludert og hvem er ekskludert. I motsetning til kamerunerne er de jeg har studert *sentralafrikanskere, flyktninger, og noen som er borte fra sitt hjem*. I samhandling med andre, er det forskjellige statuser som blir viktig. Goffman (1992: 22) beskriver dette med sosiale roller, og knytter dette til hvordan en sosial rolle er ”rettigheter og plikter som er knyttet til en bestemt status”. Hvilken rolle man overkommuniserer er situasjonsbetinget.

Ved å legge vekt på sin identitet som flyktning, skapte flyktingene et fellesskap ut fra den situasjonen de befant seg i, uavhengig av om de var sentralafrikanske eller kongolesiske. Ved å fokusere på grenser, sier vi noe om hva som inngår i et fellesskap, men man sier også noe om hvem som ikke inngår i fellesskapet. Barth (1969) fokuserer spesielt på etnisk identitet, og argumenterer for at gjennom grenser foregår det en dikotomisering hvor man enten er innenfor eller er en fremmed for fellesskapet. Han argumenterer for at vi må rette mer fokus på de kulturelle grensene som definerer grupper, ikke det kulturelle innholdet i gruppen. Dette trenger ikke å være nasjonale grenser eller etniske grenser, men sosiale grenser. Barth snakker om fellesskap som ”playing the same game” (Barth 1969: 15). Vi kan si at de som deler et fellesskap er de som spiller spillet etter de samme spillereglene. Hvilket spill det er snakk om, og hvilke roller som blir spilt er avhengig av situasjonen.

Som jeg nevnte i introduksjonen, var flyktingene tvunget til å forholde seg til kamerunerne. Gjennom et vanskelig forhold til kamerunerne ble forholdet mellom flyktingene sterkere. Grenser eksisterer på tross av en strøm gjennom dem, det handler dermed ikke om en mangel på mobilitet, kontakt og informasjon, men heller at mobilitet fører til ekskludering og inkludering (Barth 1969: 10).

Et eksempel på grensedragningen Barth beskriver er hvordan flyktingene kritiserte kamerunerne. Flyktingene klaget ofte på kamerunerne og mente at de ikke gjorde nok for å forbedre deres situasjon i Yaoundé. Vanessa var ofte rask til å skyld på kamerunerne for det som gikk galt. Det ene øyeblikket var det at kamerunerne ikke ga henne mat som gjorde at hun kom til å dø i Kamerun, i det neste var det at de ikke behandlet sykdommene hennes som kom til å føre

til hennes død (Feltnotater 26.4.2011). I alle situasjoner hvor det var konflikter mellom noen kamerunere og noen flyktninger fra SAR, tok flyktningene alltid de andre flyktingenes parti. Hendelser hvor flyktninger hadde ødelagt for fellesskapet, ble forklart med for eksempel at han ikke hadde fått nok hjelp fra Røde Kors og at det allikevel var kamerunernes feil i det store og det hele. Det kan virke som flyktingene insisterte innad i fellesskapet, og fant argumenter som underbygde denne forskjellen. Ved å se på kamerunerne som *de andre*, ble det skapt fellesskap på tvers av nasjonale og etniske grenser.

Flyktingene hadde liten tro på at de fikk det som de hadde krav på. I forbindelse med utdeling av såkalte *kit* (pakker med kasseroller, tepper og bestikk som alle familier skal få én gang), la jeg merke til hvor misfornøyde noen av kvinnene jeg møtte virket, til tross for at de akkurat hadde fått utstyr fra Røde Kors. Da jeg kom til utdelingen hørte jeg en av samtale mellom to kvinner, hvor den ene akkurat hadde fått sin *kit*. Kvinnen som ikke hadde fått noe var virket veldig streng, og sa i en kjeftende tone til den andre kvinnen at hun ikke hadde fått mer enn én gaffel, og at hun burde ha sjekket at hun fikk alt det hun hadde krav på. Kvinnen som hadde fått varene, uttalte at de (ansatte ved Røde Kors som delte ut kit) hadde sagt at det ikke var flere gaffler igjen. Den strenge damen utbrøt at det var løgn og at ”du ser vel hvordan alle flyktingene har fått mindre enn de har krav på”. Slike situasjoner viser hvordan flyktingene spredte negativ informasjon om blant annet Røde Kors. Kamerunerne fikk ofte skylden for alt som gikk galt, og da spesielt Røde Kors som ble en representant for kamerunere med makt over flyktingenes hverdagsliv.

Skapelsen av nasjonale fellesskap

I tillegg til at flyktingene danner et fellesskap i forhold til kamerunerne, er det også forskjeller innad. En dag jeg satt sammen med Lina ved butikken hennes, kom det en flykting fra Rwanda bort. Hun kommenterte nesten litt hånlig at butikken hadde utviklet seg lite siden sist gang hun var der. Da hun gikk forklarte Lina litt fornærmet at mange av flyktingene fra Rwanda fikk økonomisk hjelp fra sine søstre og brødre som hadde kommet seg til utlandet, og at de dermed kunne klare seg mye bedre enn de fra SAR som ikke fikk den hjelpen. Grensene mellom hvem

som er *innenfor* og *utenfor* endres og i dette tilfellet er den andre ikke lenger kamerunerne, men flyktninger som lever i en annen situasjon enn Lina.

Utsagn som ”du må ikke fortelle noe til de kongolesiske flyktningene, de er ikke til å stole på”, ble ofte brukt av de sentralafrikanske flyktningene for å trekke grenser til andre flyktninger, og for å forklare at i motsetning til de kongolesiske, som pratet altfor mye, kunne jeg stole på de sentralafrikanske flyktningene. Dette viser også hvordan de sentralafrikanske flyktningene definerte seg i forhold til andre flyktninger. På overflaten snakket mange flyktninger om hvordan de var i samme situasjon og dermed hadde mye til felles, men gjennom slike utsagn viser de også hvordan det skapes forskjeller innad.

Det eksisterer grader av nærhet blant flyktningene, og selv om flyktningene gjorde det klart at de var alle søstre og brødre på grunn av at de var i samme situasjon, lagde de også grenser mellom forskjellige nasjonaliteter, etniske grupper, språk og andre identitetsmarkører. Det ble også snakket om etniske forskjeller i Yaoundé, da spesielt til en etnisk gruppe som snakket kaba. Dette var en relativt stor gruppe av flyktningene som kom fra nord i SAR. De holdt seg ofte sammen og flesteparten av disse kvinnene fant sin egen nisje som peanøttselgere. Lina snakket derimot sjeldent om sin etniske gruppe i Yaoundé. En grunn kan være at det var få der fra hennes etniske gruppe, og at hennes nærmeste var de andre flyktningene som snakket sango. Deres kollektive identitet som sentralafrikanske flyktninger, virket allikevel som å være viktigere, og Lina, og andre flyktninger som ikke snakket kaba hadde god kontakt, spesielt ved at de også hadde et felles nasjonalspråk.

En dag satt jeg utenfor Røde Kors sammen med Junior, en av de sentralafrikanske ungdommene jeg ble kjent med. Jeg spurte han hvem det var man kalte sine søstre og brødre. Han forklarte at alle de som kom fra SAR var hans søstre og brødre selv om han ikke ville kalt de det om de befant seg i SAR (Feltnotater 16.2.2011). Forskjellene innad i gruppen, som for eksempel etniske forskjeller, som kanskje var mer viktig da de var i SAR, blir mindre viktig i Yaoundé, hvor de isteden fokuserer på likheten. Hvem man identifiserer seg med kommer an på situasjonen, og som flyktninger i Kamerun ble forskjellen innad i gruppen mindre viktig.

Slik som slektninger føler tilhørighet til hverandre, kan man si at flyktningene følte en tilhørighet gjennom språk og felles historie. Flyktningene omtalte også hverandre i slektskapstermer. Eames og Goode (1977) argumenterer for at nære forhold, som for eksempel slektskap, forsvinner ikke, men de kan skifte form. Gjennom å snakke om sine med-flyktninger som søstre og brødre, skaper flyktningene også en slags normalitet i Yaoundé. Basham (1978) skriver at man skaper grupper basert på felles interesser som kan erstatte mange av de samme behovene som den tradisjonelle familien (Basham 1978: 140-145). Ved å spille roller i domener med nære relasjoner, opprettholder flyktningene også sine utvidede slektskapsrelasjoner, som her vil være andre flyktninger.

Deling og resiprositet

Flyktningene i Yaoundé er i et resiprositetsforhold og er avhengig av å dele det de har. I sin bok "Gaven" fra 1950 beskriver Mauss de forpliktelsene som er sentrale når vi snakker om gaver. Han forklarer at det er forpliktelser til å gi gaver, motta og å gi tilbake gaver. Mauss beskriver hvordan "å nekte å gi, å unnlate å invitere, og å nekte å ta imot er det samme som en krigserklæring; det er å nekte å inngå allianse og fellesskap" (Mauss 1995: 30). Han beskriver gaven som den totale ytelse. Med dette mener han at gaven er noe som går igjen i alle sosiale relasjoner. Mauss' bok om Gaven kan sees på som en motsetning til analyser som er basert på relasjoner hvor man vinner eller taper, og resiprositet er et argument for at alle over tid vil være knyttet til hverandre. Sahlins (1972: 193) beskriver den typen resiprositet som man finner i Gaven *generalisert resiprositet*. Dette er ifølge Sahlins transaksjoner som er antatt å være fullstendig uselviske og det er noe som varer uavgrenset ved at det skaper forpliktelser over lang tid.

De sentralafrikanske flyktningene delte de godene de hadde. Dette var spesielt i forhold til mat, hvor de delte med alle som satt sammen med dem. Vanessa forklarte at det i SAR var veldig uhøflig å ikke dele på maten, de spiste alltid sammen og delte på det de hadde. Deling var noe de sentralafrikanske flyktningene snakket mye om. De snakket om hvordan kamerunerne ikke delte, mens for dem selv var det en selvfølge å dele på det de hadde. I SAR satt de ute på gaten og

spiste, og at det var vanlig å spørre forbigående om ikke de også ville ha en bit. Noen dager kunne jeg sitte hele dagen sammen med Vanessa og noen andre kvinner, og om en av dem hadde et lite brød, delte de med alle som satt der (Feltnotater 29.3.2011). Hvordan flyktingene deler kan knyttes opp mot det som Hannerz beskriver som forsørgelsesdomenet. Fordi flyktingene er i et resiprositetsforhold med hverandre, hjelper de også hverandre med å klare seg.

Man skaper fellesskap gjennom deling, og det forventes at man skal dele det man har med sine søstre og brødre. Deling gjør også at man opprettholder gode relasjoner. I en periode hvor Lina solgte mat i butikken sin tapte hun nok penger, for det kom stadig nye søstre og brødre som forventet at hun skulle dele det hun hadde med de. En dag kom Léa til butikken. Hun satte seg ned, og sa til Lina: ”Ma mère, donne-moi un peu à manger” (min mor, gi meg noe å spise). Uten et ord, la Lina på mat på et fat og serverte Léa mat (Feltnotater 10.5.2011). Lina protesterte ikke og til tross for at hun ikke tjente på butikken sin, serverte hun mat til sine søstre. Hun kjente til de andres forventning om deling. Man kan si at gjennom deling, ble alle flyktingene over tid knyttet til hverandre. Flyktingene delte også på andre goder de hadde. En dag jeg satt sammen med Vanessa var det en ung jente som kom og spurte om penger til kopier som hun trengte for å få hjelp av Røde Kors. Vanessa ga penger til jenta, til tross for at hun ikke hadde mye penger selv. Da hun hadde gått spurte jeg henne hvem det var, og hun svarte at det var ”en søster” (Feltnotater 10.4.2011). Selv om Vanessa ikke kjente jenta godt, blir hun her ansett som nær fordi hun var en sentralafrikansk flykting. På samme måte som man hjelper sin familie, hjelper man sine søstre i Yaoundé.

Flyktingene skapte et fellesskap basert på gode minner fra sitt hjemland

Til tross for at fellesskapet med alle flyktingene var viktig, var deres nasjonale identitet som *sentralafrikanske* flyktinger enda viktigere. Flyktingene skapte også et fellesskap gjennom å dele gode minner og opprettholde et bilde av SAR. Det var veldig populært å gå med klesplagg med fargene i det sentralafrikanske flagget og flyktingene var veldig stolte av sitt opphav. Skillet mellom flyktingene og kamerunerne kom også tydelig fram når flyktingene snakket om sitt hjemland. Flyktingene beskrev sin situasjon i Kamerun som vanskelig i forholdet til hvor

lett livet var i SAR, og at maten var så dyr i Kamerun i forhold til i SAR. Det kunne virke som om deres bilder og gode minner av hjemlandet ble forsterket i møtet med en vanskelig livssituasjon i Kamerun.

Buyer (2008) beskriver hvordan somaliske flyktninger i Cape Town idealiserte sitt hjemland slik det hadde vært før konflikten og lengtet tilbake. På grunn av denne idealiseringen kunne de somaliske flyktningene aldri slå seg til ro med sin situasjon i Cape Town. I likhet med Buyers eksempel idealiserte flyktningene i Yaoundé sitt hjemland. I samtaler om SAR, fikk jeg stadig høre uttrykk som ”Du skulle dratt til SAR, Silje. Der er det bra der!” I perioder hvor situasjonen var ekstra vanskelig i Yaoundé, mente flere flyktninger at de kunne dra tilbake til SAR for å leve *en brousse* (i skogen), og mente de kunne klare seg i flere uker, i motsetning til i Kamerun hvor de ikke klarte seg. Kennedy og Roudometof (2002) argumenterer for at lokalitet mister ikke fullstendig sin mening i eksil, og til tross for at de har krysset en grense, så er deres tilknytninger til tid og rom viktige referansepunkter. En dag jeg satt sammen med kvinnene som solgte peanøtter, var det noen av jenter på 12-17 år som hadde tatt over mødrenes plass for dagen. De satt sammen, skrelte peanøtter og sang. Jeg kunne ikke forstå hva som ble sunget, og fikk vite at sangene var på sango (Feltnotater 27.05.2011). Jeg fikk ved en annen anledning fortalt av jentene at de husket lite fra SAR og snakket lite sango. Gjennom sanger fra sitt hjemland, skaper de en tilknytning til et land som mange av disse jentene kjente kun gjennom historier.

Også gjennom positive minner og vedlikeholde tradisjoner opprettholdt flyktningene bildet av SAR. Gledene ved å ha noen å dele hverdagen med kom tydelig fram ved spesielle høytider som kvinnedagen og flyktningdagen. Kvinnedagen var i Kamerun en stor festdag, og ble planlagt både av flyktningene og kamerunerne i god tid i forveien. Kvinnedagen i Kamerun blir hvert år feiret med parader og ved at kvinnene er antrukket i *pagnes*, som er et stoff med trykk som er laget spesielt for kvinnedagen. Kvinnedagen 2011 fikk kvinnene utdelt *pagnes* som HCR betalte for. Disse stoffene ble da delt mellom kvinnene i de forskjellige foreningene (for eksempel den sentralafrikanske foreningen fikk et antall og den kongolesiske foreningen fikk et annet antall). Det ble ikke nok stoff til at alle flyktningene kunne sy seg hele kjoler, men iallefall slik at de fleste fikk muligheten til å delta. På den store dagen møtte vi alle opp utenfor Røde Kors for å gå

samlet bort til hovedgaten, hvor vi skulle gå i tog forbi medlemmer av regjeringen. Det ble for flyktingenes del mye frustrasjon da det viste seg at de ikke hadde noen plass i toget, og at presidenten for Kvinneforeningen ikke hadde dukket opp med fanen. Takket være en ansatt på Røde Kors fikk flyktingene allikevel en mulighet til å gå i toget, og frustrasjon ble raskt endret til glede. Da vi var ferdig med å gå i tog gjennom hovedgaten var det en gruppe sprudlende kvinner som danset og laget liv før vi gikk til Røde Kors for å fortsette feiringen. Dit kom også representanter fra HCR som deltok på feiringen hvor flyktingene sto for underholdningen. En gruppe kvinner hadde natten før 8.mars laget mat til alle flyktingene. Disse kvinnene var utpekt av presidenten for Kvinneforeningen og de hadde fått penger av HCR for å kjøpe inn maten. Deretter ble det tradisjonell musikk og dansing. For de sentralafrikanske flyktingene betød dette trommer, og dansing i ring hvor hver og én danset etter tur i midten av ringen. Gjennom feiringer som denne kunne man virkelig se kvinnenenes glede ved å ha noen å være sammen med (Feltnotater 8.3.2011). Slike dager var samlende for flyktingene og bidro til et samhold rundt deres kollektive identitet som sentralafrikanske flyktinger. I det Hannerz kaller fritidsdomenet kunne flyktingene glemme problemene, og heller opprettholde sin status som sentralafrikanske, og ved å danse og synge tradisjonelle sanger, kunne de vedlikeholde tradisjoner og mimre tilbake til livet i SAR.

STEDER HVOR FELLESSKAP DANNES

Kirken som samlingssted

Kirken var et viktig samlingspunkt for mange av de sentralafrikanske flyktingene i Yaoundé. Gudstjeneste på sango ble holdt i flere kirker, og disse ble regnet som sentralafrikanske kirker. I og med at de fleste sentralafrikanske flyktingene var protestanter, var disse kirkene protestantiske. En av disse kirkene var spesielt populær på grunn av beliggenheten og jeg var med Manuella på gudstjenestene på søndager. Alle de som gikk i denne kirken var sentralafrikanske flyktinger. Vi møttes ofte hjemme hos Manuella, og deretter gikk vi den lange veien til kirken. Hun foretrakk stort sett ellers å ta taxi, men hun forklarte at hun ville heller

betale sine siste kroner til kirken (Feltnotater 20.2.2011). Den første gangen jeg var med i kirken var det først overraskende lite mennesker der og vi satte oss ganske langt fram. Etterhvert dukket det opp flere av kvinnene jeg kjente, blant annet Léa og Mireille. Alle hadde pyntet seg, og hadde nydelige, fargerike kjoler. En gutt satt forrest og spilte på et elektrisk keyboard med orgelfunksjon, og en annen gutt spilte forsiktig på en tromme. Noen av de som hadde kommet sang med. Det kom sakte, men sikkert flere folk inn i lokalet, og etter en times tid begynte noen å prate i en mikrofon. Det var vanskelig å vite hvem som var presten og hvilke roller de forskjellige personene hadde. Det var hele tiden noen som tok ordet, det virket som om det var flere som holdt appeller, eller sang. Hver gang noen sang solo foran forsamlingen, var det mange som reiste seg og ga de 50 eller 100F. Flere kor kom marsjerende inn, det var blant annet et barnekor, og et damekor. I damekoret kunne jeg tydelig se både Léa og Mireille og flere av de andre damene jeg hadde vært hjemme hos. Damekoret kom dansene inn, og det var god stemning med latter, store smil og folk klemte hverandre og virket glade for å se hverandre. Gudstjenesten hadde lite struktur, og deler av den ble holdt på fransk og deler på sango. Det var god stemning, masse sang og latter. Lokalet fylles etterhvert, og kirken ble tilslutt helt full av mennesker i godt humør og god stemning.

I tillegg til at kirken ble et samlingssted hvor de kunne komme være sammen med sine søstre og brødre uten å bruke tiden på bekymring, ble kirken ble også en måte å utveksle informasjon og hjelpe hverandre. Det var gjennom en av de sentralafrikanske kirkene at Vanessa også fant igjen familien sin i Yaoundé, som jeg skrev om tidligere.

Begravelser

Slektskap og nære relasjoner blir ofte vedlikeholdt gjennom seremonier og ritualer, og flyktningene støttet hverandre i vanskelige perioder ved for eksempel å dukke opp i begravelser. Ved at flyktningene var i et nært forhold til hverandre ble det også viktig å vise sin støtte. I løpet av oppholdet mitt i Kamerun var det flere flyktninger som døde, og det var ofte diskusjoner om hvorvidt man skulle dra i begravelsen eller ikke. Om det var noen de kjente var spesielt Lina rask til å si at de burde dra. Dersom det var noen av en annen nasjonalitet enn hennes egen,

argumenterte hun ofte for at denne personen hadde gjort en viktig innsats for de andre flyktningene, og det var viktig at de ga noe tilbake. En dag fikk vi høre at det var en mann fra SAR som hadde dødd. Lina kjente han ikke og var heller ikke sikker på om han var flyktning, men mente at vi selvfølgelig måtte dra i begravelsen allikevel. På veien til kirka fortalte jeg Lina at jeg ikke var sikker på om jeg kom til å bli med på kirkegården, og hun utbrøt at det kom til å være stor skam om hun selv ikke ble med. Vi dro til en sentralafrikansk kirke i byen hvor messen ble holdt på sango. Da vi nærmet oss kunne vi allerede høre musikken. Idet vi kom dit var det masse mennesker utenfor kirka, ved første øyekast kunne man tro at kirken var veldig full, og det var et stort flertall av menn som satt på benker utenfor. Inne hørtes masse sang og jeg fikk inntrykk av at begravelsen var i gang. Vi gikk inn i kirka. Veggene bestod av blikkplater og kirka hadde ikke noe golv. Inne i kirka var det mange ledige plaststoler som sto på rekke og rad. Inntil den ene veggen, foran radene med stoler satt en gruppe kvinner på bakken. Rundt kisten sto det et kor og sang. Det var mange der som jeg kjente, blant annet Léa, Vanessa og Veronique. Folk lo og hilste på hverandre som om de hadde møttes i kirka en vanlig søndag. Léa kom og klemte meg. Hun sa at jeg måtte komme for å hilse på enken. Sammen med Lina og Vanessa gikk vi for å hilse på henne. Hun satt på bakken i et hjørne og gråt.

Et kor begynte å synge. Lina fortalte meg at det var en trist sang, og at den handlet om at de jobbet i åkrene da krigen og rebellene kom. Mens koret sang, reiste noen av damene seg, og begynte nærmest å danse seg fram til kisten, samtidig som de sang og tårene rant. Jeg fikk inntrykk av at de fikk støtte i en vanskelig tid gjennom dansingen. De danset rundt kisten og det virket som de henvendte seg til den døde. Det var en veldig trist stemning, og føltes enda sterkere siden det var så mye musikk og dans involvert. Faren til den døde reiste seg og deltok i dansingen. Tårene rant nedover kinnene hans og han løftet hendene som en del av dansingen, som om han henvendte seg til Gud (Feltnotater 31.3.2011). Han gråt og han gråt, og etterhvert så satte han seg ned igjen. Flere ganger reiste han seg igjen og danset seg gråtende bort til kisten. Plutselig fikk Lina en telefon som gjorde at hun måtte dra. På vei ut fortalte hun at det var enda godt at enken hadde sett at hun hadde vært der, ellers hadde det vært utrolig flaut. Lina listet seg ut bakveien så ingen så at hun dro (Feltnotater 31.3.2011). Det var ikke bare viktig for henne å

vise sin støtte fordi hun identifiserte seg med den døde og hans kone, men det var også viktig for henne at de andre flyktningene så at hun hadde vært der.

Ingen av de jeg dro sammen med kjente han som var død, men det var svært viktig for dem å være der fordi han var fra Den Sentralafrikanske Republikk, og dermed regnet som en bror. Dessuten var kona hans flyktning fra SAR. Selv om de ikke kjente den døde og hans familie direkte, var det noen de identifiserte seg med og følte et fellesskap med, og det ble dermed viktig å møte opp. Som jeg skal komme tilbake til, er det også viktig å holde sine omgivelser fornøyde. I eksempelet over ser vi hvordan det var viktig å vise for de andre at Lina dukket opp i begravelsen, og at det var forbundet med skam å ikke dukke opp. Ved at hun var en del av et forestilt fellesskap, hadde hun noen forpliktelser blant annet det å støtte sine søstre og brødre. Det kan også forventes da at andre stilte opp for henne om hun skulle miste sin mann. Å bruke sanger som alle kunne identifisere seg med, og som bragte fram vonde minner om noe de alle hadde vært gjennom, ble det i begravelsen også dannet et samhold, som minnet dem om deres felles opplevelse.

MOTIVASJONEN FOR Å SKAPE FELLESSKAP

Moralsk støtte

Fellesskapet gjorde at flyktningene kunne ha noen å støtte seg på i vanskelige perioder. Flere ganger da jeg tilbragte tid sammen med Lina kunne hun bli helt stille, og gå inn i et slags drømmeland hvor hun ikke fikk med seg hva som ble sagt. Da jeg spurte henne om hva hun tenkte på, forklarte hun meg at hun tenkte på alle problemene hun hadde. Lina forklarte flere ganger hvordan hun trivdes bedre med å henge utenfor Røde Kors selv om hun ikke klarte å tjene en krone, fordi da glemte hun problemene sine en stund. Hun forklarte at alle kjente henne og ropte hele tiden "Lina, Lina!", mens om hun bare var hjemme så klaget barna på hvor sultne de var. Siden de ikke hadde noe å spise kunne hun ikke gjøre noe med det. Ofte snakket hun også om hvordan hun kunne ligge hele natten og bekymre seg, men når hun møtte igjen kjentfolk

utenfor Røde Kors så kunne hun endelig slippe unne alle tankene (Feltnotater 14.3.2011). Igjen kan man dra nytte av Hannerz fritidsdomene for å forstå hvordan flyktingene støtter hverandre i vanskelige situasjoner. Flyktingene søker sine søstre i situasjoner hvor de har det vanskelig, og på samme måte som man blant venner kan hygge seg og glemme problemene, hjelper flyktingene hverandre med å tenke på andre ting.

Stemningen blant flyktingene kunne være sprudlende og de var ofte i godt humør, og selv om den kunne være påvirket av en vanskelig hverdag, så var det lettere å være sammen om problemene. Det var ofte mange mennesker samlet utenfor Røde Kors, noen ventet på bekreftelse for å kunne dra på sykehuset, andre ventet på bekreftelse på skolepenger. Tiden utenfor Røde Kors kunne være lang og med mye venting. Flyktingene hadde en egen plass som de kalte *le hangar* som var et åpent bygg med blikktak. Her stod det benker hvor flyktingene kunne sitte mens de ventet på hjelp, og informasjon til flyktingene ble hengt opp der. Det satt også flyktinger på trappen til Røde Kors eller på bakken på området foran bygget. Når en flykting dukket opp tok hun ofte alle hun kjente godt i hånden, og hilste også på med et nikk på de hun ikke kjente godt. Stadig kom det flere flyktinger til som enten hadde vært inne på samtale eller ventet på tur. Mange satt og pratet med sine søstre mens små barn krøp rundt på bakken. Til tross av at det ble delt mange frustrasjoner, var det også god stemning hvor kvinnene lo, skiftet bleie på barna og delte det lille de hadde av mat.

Malkki (1992) skriver at om man har mistet en tilknytning til et sted, så har man behov for å skape røtter. "In the national order of things, the rooting of peoples is not only normal; it is also perceived as a moral and spiritual need" (Malkki 1992: 30). Flyktingene har behov for noen som kan være der for å støtte dem i vanskelige perioder. De argumenterte også for hvordan de var sterkere sammen. Flyktingene snakket ofte om hvor viktig deres fellesskap var og hvor solidariske de var ovenfor hverandre, og det ble snakket mye om at de kom til å støtte hverandre uansett. Dette var spesielt i forhold til konflikter med kamerunerne. En dag da jeg kom til Røde Kors var det flere store diskusjoner. For det første hadde en av de ansatte hos Røde Kors fått beskjed om at hun skulle bli forflyttet til Douala, Kameruns største by, ellers kom hun til å miste jobben. Flyktingene uttrykte redsel og bekymring over at dette kunne bli en realitet. En forklarte

at ”hun er den eneste som jobber for oss flyktingene” og en annen uttrykte at ”drar hun til Douala, så følger jeg etter!” (Feltnotater 10.5.2011). Den ansatte hos Røde Kors hadde selv uttrykt sin frustrasjon til flyktingene og fortalt hvordan hun ikke ønsket å flytte på seg.

En annen stor diskusjon var i forhold til skuret utenfor Røde Kors, som flyktingene kalte *le hangar* (hangaren). I tillegg til at *le hangar* ble benyttet som et slags venterom, bruktes det også til å dele ut bekreftelser som flyktingene måtte ha for å bli behandlet på sykehus. Nå hadde *Chef de Projet*, lederen av prosjektet CRC/HCR, bestemt at flyktingene ikke lenger hadde lov til å befinne seg i *le hangar*, men at de fra nå av skulle vente på baksiden av Røde Kors. En annen ansatt hos Røde Kors forklarte at at det var i forbindelse med Røde Kors’ jubileum at de hadde bestemt dette. I følge henne hadde *Chef de Projet* ment at det kom til å ta seg dårlig ut om det satt mange flyktinger utenfor Røde Kors når viktige ministre kom på besøk. Det ville da se ut som om de ikke tok seg godt nok av flyktingene.

Flyktingene tok det ille opp at de nå skulle bli flyttet til baksiden av Røde Kors, og mente at det var nedverdiggende å stå bak sammen med søppelet for å få en bekreftelse på at de skulle bli behandlet på sykehuset. Som Sarah sa ”de ønsker å flytte oss bak Røde Kors sammen med søppelet, de sier at vi er skitne!”(Feltnotater 10.5.2011). Flyktingene nektet dermed å flytte seg fra *le hangar*. Det var en hissig stemning, med flyktinger som kjefte på hverandre og på ansatte ved Røde Kors, og hver gang det kom noen nye flyktinger til fikk de høre historien fra flere hold samtidig.

Dagen bar preg av engasjerte flyktinger, diskusjoner, kaos og lite informasjon. Noen var irriterte og engasjerte seg i *hangar*-saken, mens andre var mer opptatt av den mulige oppsigelsen til den ansatte. En dame sa at nå var hun klar for sit-in aksjon for å få rettighetene sine, de skulle ringe alle, slik at alle flyktingene kom til Røde Kors for å støtte hverandre. Plutselig kom en av bilene til Røde Kors kjørende med to politimenn, og etter en time med store diskusjoner kjørte de avgårde med en av flyktingene. Vanessa sa at hun trodde det kommer til å eksplodere utenfor Røde Kors i morgen, for når flyktingene fikk høre om dette, så kom de til å dukke opp alle sammen. Veronique var enig, og mente at ”flyktingene er solidariske med hverandre, ordet

kommer til å spre seg raskt.” De selv hadde en tanke om at de tilhørte en gruppe som kom til å stå sammen i vanskelige perioder, og at de sto sterkere sammen.

Det at flyktningene engasjerte seg i saken til en av de ansatte viser hvordan flyktningene hadde nære relasjoner med enkelte av kamerunerne. Flyktningene og kamerunerne var involvert med hverandre i det Hannerz kaller nabodomenet, men man kan se at enkelte av kamerunerne ble betraktet som nære relasjoner. I dette tilfellet ble den ansatte beskrevet som noen som tok godt vare på flyktningene. Flyktningene følte dermed at de måtte tale hennes sak. Man ser i dette tilfellet at relasjonen mellom den kamerunske ansatte og flyktningene heller kan defineres som et nært resiprositetsforhold, og relasjonen har gått over til forsørgelsesdomenet hvor man har ansvar for å hjelpe hverandre..

Dagen etter da jeg kom til Røde Kors var jeg spent på hva som hadde skjedd og om det var mange mennesker der. Jeg ble overrasket da jeg så at det var nesten ingen flyktninger der. Da noen av de som hadde vært med på møtet endelig dukket opp, virket det nesten som gårdagens episode var glemt. Flyktningene som ikke hadde deltatt på møtet spurte lite om hva de hadde kommet fram til, og de som hadde deltatt på møtet var lite snakkesalig. Dama som dagen før hadde vært klar for sit-inaksjoner lurte på om hva som hadde skjedd, for hun hadde dratt hjem tidlig. Sakens kjerne virket å være mindre viktig. Derimot ble det store samtaleemnet flyktningen som hadde blitt arrestert (Feltnotater 10.5.2011 og 11.5.2011). Flyktningene har en klar tanke om at de er sterkere sammen og at de har et sterkt fellesskap. De har en tanke om at det er sammen de kan få bedre forhold i Kamerun. Som jeg kommer tilbake til i neste kapittel, er dette allikevel ikke nok. Flyktningene opprettholder en balanse hvor mye de involverer seg i fellesskapet, det kan ha konsekvenser å engasjere seg for å gjøre ting bedre for fellesskapet.

For å hjelpe hverandre i en vanskelig situasjon, ble tøyning med andre et middel å for å klare seg. En dag jeg satt ved butikken til Lina kom det en kongoleser forbi som stoppet for å slå av en prat. Han var tydelig frustrert, og begynte å fortelle om sykehuset bak Røde Kors før han i det hele tatt hadde fått de andre flyktningenes fulle oppmerksomhet. Han fortalte at han hadde ventet i kø på sykehuset i mange timer. Lina var rask til å kommentere at slik var det jo alltid, og at ”de

behandler kamerunerne først”, og de andre kvinnene tilstede var enig. ”Kamerunerne har hver sin lege der borte,” fortsatte han. Vanessa sa at hun hadde hatt vondt i en fot lenge nå, men at det ikke var noe vits å gå på sykehuset fordi det tok så lang tid. Noen av de andre flyktningene som tydeligvis kjente til Vanessas smerter fra før, utbrøt overrasket ”har du ikke vært til legen ennå? du må gå med en gang!” Vanessa reiste seg for å gå mot sykehuset, og i det hun gikk ropte kongoleseren etter henne ”du får gå innom i dag, så kanskje du får hjelp i morgen” mens han lo godt. De andre flyktningene lo med (Feltnotater 29.3.2011). Eksempelet viser at til tross for flyktningenes frustrasjoner i hverdagen, spøkte de også om hvor misfornøyde de var med sin situasjon. Ved at de delte sine frustrasjoner og spøkte på bekostning av kamerunerne, fant de en måte å takle frustrasjonene på, og fikk moralsk støtte fra andre flyktninger.

Forpliktelsene

Flyktningene beskrev at de var i en felles situasjon og man kan si at deres relasjoner var en del av hushold/slektskap og forsørgelsesdomenene som Hannerz beskriver. Relasjonene karakteriseres som nære, og de følte en forpliktelse for de andre flyktningene. Det var også en av grunnene til at flyktningene delte på det de hadde.

Lina fortalte om en ung flyktning fra SAR som hadde ringt henne i løpet av natta fordi han hadde fått noen problemer med noen kamerunske naboer. Hun tok han da med til et annet område av byen hvor det var mange fra SAR som holdt til, for hun mente at der var det mange som kunne beskytte han. ”Der borte er det mange brødre,” forklarte hun. Hun var redd for at han kom til å bli drept i løpet av natten, og følte derfor et ansvar for å hjelpe han selv om det var livsfarlig for henne å gå utenfor døren om natten (Feltnotater 5.4.2011).

Opprettholde en midlertidighet

Ved å vise at de er flyktninger og skaper et fellesskap basert på det, opprettholder de også at deres situasjon er midlertidig og at de ikke skal bli værende i Kamerun. Gjennom å spørre hvor flyktningene anså som sitt hjem, fikk jeg forståelsen av hvor stolte de var av å være

sentralafrikanske. Svaret jeg fikk var noe varierende. Noen så på meg med et dumt blikk før de svarte noe slikt som ”je suis centrafricaine, non!?” (jeg er sentralafrikansk er jeg ikke!?) (Feltnotater 16.2.2011). Andre kunne si at hjemmet deres var i Kamerun, mens de i neste setning kunne si ”Chez nous, c’est pas comme ici” (Hos oss, der er det ikke slik som det er her) når de snakket om SAR. Flere mente også at de aldri kunne bli naturalisert. ”Je suis centrafricaine. Et je le serai toujours.” (Jeg er sentralafrikansk. Og det vil jeg alltid være) (Feltnotater 4.3.2011). Samtidig tok flyktningene sterkt avstand fra de sentralafrikanske som holdt til på Den Sentralafrikanske Ambassaden, fordi ”ce sont les gens du Bozizé” (Det er Bozizés menn (presidenten)). Selv om de var stolte av å være sentralafrikanske, identifiserte de seg ikke med de på ambassaden. De sentralafrikanske menneskene som holdt til på ambassaden delte ikke deres identitet som flyktninger. Flyktningene mente også at de som jobbet på ambassaden var skyld i konfliktene, og tok avstand fra dem. Ambassaden ble en representant for statsmakten som hadde drevet flyktningene på flukt, og som ikke tok ansvar for dem. Især siden mange av flyktningenes tilknytning til Patassé, holdt de seg unna ambassaden som var tilknyttet Bozizé.

Informantene prøvde ikke å skjule at de var flyktninger. ”Je suis fière d’être réfugiée,” beskrev Veronique, en av kvinnene, ”c’est la volonté de Dieu”. (Jeg er stolt av å være flyktning, det er Guds vilje) (Feltnotater 18.2.2011). Flyktningene var ikke flau over å være flyktninger og de presenterte seg som sentralafrikanske flyktninger.

Malkki (1995, 1995b) studerte både flyktninger som bodde i en flyktningleir, og flyktninger som bodde i en forstad til en by i Tanzania. Hun beskriver at en av forskjellene mellom de to gruppene var hvordan de så på det å være flyktning. For flyktningene som bodde i leire, ble det å være flyktning knyttet til noe de skulle bli. Tiden som flyktning i leiren ble sett på som noe de i fellesskap måtte gjennom, som en slags prøvelse, før de kunne vende tilbake til Burundi. Flyktningene som bodde i leirer hadde et sterkt fellesskap. Den andre gruppen, byflyktningene, definerte seg ikke som en gruppe på samme måte. De identifiserte seg som verdensborgere og forsøkte på best mulig vis å blande seg med lokalbefolkningen, gjennom det Malkki kaller usynlighetskategorier. De urbane flyktningene overkommuniserte andre deler av sin identitet.

Mens flyktingene i leiren omfavnet flyktingkategorien, gikk byflyktingene bort fra den (Malkki 1995b).

De urbane flyktingene i Yaoundé skilte seg dermed fra de urbane flyktingene i Malkkis tilfelle, og kan lettere sammenlignes med hvordan flyktingene i leire i Malkkis tilfelle oppfattet sin identitet. Flyktingene i Yaoundé tok avstand fra de kamerunske ved å definere seg som flyktinger, og de var klare på at de ikke ønsket å oppholde seg i Kamerun, men at det for øyeblikket var den eneste muligheten de hadde. Buyer (2008) har studert somaliske flyktinger i Cape Town. Hun forklarer at i forhandlingen av ens identitet, tar flyktingene med seg noen av de traumatiske minnene fra det de har opplevd. Omfavnelser av begrepet flykting, er en måte å bearbeide disse minnene på.

Det var for de fleste flyktingene uaktuelt å bli naturalisert, og ved å holde på sin identitet som flykting, opprettholdt de også det midlertidige ved sin tilværelse og den sterke tanken om at de engang komme til å reise tilbake. For flyktingene i Yaoundé ble også skapelsen av det forestilte fellesskapet som opprettholdt tanken om at de skulle reise tilbake. Om flyktingene hadde gjort en innsats for integrasjon, hadde de også sluppet noe av håpet om en gang å kunne returnere. Malkki (1995: 228) beskriver at ved å opprettholde sin identitet som flykting, opprettholdt flyktingene i Tanzania også håpet om en gang å kunne dra tilbake eller starte et nytt liv et annet sted.

Jeg har nå sett på hvordan fellesskapet skapes i Yaoundé, gjennom et fokus på likheter, deling og resiprositet og gjennom å bevare gode minner fra SAR. Flyktingene føler en forpliktelse til å dele og å støtte hverandre og mener også at de står sterkere sammen. Som jeg skal vise i det neste kapitlet er det også flere grunner til at flyktingene opprettholder gode relasjoner og deler. På grunn av at de frykter andres sjalusi og *sorcellerie*, må flyktingene være forsiktige med hva de deler med fellesskapet.

KAPITTEL 6

FRYKTEN FOR *LA SORCELLERIE*

I dette kapittelet tar jeg for meg det flyktningene kaller *sorcellerie*. Når flyktningene snakket i sitt hverdagsliv om hva de fryktet, beskrev de sjalusi som det de fryktet mest fordi det kunne føre til *sorcellerie*. Jeg argumenterer for at det for flyktningene eksisterer to typer *sorcellerie*. Den første formen er den som finnes innad i fellesskapet, som fungerer som en moralsk kontroll for å opprettholde likhet, deling, resiprositet og en kollektiv identitet. Den andre formen henger sammen med deres tro på at kamerunerne er de som sitter med makten og har muligheten til å endre livet deres, men ikke gjør det. Begge formene for *sorcellerie* går på et vis over i hverandre, og er koblet til sjalusi. Allikevel fører de to typene frykt til at flyktningene beskytter seg mot *sorcellerie* på forskjellige måter. Mens de innad i fellesskapet fokuserer på en likhet, deler mat og andres informasjon, beskytter de seg aktivt mot kamerunerne ved å ha tråder rundt kroppen og også her ved forsiktighet med deling.

For å få en forståelse av flyktningenes forhold til *sorcellerie*, må man først få en forståelse for hva de legger i begrepet. En leksikalsk oversettelse kan være ”en populær form av svart magi og heksers praksis *eller* en ekstraordinær handling eller et uforklarelig fenomen” (Lexilogos, min uthevelse). I den leksikalske forklaringen av begrepet ser vi at det kan ha flere betydninger. Flyktningene brukte begrepet *sorcellerie* for å forklare en kraft som kunne skade dem selv og deres familie. Geschiere (1998) forklarer at *sorcellerie* har gjerne en større betydning i mange afrikanske land, og kunne kanskje blitt oversatt med for eksempel en okkult kraft eller en spesiell energi. Allikevel blir den vestlige bruken av begrepet *sorcellerie*, som Geschiere oversetter med ”witchcraft”, brukt av afrikanerne til en så stor grad at det er umulig å unngå denne bruken av ordet (Geschiere 2000: 18). Man kan i Kamerun også bli straffet i retten for bruk av *sorcellerie* (Geschiere 1998). Det finnes mange begreper som tar seg for troen på hekser, trollmenn og lignende, og ikke minst mange forståelser av disse. Jeg ser derfor først på noen antropologiske

forståelser av begreper som som *witchcraft*, *sorcery* og *det onde øyet*, som kan være nyttige for å forstå flyktningenes forståelse av *sorcellerie*.

HEKSERI, TROLLDOM OG DET ONDE ØYET

Evans-Pritchard og Azandene

Evans-Pritchard er kjent for sine studier blant Nuerne og Azandene. Han er forbundet med den engelske strukturfunksjonalistiske skolen. For å forstå menneskers religiøse tro må man, i følge Evans-Pritchard, forstå hele systemet som en bestemt tro tar del i, for meningen ved den kan forsvinne om man ikke ser på helheten. Et av hans mest kjente verk er boken "Witchcraft, oracles and Magic among the Azande" fra 1937 hvor han ser på Azandenes forhold til hekseri ("witchcraft"). Han argumenterer for at Azandenes tro på hekseri er logisk og at det er en måte å forklare det uforklarelige på. Evans-Pritchard viser hvordan Azandene skiller mellom hekseri og trolldom ("sorcery"). En heks ("witch") er en person som skader en annen gjennom en psykisk handling. En heks utfører ingen ritualer, bruker ingen medisiner eller trolldom. Azandene mener hekseri er noe som ligger i heksenes kropp. En trollman ("sorcerer") skader gjennom ritualer og bruk av medisiner (Evans-Pritchard 1976: 1-2). Andre har også fokusert på begrepene, og har også funnet noen sammenhenger som for eksempel Marwick (1970) som beskriver at det som er til felles mellom "witchcraft" and "sorcery" er tanken om at det er en person skader en annen gjennom overnaturlige evner.

Det onde øyet

Troen på det onde øyet er tanken om at man bare ved et blick kan mennesker skade andre mennesker og i noen tilfeller også materielle ting (Roberts 1976: 225-226). Barron (1958: v) bruker et eksempel fra svartedauden og at det var mange som trodde pesten spredte seg gjennom et blick. Han argumenterer for at for enkelte er troen på at det er mennesker eller dyr som kan

skade med et fatalt blikk så omfattende at hver eneste sykdom, og ulykke blir forklart med det. Grunnene til at denne troen dukker opp, har i følge Garrison og Arensberg (1976: 303) en sammenheng med misunnelse, eller frykt for misunnelse, avvik eller kontroll av avvik, rasjonalisering av det ukjente og å redusere sin bekymring. For å beskytte seg mot det onde øyet, er det vanlig å prøve å nøytralisere det onde øyet gjennom å avlede det til å se på noe annet (Barron 1958) En måte å gjøre dette på er amuletter eller medaljonger som tar oppmerksomheten bort fra det onde øyet.

SJALUSI

Sjalusi kan kort beskrives som en redsel for å miste noe, eller et ønske om å få noe noen andre har. Foster fikk oppmerksomhet for sin artikkel "The Anatomy of Envy" fra 1972 hvor han omtaler betydningen av misunnelse. Han beskriver at ofte blir begrepene misunnelse og sjalusi ("envy" og "jealousy") betraktet som synonymmer. Forskjellen mellom de to er, i følge Foster, at misunnelse er å ønske å tilegne seg noe som noen andre har, mens sjalusi handler om en frykt for å miste noe man allerede har (Foster 1972: 168). Misunnelse er et fenomen som er tilstede i alle samfunn og følelsen av misunnelse er ansett å være en farlig følelse fordi det fører til fiendtlighet. I følge Foster, finnes det måter å se misunnelse på, "konkurransaksen" (the competitive axis) og "fryktaksen" (the fear axis) (Foster 1972: 166). Konkurransaksen er for å oppnå et spesielt mål, mens fryktaksen handler om at mennesket ønsker å beskytte seg selv mot andres misunnelse, men også å beskytte seg mot å bli beskyldt for å misunne andre (Foster 1972). Jeg argumenterer for at sjalusi for flyktningene i Yaoundé handlet om frykten for *sorcellerie*, og man kan her sammenligne det med det Foster kaller fryktaksen. Flyktningene er redde for konsekvensene av andres misunnelse.

Hvis vi ser litt nærmere på de franske begrepene for sjalusi og misunnelse, kan man se at begge kan bli oversatt til *jalousie* (Ordnott 2011a). Begrepet *jalousie* brukes av flyktningene daglig, og den vanligste oversettelsen av begrepet er det norske ordet sjalusi. Men dersom man slår opp på begrepet misunnelse, kan man legge merke til at i tillegg til *jalousie*, blir det også oversatt med

envie (Ordnett 2011b). *Envie* er et veldig vanlig begrep i det franske språket som brukes mye, men da i en annen mening; å ha. Ved å vende blikket mot oversettelsene kan man se en kobling mellom det å ha og det å være misunnelig. Jeg bruker oversettelsen sjalusi, for å beskrive *jealousie*, og skiller dermed ikke mellom sjalusi og misunnelse.

”Jealousy is not good because of witchcraft; a jealous man may kill someone” (Evans-Pritchard 1976: 51). Evans-Pritchard viser her en sammenheng mellom sjalusi og hekseri, og viser at hekseri er en av farene med sjalusi. Flyktningene uttalte også at det var på grunn av *sorcellerie* at de fryktet sjalusi. På samme måte som *sorcellerie* ble brukt for å forklare hvorfor noe skjedde, ble sjalusi brukt for å forklare hvorfor mennesker kunne bli offer for hekseri. Ved at flyktningene forholder seg til fellesskapet, kan vi her sammenligne fellesskapet med et lite samfunn. Foster (1965) argumenterer for at det er nettopp i små samfunn hvor det er vanskelig å skade noen direkte at hekseri (”witchcraft”) er mer vanlig, mens at i motsatt fall forekommer hekseri sjeldnere i store fellesskap.

La *sorcellerie*

Oppfattelsen av på hvilke måter man kunne bli offer for *sorcellerie* varierte for flyktningene. Enkelte ganger ble det koblet til forgiftning. Dette var spesielt relevant i forbindelse med å gjenbosettelsesprosessen. Flere flyktninger fortalte meg også at de hadde fått anbefalt av HCR å ikke fortelle andre om at de skulle få reise. Dette var fordi det hadde vært tilfeller hvor flyktninger hadde blitt utsatt for *sorcellerie* rett før de skulle dra. Yannick var en flyktning som hjalp meg mye med språk. Han var diskret i store grupper, men vi ble godt kjent på tomannshånd. En gang jeg var hjemme hos han, satt vi sammen med en sentralafrikansk venn av han og pratet. Da vi fikk et lite øyeblikk for oss selv, fortalte han meg at han allerede hadde vært på første intervju til HCR for å bli overføringsflyktning til USA. Han sa at han ikke ville at alle skulle vite det, for da ble det så mye sjalusi. Jeg ble overrasket og spurte litt uforstående ”Sjalusi?”. Han fortalte meg en historie om en han kjente som skulle få reise, men hvor kona og barna hadde ikke fått bekreftelse på at de fikk reise. Kona ble så sjalu over at han skulle reise uten henne at hun forgiftet han slik at han døde. Yannick forklarte at han ville dermed vente å fortelle noe til de han

kjente. Da vennen hans kom tilbake, skiftet Yannick tema (Feltnotater 7.4.2011). Hvordan Yannick benyttet sjansen til å fortelle meg om sitt intervju forklarer hvordan flyktningene holdt gjenbosettingsprosessen hemmelig. Han så ikke på meg som en trussel eller noen som kunne stikke kjepper i hjulene på han, mens han var forsiktig med å snakke om dette foran den sentralafrikanske vennen.

Forgiftning var derimot ikke det eneste som ble regnet som *sorcellerie*. Andre ting kunne være tyveri, kidnapping, at man mistet penger eller at man ikke fikk seg jobb. Under en konflikt mellom Røde Kors og en gruppe flyktninger, var det flere av informantene mine som anbefalte meg å holde meg unna. Grunnen var at om det var noen som ikke likte hva jeg gjorde der, kunne jeg risikere at de som var uenige med meg sendte sine brødre og søstre etter meg og at jeg kom til å bli kidnappet. Da jeg spurte hvorfor de kom til å gjøre det, var svaret ”*il y a trop de la sorcellerie*” (”Det er for mye *sorcellerie*”). Dette opplevde jeg var et vanlig svar på spørsmål om hvorfor negative hendelser hendte. *Sorcellerie* ble brukt av flyktningene (i likhet med witchcraft for Azandene) som en forklaring på hvorfor ulykker skjedde. Evans-Pritchard (1976) mente at hekseri (”witchcraft”) for Azandene forklarte for eksempel ikke at mennesker blir syke av å spise enkelte typer mat, men forklarer hvorfor noen mennesker blir syk noen ganger, og ikke andre ganger. Lina hadde som nevnt tidligere problemer med en kamerunsk nabo, som hun stadig kranglet med. Når hun fortalte om disse episodene, snakket hun om naboen som en *sorcière* (en som utfører *sorcellerie*), som for å forklare hvorfor naboen oppførte seg som hun gjorde. *Sorcellerie* ble for flyktningene både en forklaring på hvorfor ulykker hendte, men også som en forklaring på hvorfor de måtte være forsiktige.

For flyktningene var *sorcellerie* knyttet til en frykt. Denne frykten kom til syne både i forhold til fellesskapet og i forhold til kamerunerne. Ved hjelp av Evans-Pritchards materiale fra Azandene beskriver Douglas hvordan hekseri hadde en normativ effekt for Azandene (Douglas 1970: xvii). Flyktningene i Yaoundé var forsiktige med hva å dele informasjon, mens deling av mat ble forventet. Frykten for å bli offer for *sorcellerie* ble en slags sosial kontroll som påvirket flyktningenes oppførsel.

Sorcellerie var ikke noe som ble diskutert åpent i alle sammenhenger. Derimot i mindre grupper av flyktninger hvor man kjente hverandre, ble *sorcellerie* ofte omtalt som noe flyktningene fryktet. *Sorcellerie* ble da snakket om som en generell fare, og det ble sjeldent snakket om konkrete eksempler på noen som hadde brukt *sorcellerie*, eller noen som var en *sorcièr(e)* (heks). Jeg hørte aldri noen som offentlig anklaget noen andre for *sorcellerie*, men jeg hørte flyktninger som beskrev kamerunere som en *sorcier(e)*, slik i eksempelet over. Beskyldninger ble mindre viktige, mens frykten for det man ikke kunne kontrollere ble viktigere. Douglas (1970: xxiv-xxv) beskriver hvordan man i analysen av hekseri ("witchcraft") kan se på to nivå: individet og fellesskapet. Hun beskriver hvordan fiendtlighet til hekser foregår alltid på et individuelt nivå, og hvordan det påvirker fellesskapet er avhengig av fellesskapet er organisert.

I hvilke sosiale relasjoner foregår hekseribeskyldninger og hvordan uttrykker flyktningene frykten for hekseri? Mary Douglas (1970: xxvi-xxvii) beskriver ulike måter å forstå hekseribeskyldninger. Selv om mitt materiale fokuserer mer på frykten for *sorcellerie*, vil det være fruktbart å se på Douglas' kategorier for å forstå flyktningenes forståelse av frykt for *sorcellerie*. Douglas skiller mellom hekser som en indre fiende og hekser som en ytre fiende. Hun beskriver hekserianklager mot en ytre fiende som en funksjon for å opprettholde grensene til gruppen og solidaritet innad i gruppen. Hun deler disse i to kategorier hvor det er forskjell på de som blir oppdaget og utvist, og de som forblir uoppdaget. Når det gjelder kategorien om hekser som en indre fiende er hennes kategoriseringer mer komplisert. De blir assosiert med de som sviker fellesskapet og hvor "it's internal strength is sucked out or poisoned by someone who can get into very close contact" (Douglas 1970: xxvii). Douglas deler også disse hekserianklagene i tre. Den første gjelder hekser som er en del av en annen undergruppe, hvor beskyldninger bidrar til å skape grenser mellom de forskjellige gruppene. Den andre gjelder hvor mennesker blir mektige eller rike. Her blir beskyldningene som en kontroll over fellesskapets verdier. Den siste gjelder hekseri som en intern fiende med bånd til noen på utsiden.

Foregår frykten for *sorcellerie* i nære sosiale relasjoner innad i fellesskapet eller foregår det i såkalte naboforhold? For flyktningene er det to syn på denne frykten for *sorcellerie*. Jeg argumenterer her for at flyktningene frykter *sorcellerie* både fra indre og ytre fiender. Hvordan de

beskytter seg mot *sorcellerie*, og hvordan det påvirker rollene flyktingene spiller i forhold til fellesskapet er forskjellig.

FRYKT FOR *SORCELLERIE* FRA FELLESSKAPET

Som jeg argumenterte for i forrige kapittel, skapte flyktingene et forestilt fellesskap. Flyktingene snakket om hvor viktig fellesskapet var og de begrunnet dette med at de var like og at de var i den samme situasjonen. Ved å sitere Fried (1967) kobler Boehm m. fl (1993: 227) ”leveling mechanisms” (nivellering) til såkalte egalitære samfunn, hvor det er ingen som har mer makt enn andre. Nivellering kan da bli en måte å hindre hierarkisering. I flyktingenes fellesskap i Yaoundé foregår det en slags nivellering, hvor man gjennom tanker om likhet og frykt for *sorcellerie* ikke lar noen skille seg ut.

Knapphet på ressurser påvirker troen på *sorcellerie*. Det er en tanke om at det finnes begrenset med helse, velstand og lykke i verden. Det er dermed ikke nok til alle, og de som har lyktes blir ofte beskyldt for å ha lyktes på bekostning av noen andre. Dette kaller Foster (1965) et *nullsumspill* (zero-sum game) hvor en spillers fordel alltid er på bekostning av en annens. Flyktingene lever i en vanskelig situasjon hvor de hver dag må kjempe for å ha noe å leve av. Mange av flyktingene i Yaoundé var frustrerte over å befinne seg i en situasjon de ikke har valgt å havne i, og som de ikke heller så veien ut av. Om det er noen flyktinger som klarer å bryte ut av og lykkes ved å tilegne seg goder, vil det da kunne oppfattes som de tilegner seg godene på bekostning av noen andre.

Sarah var en av kvinnene som jobbet som sydame. I perioder kunne hun tjene godt og klarte seg bra selv. I disse periodene kritiserte hun ofte de andre flyktingene og ønsket ikke tilbringe tid sammen med dem. Hun mente at de sladret og at de ikke trodde på Gud, de bare lot som. I andre perioder kunne salget gå dårlig, og Sarah strevde med å betale regningene sine. Da tilbragte hun mer tid sammen med de andre flyktingene. Grunnet mangel på jobb hadde hun tid til å være sammen med andre, men hun hadde nok også mer behov for å møte andre i samme situasjon

isteden for å sitte hjemme hvor hun ikke hadde noe å gjøre. Jeg argumenterer for at det også var lettere for Sarah å tilbringe tid sammen med flyktingene når hun (og de andre flyktingene) følte at hun var i samme situasjon som dem, når hun også kunne klage over at hun ikke hadde noe mat og når de alle hadde vanskelige dager. Om hun hadde brukt dagene sammen med dem uten å dele i perioder hvor hun klarte seg bra selv, kunne hun ha blitt uglesett av de andre flyktingene. En konsekvens av dette var at Sarah trakk seg unna fellesskapet i de periodene hvor hun klarte seg bra. Om Sarah plutselig var den eneste som hadde noe å spise, eller ikke klaget over sulten i en gruppe hvor alle hadde lite mat, brøt hun med likhetstanken og satte seg selv i en vanskelig situasjon.

I situasjoner med sosial ulikhet er det i følge Garrison og Arensberg (1976: 294) større sjanse for at misunnelse oppstår, og at nettopp sosial ulikhet er en forutsetning for det onde øyet. Hvis alle har det samme, er det ingen grunn til å ønske noe man ikke har. For ikke å skille seg ut som noen som har lyktes bedre enn andre, ble det også viktig for flyktingene å dele med andre hvor vanskelig deres situasjon var. I enkelte tilfeller kunne det virke som om det foregikk en konkurranse om hvem det var som hadde det vanskeligst. ”Jeg ligger én måned etter med husleien!” kunne den ene si, mens den andre fulgte opp med ”for meg har det gått tre måneder!” (Feltnotater 20.6.2011).

Konkurranse og deling

I tillegg til at flyktingene følte ansvar for hverandre og dermed delte for å hjelpe hverandre, var det også andre grunner til at deling av goder ble viktig. Informantene delte alltid maten sin med sine nærmeste. Lina hjalp ofte Vanessa i perioder hvor hun hadde penger til tross for at de var konkurrenter. Lina sparte også penger, men det fortalte hun ikke til noen. Det var forventet at man skulle dele med sine søstre og brødre. Jeg argumenterer for at et annet viktig aspekt i denne delingen var også det at om Lina hele tiden fikk hjelp av andre til å holde butikken sin i gang og dermed kunne gjøre det bedre enn Vanessa, så risikerte hun at Vanessa ble sjalu, og ikke lenger støttet henne. Vanessa og Lina var i utgangspunktet i samme situasjon, og tjente like lite, men i situasjoner hvor Lina fikk hjelp av andre familiemedlemmer til å klare seg, brøt hun med denne

likheten. Ved å dele det hun fikk med Vanessa, gjenskapte hun balansen hvor de var i den samme situasjonen og hadde like mye å klare seg med. Dette gjør også at det skapes en avhengighet mellom de, hvor Vanessa er avhengig av økonomisk hjelp for å klare seg, mens Lina blir i denne situasjonen avhengig av å dele for å unngå sjalusi.

Kvinnene som solgte peanøtter i rundkjøringen hadde et tilsvarende forhold mellom konkurranse og deling. Hver gang en bil stoppet og muligheten dukket opp for et salg, kom alle kvinnene løpende med flere flasker med peanøtter i hendene. Gjennom vinduene på bilene fikk kvinnene mulighet til å stikke hånden inn for å prøve å få solgt sin flaske. Til tross for at det ble veldig trangt om plassen, lot det til at kvinnene gjorde plass til alle, slik at alle skulle ha en sjanse til å få solgt noe. Om en kunde ønsket et produkt som de selv ikke hadde, solgte de gjerne andre kvinners produkter, om hun selv ikke hadde sjansen til å gjøre det. Selv om de alle var avhengig av pengene de kunne tjene om noen kjøpte en flaske med peanøtter, fikk alle en lik mulighet.

Fellesskapets moralske normer opprettholder likheten og de som bryter ut risikerer sanksjoner i form av sjalusi og *sorcellerie*. Flyktningene oppfatter det som risikabelt å bryte med likheten. Om man selv har et brød å spise og den som sitter ved siden av ikke har noe å spise, kan dette føre til at man setter seg selv i en vanskelig situasjon, og for å opprettholde denne likheten blir det dermed naturlig å dele med sidemannen.

Det er ofte beskrevet at hekseri foregår i nære sosiale relasjoner (Geschiere og Fisiy 1994; Douglas 1970) Geschiere og Fisiy (1994) beskriver at familien er på mange måter selve fundamentet for sosialt liv, på samme tid som den skjuler en fare. Det eksisterer en skjult aggresjon hvor vi i utgangspunktet bare burde funnet tillit og solidaritet. ”Witchcraft is indeed the dark side of kinship” (Geschiere og Fisiy 1994: 325). Man kan si at *sorcellerie* er det mørke siden av flyktningenes nære relasjoner. Fordi flyktningene har så nære bånd, skaper det også en fare. Det er vanlig å oppleve sjalusi fra de som står deg nærmest. Dette handler om likhet. De som føler at de i utgangspunktet skulle være i samme situasjon, er de man reagerer mest på om de bryter med likheten. Hekseribeskyldninger foregår ofte i relasjoner som er ”marked by a mixture of intimacy and inequality” (Geschiere og Nyamnjoh 1998: 72).

Jeg har tidligere vist at de sosiale relasjonene mellom flyktingene er nære, og hvordan flyktingene spiller roller i både det Hannerz kaller hushold/slektskapsdomenet og i forsørgelsesdomenet. Ashforth (2005) argumenterer for at hekseri ("witchcraft") utspiller seg nettopp i hushold og slektskapsrelasjoner. Hekseri er altså ikke gjort av noen fremmede, men oftest noen i husholdet eller som man er i slekt med. I og med at flyktingene har skapt et fellesskap som er basert på nære relasjoner står de også i fare for å bli utsatt for *sorcellerie* om de bryter med normene. *Sorcellerie* blir en moralsk kontroll for å opprettholde likheten. Ved å se på Douglas' kategoriseringer kan vi si at dette gjelder en frykt for *sorcellerie* fra en indre fiende. Det er fra relasjoner i hushold, slektskap og forsørgelsesdomenene, altså fra noen innad i fellesskapet at flyktingene frykter *sorcellerie* fra.

Deling av informasjon, og sladring

Sarah argumenterte for at hun ikke ønsket å tilbringe tid utenfor Røde Kors sammen med de andre flyktingene, fordi de sladret for mye. I fellesskap hvor det er manglende tillit, kan det lett oppstå sladring. Sarah fryktet de andres sladring. "Il y a trop d'histoires!" (Det er for mange historier) sa hun. Jeg spurte henne hvordan alle historiene dukket opp, blant annet historiene om at Røde Kors stjal penger, og hun svarte "men du har sett flyktingene vel, hvordan de er litt overalt. Flyktingene er smarte, de spør, graver og holder seg oppdatert." Hun kritiserte de andre kvinnene: "de er aldri fornøyde, de finner alltid noe å klage på" (Feltnotater 28.3.2011). Sarah forklarte at hun likte best å være alene, hun snakket ikke så mye med flyktingene eller naboene. Noen måneder senere da Sarahs situasjon hadde endret seg mye, og hun ikke lenger tjente så godt som før, ble hun også mer ivrig på å være sammen med de andre. For Sarah var det en klar sammenheng mellom økonomi og betydningen av fellesskapet. Hun begynte å legge mange planer over ting hun skulle gjøre sammen med de andre flyktingene, hun delte det hun hadde og begynte også å tilbringe dager foran Røde Kors. For Sarah ble det individuelle viktigere i perioder hvor hun klarte seg godt, og kanskje ikke hadde like stort behov for fellesskapet. Det var også ved at hun skilte seg ut at hun kunne bli offer for sjalusi. Derimot når hun tilbragte tid sammen med flyktingene og delte det hun hadde, kunne hun lett blande seg med de andre

flyktningene. I perioder hvor hun slet økonomisk, ble felleskapet viktigere. Sarah var ofte veldig kritisk til de andre flyktningene, og forklarte at hun ikke ønsket å være sammen med de andre, om hun ikke var tvunget til Røde Kors fordi hun var syk.

Informasjon og andres hemmeligheter ble lett delt når vedkommende ikke var tilstede, mens man var veldig forsiktig med hva man delte av egne hemmeligheter. Det virket som flyktningene opprettholdt gode relasjoner og styrket sin egen posisjon gjennom å dele andres hemmeligheter. Steward og Strathern (2004) argumenterer for at snakk om hekseri ligger ofte i bakgrunnen i samfunnet og florerer i skyggene hvor de holdes i live av sladder og rykter. I følge Steward og Strathern kommer de først til syne når det er en spesiell spenning, oftest i forbindelse med sykdom eller død. De argumenterer for at sjalusi, fiendtligheter og sinne ligger skjult i disse skyggene og kommer fram i perioder med personlige kriser (Stewart og Strathern 2004: 7). Om noen vil skade en annen med det onde øyet, kan de i følge Garrison og Arensberg gjøre dette indirekte nettopp gjennom sladder (Garrison og Arensberg 1976: 294). I likhet med sorcellerie, ble sladder for flyktningene en måte å opprettholde likheten i samfunnet. Flyktningene spredde andres informasjon og var forsiktig med hva de delte av sin egen informasjon.

Epstein (1969) argumenterer for at utveksling av sladder er med å opprettholde fellesskap. Dette kan vi også se eksempler på i Yaoundé. Også flyktninger som hadde posisjoner i flyktningforeningene forsøkte å opprettholde gode kontakter med de andre flyktningene, gjerne gjennom å dele sladder om Røde Kors, ofte kunne dette være informasjon de hadde skaffet seg gjennom sine verv. Dette kan også sees på som et forsøk på å opprettholde likheten med de andre flyktningene. Det ble viktig å underkommunisere sin rolle som president eller andre roller, og overkommunisere sin rolle som flyktning. Ved å ha posisjoner innad i foreningene ble man lett kritisert, men for de som hadde slike posisjoner var det også viktig å ha gode relasjoner til de andre flyktningene.

Muligheten til å bli overføringsflyktning var en drøm for mange av flyktningene. Å kunne starte et nytt liv i et nytt land er et håp for en bedre tilværelse. Dessverre er det svært få som får muligheten til å reise. Det er visse kriterier man må fylle for i det hele tatt å bli vurdert av

UNHCR, deretter er det begrensninger på hvor mange hver land tar imot. Dette gjør at gjenbosetting i et annet land også blir en begrenset ressurs. På grunn disse begrensningene var man særlig utsatt for sjalusi og *sorcellerie* når det gjaldt gjenbosetting. Gjenbosetting ble den viktigste hemmeligheten, og noe flyktingene var forsiktige med å snakke om. Lina fortalte meg tidlig hvordan hun var i prosessen til å bli overføringsflykting, men at jeg ikke måtte fortelle det til noen. Hun håpet at hun skulle få muligheten til å dra til USA. En dag jeg satt sammen med Vanessa fortalte hun at det var en dame fra HCR som hadde ringt henne og bedt henne om å komme innom. Vanessa hadde hørt rykter om at det var hun som tok seg av prosessen med overføringsflyktinger. Noen dager senere kom jeg og Lina på besøk til Vanessa en lørdag. Hun hadde da vært hos HCR og fått beskjed om at hun nå også var i prosessen med å bli overføringsflykting. Dette fortalte hun til oss begge, og Lina virket også glad på Vanessa sine vegne.

Noen uker senere kom jeg til Røde Kors, og der var både Lina og Vanessa. De var begge i godt humør. Først var det Lina som fortalte at hun hadde noe hun ville fortelle meg, så vi gikk litt bort fra de andre. Hun hadde fått gode nyheter om at hun hadde fått overføringsintervju til USA, men at jeg ikke måtte si noe til Vanessa. Den samme dagen sa også Vanessa at hun hadde gode nyheter til meg. På samme måte som jeg og Lina hadde vandret alene, gikk jeg sammen med Vanessa, mens hun fortalte meg at hun hadde fått beskjed om at hun kunne komme og hente noen papirer hos HCR, og at det dermed gikk framover i prosessen for henne også. Hun sa også at jeg måtte ikke fortelle dette til noen (Feltnotater 27.4.2011). Hvordan kan det forstås at i det ene øyeblikket så fortalte Vanessa at hun var i prosessen til å bli overføringsflykting, og at hun i neste øyeblikk skulle holde dette hemmelig? En forklaring kan være den reelle sjansen for å få reise. Selv om man har blitt tatt opp i prosessen om å bli vurdert av mottaksland, er det ingen garanti for at man får reise. Faren ved å dele informasjon om gjenbosetting ble nok større jo større sjanse det var for at man faktisk fikk reise.

Lina og Vanessa snakket ofte om hvordan de delte alt, de spøkte selv med at de var gift og var en del av den samme familien. I samtaler med de hver for seg snakket de begge om et ønske at de begge skulle få dra, og Lina forklarte ofte når vi var alene at hun drømte om hvordan hun og

Vanessa kunne dra med barna sine til USA sammen. Like fullt var dette et tema som de var svært forsiktig med å diskutere med hverandre. Dette handlet om at til tross for at de unnet hverandre å starte et nytt liv, risikerte de også at den andre ble sjalu om man var den som fikk reise, noe som kunne ha konsekvenser i forhold til *sorcellerie*. For flyktningene i Kamerun syntes det å være naturlig å dele enkelte ting med hverandre, og flere uttalte at det var lettere å være sammen for å slippe å bekymre seg. Ved at man vedlikeholdt gode relasjoner ved å dele andres informasjon, kunne de også risikere at den andre personen spredte hemmelighetene for å styrke sin egen posisjon i gruppen.

Frykten for *sorcellerie* ble innad i fellesskapet en moralsk kontroll som førte til at flyktningene opprettholdt et resiprositetsforhold, på samme tid som deling av informasjon og sladring ble nøye gjennomtenkt. Frykten for *sorcellerie* blir dermed en måte å opprettholde fellesskapet på, og de beskytter seg mot frykten ved å dele goder og andres informasjon, men ved å være forsiktig med å dele sine egne personlige opplysninger.

FRYKT FOR *SORCELLERIE* FRA KAMERUNERNE

Beskyttelse ved hjelp av *remèdes*

Kamerunerne representerte de med makt i livet til flyktningene og ble beskrevet som noen som satt med makten til å gjøre flyktningenes situasjon bedre, men som ikke ville hjelpe. Det var ofte mange kvinner som satt utenfor Røde Kors for å få hjelp. Kvinnene kom med små barn, ofte med en liten festet i et tøyestykke på ryggen, og en eller to som de leide i hendene. Dagen kunne fort gå mens de ventet, og innimellom ble det noen bleieskift ute i hangaren. En ung kvinne på min egen alder skulle skifte på den lille datteren sin, som bare var noen måneder gammel. Rundt magen hadde babyen en tvinnet sytråd knyttet ganske stramt.

”Hvorfor har du knytt tråden rundt magen til datteren din?” spurte jeg henne.

”Det er for å beskytte henne mot *sorcellerie*”, svarte hun da.

Jeg så litt overrasket på henne, og hun spurte meg om det ikke var *sorcellerie* i Norge?

”Nei, det er lite av det,” svarte jeg. Hun så på meg litt fortvilet, ristet på hodet og sa ”Her er det masse!” Da jeg spurte henne hvem det var som utførte *sorcellerie*, så hun på meg som om jeg hadde stilt et veldig dumt spørsmål før hun svarte ”det er kamerunerne, vel!” Da jeg spurte henne om hvorfor, sa hun at de gjorde det for å skade barna deres (Feltnotater 11.4.2011).

En tilsvarende hendelse opplevde jeg også dagen etter. En flyktning fra SAR kom for å be Vanessa om hjelp til å finne fram til et sted som ligger i nærheten av der Vanessa bodde. Hun ble sittende på gresset ved siden av butikken til Vanessa og ventet på at hun skulle bli ferdig med salget for dagen. Kvinnen var i midten av 20-årene, og hadde med seg en sønn på rundt 6 måneder. Da Vanessa gikk for å snakke med noen, kom jeg i prat med kvinnen. På kort tid hadde hun fortalt meg viktige ting fra sitt eget liv og fortalt meg om sin situasjon i Yaoundé, og hvordan hun har flere barn som var igjen hos besteforeldrene i SAR. Sønnen hennes kom krypende bort til meg, og da la jeg merke til at han hadde en tråd knyttet rundt en av føttene. Jeg spurte også henne hvorfor sønnen hennes hadde en tråd rundt foten. Hun sa at det var ”*remèdes*” (botemiddel) som skulle beskytte sønnen hennes mot *sorcellerie*, og hun forklarte at det var kamerunerne hun skulle beskytte sønnen mot. ”Brukte du å ha tråd rundt føttene til de andre barna dine også når de var yngre,” spurte jeg henne. ”Ikke i Den Sentralafrikanske Republikk,” svarte hun, ”da var det ikke behov for det” (Feltnotater 12.4.2011). I likhet med hvordan amuletter ble en måte å avlede det onde øyet på, beskyttet flyktningene seg mot *sorcellerie* fra kamerunerne ved å beskytte seg med tråder. Jeg fikk ved en annen anledning høre at det var *sorcellerie* i SAR også, men at det ikke var like viktig. Hekseri er ofte beskrevet som noe som dukker opp ved store forandringer (Geschiere 2000). Selv om *sorcellerie* var viktig i SAR, fikk det en ny betydning i flyktningenes møte med det kamerunske samfunnet.

Kamerunere med makt

Geschiere (2000) forklarer at i Kamerun har det oppstått rykter om en ny type hekseri som kalles ”*La Sorcellerie des Riches*” (”Rikhetshekseri”). Denne typen hekseri handler om at heksene forvandler sine ofre til zombier som jobber for dem. Det fører altså til at enkelte skaffer seg rikdom på bekostning av noen andre ved hjelp av hekseri (Geschiere 2000: 21). Hekseri har altså

blitt en ny måte å skaffe seg makt og rikdom på. Derfor blir medlemmer av regjeringen som sitter med makt, og rike forretningsmenn lett assosiert med hekseri (Geschiere 2000). Man kan sammenligne dette med den måten flyktningene oppfattet kamerunernes maktposisjon. Flyktningene forstod kamerunerne som de som satt med makten, og spesielt da de med makt over flyktningenes tilværelse. Jeg beskrev i forhold til flyktningenes fellesskap hvordan *sorcellerie* kunne oppstå i relasjoner hvor det var en nærhet og en ulikhet. Dette er også relevant i forhold til kamerunerne. Relasjonene mellom flyktningene og kamerunerne kan sies å være endel av nabodomenet (Hannerz 1980), hvor relasjonene kan være nære eller mindre nære og hvor man også forsøkte å ha så lite med hverandre å gjøre som mulig. Flyktningene og kamerunerne var geografisk nære, og hadde også mye med hverandre å gjøre. Flyktningene så det som en stor ulikhet, mellom dem selv, som var tvunget til å flykte og som ikke fikk seg jobb, og kamerunerne som satt med makten over deres hverdagsliv. Douglas (1970) beskriver hvordan hekserianklager fra en ytre fiende kan bidra til å styrke fellesskapet. Kamerunerne fikk skylden for det negative som skjedde. Samtidig var det enkelte kamerunere som ble betraktet som nærmere, men frykten for *sorcellerie* var fremdeles relevant. Man kan si at kamerunerne da blir en indre fiende, som enten har kontakter på utsiden eller som tilhører en undergruppe, som da fortsatt bidrar til den indre gruppetilhørigheten.

Beskyttelse ved hjelp av gode kontakter

For å beskytte seg mot *sorcellerie* fra kamerunerne ble det også viktig å opprettholde gode kontakter, og at de som satt med makten hadde et godt inntrykk av flyktningene. Tanken er at de som har makt, har brukt *sorcellerie* for å skaffe seg den makten, og disse gjelder det å ha en god tone med. Som nevnt tidligere, snakket flyktningene ofte negativt om kamerunere, og da spesielt Røde Kors som de mente ikke gjorde en god nok jobb for å forbedre flyktningenes situasjon. Allikevel stilte flyktningene opp hver gang Røde Kors trengte hjelp til et eller annet. De var redde for hvilke konsekvenser det kunne ha om de ikke stilte opp. I forbindelse med et jubileum som ble holdt på Røde Kors ønsket de å ha noen som kunne stå for underholdningen, og enkelte av de kvinnelige flyktningene fra SAR ble spurt om de kunne synge og danse litt for de viktige gjestene som skulle komme til Røde Kors. Damene øvde lenge, og skulle synge en sang under feiringen,

og i diskusjonen om hvordan sang de skulle synge kom det fram at sangene burde handle om SAR og hvor vanskelig deres situasjon var, og ”on va les toucher” (vi skal gjøre så de blir rørt). I tillegg fikk et par stykker beskjed om å stå på stand for å selge noen produkter i forbindelse med feiringen. Dette var produkter som flyktningene selv hadde laget i forbindelse med et sykurs de hadde fulgt det siste året (Feltnotater 7.5.2011).

Jubileumet varte hele helgen, og da jeg på mandagsmorgenen spurte flyktningene om hvordan det hadde vært under feiringen, fikk jeg kun misfornøyde svar. Én ytret at de hadde jobbet hele helgen, og det eneste de hadde fått var 1000F (12kr) som ikke var mer enn at de kunne ta drosje fram og tilbake den ene dagen. En annen snakket om at hun hadde solgt produkter som hun selv hadde sydd hele helga, mens hun så at pengene gikk rett i lomma på sylæderen på Røde Kors. En tredje snakket om at det hadde ikke vært verdt å tilbringe hele helgen på Røde Kors mens barna satt sultne hjemme, ”jeg kunne brukt tiden på å skaffe mat til barna mine isteden” sa hun. Jeg spurte om hva de hadde forventet når de sa ja til å stille opp. En av damene mente at hun iallefall tenkte at hun kom til å få litt penger slik at hun kunne kjøpe litt mat til barna sine, mens en annen var mer oppgitt over at hun ikke fikk noe igjen for produkter som hun selv hadde laget. Dette viser også hvordan flyktningene selv hadde en tanke om at de skulle få noe tilbake ved å hjelpe Røde Kors.

En av damene mente at det var alltid slik når de stilte opp for Røde Kors. Jeg spurte da om hvorfor de allikevel stilte opp om når visste at de ikke kom til å tjene noe på det, og jeg fikk som svar at de måtte gjøre det for at de ansatte på Røde Kors skulle tenke godt om dem, og at om de ikke stilte opp så kunne det få konsekvenser for hverdagslivet deres (Feltnotater 10.5.2011). Ved en senere anledning forklarte de også at det var viktig at Røde Kors hadde et godt inntrykk av dem, for de hadde så mye makt i deres liv. Som jeg har skrevet om tidligere, fikk endel av kvinnene månedlig støtte fra prosjektet HCR/CRC. Denne støtten var det Røde Kors (CRC) som delte ut, og flyktningene argumenterte ofte for at om de ansatte på Røde Kors hadde et godt bilde av dem kom de ansatte til å jobbe for at disse flyktningene skulle få beholde den økonomiske hjelpen. Derimot om de ansatte hadde et dårlig inntrykk, så ville de ta fra dem støtten. Man kan si at flyktningenes forhold til autoritetene er som det Goffman (1992) beskriver som fasade-

/baksideområde. I sitt fasadeområde opprettholder de gode relasjoner med autoritetene for unngå negative sanksjoner, mens i baksideområdet ble autoritetene baksnakket. De bevarer også den nære relasjonen seg imellom ved å kritisere publikum. Flyktningene tilpasset seg for å komme godt ut av situasjonen selv. Hvis vi igjen ser på deres begrep om *sorcellerie*, kan det å miste pengestøtten bli sett på som *sorcellerie*. Ved å opprettholde gode kontakter kunne flyktningene da unngå å bli offer for *sorcellerie*.

I likhet med frykten for *sorcellerie* fra en indre fiende, hang også flyktningenes frykt for *sorcellerie* sammen med sjalusi. Evans-Pritchard (1976) beskriver at en heks kan ha flere grunner til å utføre sine handlinger, men han er oftest motivert av hat, misunnelse, sjalusi eller grådighet. De han ikke har noe uvennskap med vil han ikke angripe (Evans-Pritchard 1976: 94). Flyktningene opprettholdt gode relasjoner for å unngå å bli offer for *sorcellerie*. Flyktningenes forklaring på hvorfor kamerunerne behandlet de dårlig var at de var sjalue. ”De tror vi har det bedre enn dem selv, og siden noen av oss får støtte” (Feltnotater 8.2.2011). Som jeg har skrevet tidligere, var også situasjonen til tider vanskelig for ansatte, som ikke fikk lønningene sine, noe som også ble brukt som en forklaring på hvorfor de ansatte skulle ønske å ta fra flyktningene.

Det ble også veldig tydelig at flyktningene ble sjalu når noen fikk noe de selv ikke fikk. En dag jeg var på besøk hos Léa hadde det tydeligvis vært krancling med den nye kamerunske naboen. Hun sa at naboen hadde flyttet inn i det store nabohuset (som hun tidligere hadde vist meg at hun selv ønsket å bo i), men at nabodama ikke engang jobbet. ”Det er mannen hennes som betaler for alt, hun gjør ingenting selv! Jeg betaler iallefall for mitt eget hus!” ropte hun slik at det kunne virke som at hun ville at naboen skulle høre det (Feltnotater 16.4.2011) Hvis man tar utgangspunkt i at det å se kan føre til at man ønsker det selv, ble nok Léas følelser for naboen påvirket av at dette var et hus hun selv hadde siklet etter i lang tid, men som hun ikke hadde råd til. Ved en senere anledning fortalte Léa at nabodamen oppførte seg som en dronning i nabolaget, men at det skulle det nå bli slutt på. Léa hadde bestemt seg for å nekte nabokona å gå forbi inngangsdøren hennes. ”Da blir det ikke mye dogåing på henne, ” sa Léa mens hun smilte lurt. (Mange av husene deler toalett, og nabokonas eneste mulighet til å komme seg på toalettet var å passere Léas inngangsdør). Det endte med at naboen aksepterte at Léa kunne passere

inngangsdøren hennes. Om naboen laget mer problemer, skulle hun i følge Léa ”få se hva hun kunne gjøre...” (Feltnotater 16.4.2011). Kanskje satte også Léa seg i en vanskelig situasjon ved å nekte naboen, og vi skal ikke se bort i fra at naboen også så på Léa som en *sorcière(e)* (heks). Hannerz beskriver at i nabodomenet finner man ofte måter å unngå hverandre på, og at man forsøker å ha så lite med hverandre å gjøre som mulig, selv om de er tvunget til å forholde seg til hverandre. For enkelte av flyktningene kunne det virke som man fant metoder for å slippe å forholde seg til hverandre.

Flyktningene i Kamerun fryktet de konsekvensene det kunne ha om autoritetene fikk informasjon om deres situasjon. De var forsiktede med hva slags informasjon de delte. Knudsen (1995) viser fra et studie av vietnamesiske flyktninger hvordan flyktningene manglet tillit til hjelpearbeiderne og beskriver at flyktningene hele tiden veide behovet mellom det å stole på noen opp mot sjansen for å bli såret, og stillhet ble en viktigere faktor til sikkerhet enn det å dele sine personlige problemer. På samme måte vurderte flyktningene i Yaoundé hvilken informasjon de delte. Kamerun er et land med mye korrupsjon, og de fleste har manglende tillit til at ting foregår på den måten de skal. Kontakter er viktig og det er viktig å kjenne de ”riktige” menneskene, og man hjelper først og fremst sine nærmeste. Veronique hadde også problemer med en kamerunsk nabo. Hun forklarte meg at hun hadde satt seg i stor gjeld. Naboen hadde tatt med seg sønnen hennes hjem, og etter noen timer hadde hun kommet tilbake for å påstå at sønnen hadde ødelagt datamaskinen hennes og at Veronique nå måtte betale store summer for å erstatte den. Saken endte hos politiet og flyktningen endte opp med å forplikte seg til å betale en viss sum hver måned, i tillegg til whisky til politiet. Dette førte til at hun for å overleve måtte selge sengene og kasserollene sine. På spørsmål om hvorfor hun ikke tok kontakt med HCR, som hjelper flyktningene i slike situasjoner, svarte hun at hun ikke ville risikere at det kom noen negative anmerkninger i mappen hennes, for det kunne påvirke hennes sjanser til å bli overføringsflyktning (Feltnotater 14.3.2011). Isteden for å få hjelp til å takle en vanskelig situasjon der og da, valgte hun heller å tie om det i et håp om at hun skulle få dra til et annet land og starte et nytt liv. Dette viser også et midlertidig aspekt ved Veroniques situasjon, og i eksil blir noe hun bare måtte komme seg gjennom på veien til å bli overføringsflyktning.

Flyktningenes forhold til hverandre, og til kamerunerne gjør at det utspiller seg to måter å se på deres frykt for *sorcellerie* på. Innad har flyktningene et nært resiprositetsforhold som er basert på en likhet, noe som gjør at flyktningene må opprettholde likhet for å unngå *sorcellerie*. Til tross for at det var store forskjeller mellom frykten for *sorcellerie* fra flyktningene og fra kamerunerne og hvordan de beskyttet seg mot dem, var det også noen flytende grenser mellom de. For det første var sjalusi omtalt som årsaken til begge formene for frykt. En kvinne sa en dag at alt var bedre i SAR fordi ”i SAR var vi alle fattige, mens her i Kamerun prøver kamerunerne å bli rike”. Uttalelsen sier også noe om en antatt likhet også mellom flyktningene og kamerunerne, og at det hadde vært bedre om de alle var i den samme situasjonen. I forhold til kamerunerne, var det en tanke om at kamerunerne har klart å komme i den posisjonen de er i ved hjelp av *sorcellerie*. De hadde allerede brutt ut av denne likheten og satt i en maktposisjon.

Jeg har her vist hvordan flyktningenes frykt for *sorcellerie* er avhengig av de sosiale relasjonene. Innad i fellesskapet har flyktningene nære relasjoner som kan plasseres i *hushold/slektskaps-* og *forsørgelsesdomenene*. Dette gjør at de må opprettholde en likhet for å unngå *sorcellerie*. Som jeg har vist, er nettopp frykten for *sorcellerie* den mørke siden av disse nære relasjonene og noe som gjør at flyktningene er forsiktige med hva de deler og hvordan. De frykter altså *sorcellerie* fra en indre fiende, som er endel av deres forestilte fellesskap. Flyktningenes forhold til kamerunerne er derimot mer komplekse, ved at de kan være både nære og mindre nære. Vi kan da si at frykten for *sorcellerie* kan sies å være fra både en indre fiende som har kontakter utenfor, og fra en ytre fiende. Mens frykten innad i fellesskapet fører til en opprettholdelse av en likhet, fører frykten fra kamerunerne til at man spiller fornøyde og vedlikeholder gode relasjoner, i tillegg til beskyttelse med *remèdes*.

Flyktningenes relasjoner blir påvirket av frykten for *sorcellerie*, og gjør at de er forsiktige med hva de deler og hvem de deler med. Hvordan flyktningene tar valg angående hvordan de deler kan ha konsekvenser. Dette, og hvordan de skaper en balanse mellom det kollektive og det individuelle vil bli diskutert ytterligere i det neste kapittelet.

KAPITTEL 7

DET KOLLEKTIVE OG DET INDIVIDUELLE

I kapittel fem diskuterte jeg hvordan flyktingene skaper fellesskap i eksil, og jeg diskuterte deretter i kapittel seks noen av utfordringene både innad i fellesskapet og til de lokale gjennom frykten for *sorcellerie*. Jeg vil i dette kapittelet trekke noen tråder fra materialet fra de to foregående kapitlene for å si noe om forholdet mellom de kollektive og individuelle valgene flyktingene tar, og hvilke konsekvenser dette har for fellesskapet. Jeg argumenterer for at det er et dialektisk forhold mellom det kollektive og det individuelle, og til tross for at flyktingene tar gjennomtenkte valg i forhold til hva de legger i samhandlingen med andre, opprettholder de fellesskapet som er viktig for deres midlertidighet og deres identitet. Ved at man ikke vet om andre prioriterer fellesskapet, fører det også til mistillit. Vi kan si at de tar individuelle valg innenfor fellesskapets normer.

FRA SJALUSI TIL *SORCELLERIE*

En av mine aller første samtaler med en av flyktingene viser hvordan flyktingene selv mente det var en sammenheng mellom sjalusi og *sorcellerie*. Vi diskuterte hvordan flyktingene ble tatt i mot av kamerunerne, og etter å ha fortalt litt generelt om de positive og negative sidene ved å være i Kamerun, var samtalen som følger:

”En av mine naboer prøvde å skade meg for noen dager siden. Hun kom inn til meg for å utføre *sorcellerie*” sa hun

”Åh, hvorfor det?” spurte jeg

”Hun er sjalu. Hun er kameruner og kamerunerne tror at flyktingene har det bedre enn de selv”, var det svaret jeg fikk (Feltnotater 8.2.2011).

Samtalen viser en forbindelse mellom sjalusi og *sorcellerie*. Jeg argumenterer for at måten flyktningene deler mat og ikke informasjon på, er gjennomtenkte handlinger hvor de kjenner risikoen om de velger å ikke følge normene. Det gjør at det er enkelte ting flyktningene deler og andre ting de ikke deler. Jeg kaller det *regler for deling*. Dette er ikke formelle regler, og det er heller ikke bare normer som gjelder for å opprettholde fellesskapet, men også individuelle normer som hver enkelt forholder seg til for å unngå *sorcellerie*.

REGLER FOR DELING

Som jeg skrev om tidligere, er flyktningene i et resiprositetsforhold hvor deling av mat og andre goder er sentralt. Derimot når det gjelder personlig informasjon er flyktningene forsiktige med hva de deler. Hannerz (1980: 241) argumenterer for at mennesker som bor i urbane områder flykter fra anonymiteten i sosiale relasjoner og at personlig informasjon blir et dynamisk element i urbant liv. Jeg kan være enig med Hannerz om at personlig informasjon blir et dynamisk element, men for flyktningene handlet det ikke om å flykte fra anonymiteten. De ønsker å gi et inntrykk av at de deler, mens de viser forsiktighet. Deling av sin egen personlige informasjon kan være farlig i den forstand at man kan bli offer for *sorcellerie*, mens deling av andres informasjon er forventet og opprettholder gode relasjoner innad i fellesskapet. Det forventes at man skal hjelpe sine søstre og dele maten man har fordi man befinner seg i den samme situasjonen. Man må også dele godene for å unngå andres sjalusi. Hva er det flyktningene gjør for fellesskapet og hva er det de gjør for sin egen del?

Det er forventet at flyktningene skal prioritere fellesskapet og gjøre det som er best for det kollektive gjennom å hjelpe hverandre, stå sammen i konflikter og at alle skal få like mye. Ved at man ikke vet om de andre flyktningene prioriterer fellesskapet eller om de handler utfra egne interesser fører det til en manglende tillit og kontroll innad i fellesskapet. Gjennom sladring og *sorcellerie* kan flyktningene forsøke å opprettholde en likhet.

MISTILLIT

Fordi man ikke vet hvem det er som kan skade deg gjennom *sorcellerie*, er det vanskelig å vite hvem man kan stole på og ikke. Det gjør at man er forsiktig ovenfor alle. Vi kan si at tillit er at man tror at noen er til å stole på, og at man tar for gitt å ikke bli lurt eller forrådt. For flyktningene i Kamerun blir tillit noe som er vanskelig, nettopp fordi man ikke kan ta det for gitt at man ikke kan bli lurt eller forrådt.

Det gikk ofte rykter om flyktninger som hadde tatt imot bestiktelser fra for eksempel Røde Kors for å tale deres sak, og ikke flyktningenes. Dette ble sett på som et stort problem fra flyktningenes side. Ved at man ikke kunne vite om hvem sin sak flyktningene egentlig talte, var det vanskelig å stole på noen. ”De skal liksom representere oss, men i virkeligheten prøver de bare å få mest mulig ut av det for egen vinning” (Feltnotater 18.2.2011). Den manglende tilliten til de som representerte dem hang nok også sammen med flyktningenes vanskelige økonomiske situasjon. Om man kjemper dag etter dag, og kanskje fremdeles ikke har nok penger til mat, og deretter får tilbud om penger fra en eller annen aktør, er det en sjanse for å ta imot selv om man vet at det går ut over fellesskapet. Dette var nok en følelse mange av flyktningene kunne kjenne seg igjen i.

En flyktning som fortalte at han hadde møtt en som jobbet for en av organisasjonene som delte ut penger til flyktningene. Flyktningen hadde kommentert at den ansatte hadde så fin ny bil, noe den ansatte ble tydelig flau over. Han hadde så spandert mat på flyktningen og hentydet at det var best om det at han hadde ny bil ikke ble spredt til de andre flyktningene. Da flyktningen fortalte dette til en gruppe flyktninger, virket det som om de forstod at han tok imot maten, og aksepterte det så lenge han allikevel fortalte videre om bilen. Valget står mellom å styrke sin egen posisjon gjennom å ta imot bestiktelser eller spre informasjon om andre, eller opprettholde likheten og gjøre en innsats for fellesskapet.

Ved at flyktningene ikke kan vite hvorvidt andre flyktninger gjør en innsats for fellesskapet eller om de handler for sin egen del, fører dette til mistillit. Til tross for at flyktningene hadde lite tillit

til Røde Kors og andre som hjelper dem, argumenterte de selv for at det største problemet var flyktninger som ikke var til å stole på. Mange flyktninger fortalte om en episode hvor *Chef de Projet* hadde prøvd å stjele mye penger, men hadde blitt avslørt. Dette ble en stor sak, og ble skrevet om i flere lokale aviser (Iseleki 2011). En flyktning sa at det var på grunn av andre flyktninger at *Chef de Projet* klarte å svindle til seg penger ved enkelte anledninger, ved å alliere seg med flyktninger med makt som fikk penger for å holde tett. ”Det er forrædere blant oss,” beskrev de (Feltnotater 18.2.2011).

Dette førte til kontroll og mistenkeliggjøring. På torsdager ble det delt ut såpe til kvinnene, og de kunne hente seg såpe hver 3. måned. Flere ganger hendte det at det var tomt for såpe. En torsdag var det en ansatt på Røde Kors som kom ut og forklarte at det var tomt for såpe fordi det var flyktninger som kom flere ganger og hentet seg såpe, og at det gjorde at det ikke ble nok. Den ansatte oppfordret flyktningene å si fra om det var noen som var der oftere enn hver 3. måned for å få seg såpe. I dette tilfellet kan vi se sammenhengen mellom begrensede midler. Den ansatte oppfordret flyktningene å kontrollere hverandre slik at ingen fikk mer enn de hadde krav på, noe som også kan ha bidratt til sladring om hvor mye hver enkelte hadde og mistenkeliggjøring av sine medflyktninger.

I forrige kapittel skrev jeg om en dag hvor det var mye problemer utenfor Røde Kors, i forbindelse med *le hangar*, og en ansatt som kanskje skulle bli oppsagt. For å løse dette, innkalte *Chef de Projet* til møte med enkelte presidenter av flyktningforeningene. Flyktningene var ikke fornøyde med hvem som skulle delta på møtet, og insisterte på at det skulle være flere flyktninger tilstede. Sarah og et par andre flyktninger fikk tillatelse til å være med på møtet. Flere av flyktningene som ikke fikk delta på møtet, hadde liten tro på at de kom til å finne gode løsninger på problemene. Dagen etter spurte jeg både presidenten av Kvinnefelleskapet og Sarah hvordan møtet hadde gått. Det virket ikke som om Presidenten ønsket å diskutere det, og hun kommenterte at ”flyktningene er urimelige noen ganger! de må ikke bare skape problemer!” Jeg spurte om flyktningene fremdeles måtte flyttes, og hun svarte at ”det er klart de må”. Gjennom å snakke om flyktningene som ”de”, skapte hun også en avstand mellom seg selv og de andre flyktningene. Det kan virke som hun i denne sammenhengen tok avstand fra fellesskapet.

Deretter spurte jeg Sarah om det samme, og ønsket å vite hva de hadde kommet fram til på møtet, og hun virket også lite villig til å fortelle hva som hadde blitt sagt. Noen flyktninger spurte hvordan hadde gått, men hverken konflikten om *le hangar* eller om den ansattes mulige oppsigelse virket viktig (Feltnotater 10.5.2011). Flere av flyktningene var skeptiske, og trodde ikke at flyktningene som var til stede hadde gjort en innsats for fellesskapet, og var sikker på at flyktningene som hadde vært til stede på møtet hadde fått penger for å gi seg. Flyktningene kunne heller ikke stole på at presidentens rolle som flyktning kom til å veie tyngre enn hennes rolle som president og tilknytning til Røde Kors. I situasjoner hvor det oppstod konflikter ønsket dermed flyktningene å ha flere tilstede, for å øke sjansen for en rettferdig avgjørelse.

Å skaffe seg uvenner hos Røde Kors kan ha store konsekvenser for flyktningene, og noen ganger kunne det virke som det var viktigere for flyktningene å opprettholde vennskapet med Røde Kors enn å kjempe for flyktningene. De må vurdere om hva man ofrer for fellesskapet og hvilke konsekvenser det har for en selv. Under konfliktene ville Vanessa engasjere seg. Lina fortalte meg at Vanessa burde tenke litt lengre, hun hadde tross alt barn, og mente at Vanessa burde være mer forsiktig. En av de mannlige flyktningene var den som alltid sto forrest i konflikter og prøvde å kjempe for bedre rettigheter. På spørsmål om hvorfor det var alltid han som sto først, svarte flere av flyktningene at han ikke hadde noe å tape, for han hadde ingen muligheter til å bli gjenbosatt. Denne flyktningen ble arrestert under disse konfliktene (Feltnotater 10.5.2011). Konsekvensene av å stille opp for fellesskapet og på samme tid stå imot autoritetene kom tydelig fram med flyktningen som ble arrestert. Noen mente at de burde besøke han i fengselet, andre ville gå til HCR for å tale hans sak, men de aller fleste gjorde ingenting. Jeg argumenterer for at frykten for egne konsekvenser gjorde at flyktningene ikke fortsatte diskusjonene med Røde Kors eller forsøkte å hjelpe flyktningen som var i fengsel, men isteden snakket pent om hvor bra person han var og alt det han hadde gjort for fellesskapet. Flyktningene som ble arrestert hadde nok selv tjent mer på å ikke stå forrest i konflikten, men siden han prioriterte det kollektive framfor hva han personlig kunne tjent på, fulgte han fellesskapets normer og fikk et positivt rykte blant flyktningene.

En av de første normene jeg lærte i Kamerun var hvordan man ikke skal takke nei. Isteden for å takke nei til for eksempel middagsavtaler skal man heller svare ja, men sørge for at det ikke blir noe av. Det gjelder å la menneskene rundt deg tro at de får viljen sin, men ikke nødvendigvis la de få den. Dette gjelder i forhold til kamerunerne og i forhold til de andre flyktningene. Ingenting skjer tilfeldig. "Good fortune is due to harmony in particular social relationships; and disharmony in those social relationships leads to misfortune" (Gluckman 1956: 93). Opprettholdelse av gode relasjoner med fellesskapet, er det man selv tjener på, i forhold til konsekvensene ved å skape en disharmoni, som Gluckman her beskriver. Flyktningene skaper her en balanse mellom hva de tjener og hva de vinner på å prioritere fellesskapet. På grunn av frykten for hva som kan hende med en selv, fører det til at det er ikke alle kamper man tar for fellesskapet.

Mangelen på tillit mellom kvinnene kom særlig fram i forhold til flyktningforeningene. Flyktningene sladret ofte om at presidentene av foreningene bare talte sin egen sak, og favoriserte de som sto dem nær. Flyktningene argumenterte for at foreningene ikke kunne fungere så lenge det var Røde Kors som hadde startet disse formelle fellesskapene og hadde lagt premissene for dem. De mente presidentene hadde for mye makt, og at gjennom at de valgte hvordan privilegiene skulle deles førte det til rasisme ved at de delte med dem som de regnet som sine nære relasjoner (Feltnotater 18.2.2011). I et intervju med presidenten av Kvinneforeningen, kom mangelen på tillit blant flyktningene fram som det hun så på som sin største utfordring. Hun følte at hun ble mistenkeliggjort hver gang hun gikk inn hoveddøren til HCR eller Røde Kors fordi flyktningene trodde hun gikk dit for å tale sin egen sak, mens hun selv mente hun var der for fellesskapets skyld (Intervju 26.5.2011).

En dag jeg var sammen med flyktningene utenfor Røde Kors begynte det å plaskregne, og vi var en gruppe på 6 kvinner som gikk inn i kaféen på Røde Kors. Veronique hadde litt penger og kjøpte en tallerken med fisk og couscous. Da tallerkenen kom på bordet, kastet alle kvinnene seg over maten. Kvinnene pratet om hva de foretrakk å spise, og var enig om at couscous var det beste, da presidenten av kvinneforeningen kom inn og satte seg på nabobordet alene. Hun hilste kort før hun satte seg ned og bestilte en tilsvarende porsjon som de 6 kvinnene hadde delt, i tillegg til en øl. Kvinnene hilste tilbake, men ble deretter stille, og ingen som kommenterte at

presidenten satt på nabobordet (Feltnotater 4.3.2011). Å ha penger til å kjøpe stort måltid og øl var noe de aller fleste ikke kunne prioritere, og slike hendelser gjorde at flyktingene sladret om og spekulerte over hvor hun hadde fått pengene fra. Det at presidenten hadde penger til å kose seg med mat og øl, og ikke delte med de andre kvinnene, bidro til å skape en avstand mellom dem. Beskyldningene om at hun hadde mer penger og en lettere situasjon enn de fleste var ikke noe som ble diskutert mens presidenten var til stede, men når hun ikke var til stede ble hun kritisert. Dette hang nok sammen med at de ønsket å opprettholde gode relasjoner til presidenten.

Flyktingene kunne ikke stole på at andre prioriterte fellesskapet framfor sin egen vinning. Dette kom tydelig fram i forbindelse med planlegging av kvinnedagen. På vegne av HCR/CRC holdt Røde Kors flere møter i forkant av flyktingdagen for å planlegge gjennomføringen. Alle kvinnene var velkomne på møtene og de skulle planlegge en uke med feiring som skulle ende med kvinnedagen den 8. mars. Møtene ble holdt hos Røde Kors. På det første møtet ble det etterhvert store diskusjoner, spesielt i forhold til *les pagnes*. Hvert år feires kvinnedagen i Kamerun med parader og kvinnene har på seg *pagnes*, som er et stoff med trykk som er laget spesielt for årets kvinnedag. HCR delte ut et visst antall *pagnes* til kvinnene, og tanken var at alle kvinnene skulle bidra med 1000F hver, som skulle gå til *pagnes* til de kvinnene som ikke fikk av HCR. Noen av kvinnene kommenterte at det ikke var noen vits å dukke opp på møtene, for de kom ikke til å få noen *pagnes* uansett, og flere kritiserte presidenten av Kvinneforeningen for hvordan hun delte ut *les pagnes*. Presidenten mente at det var de som var engasjerte i fellesskapet som skulle ha førsteretten. Det ble høylytte diskusjoner om hvem som hadde mest krav på å få *pagnes*, og hvordan de skulle deles ut. Om noen var fornøyde med det som ble sagt ble det klapping og kvinnene slo hendene sammen for å vise at de var enige. Mange av kvinnene reiste seg opp og ropte høyt. Den ansvarlige fra Røde Kors klarte etterhvert å roe ned stemningen, slik at møtet kunne fortsette (Feltnotater 10.2.2011).

På det neste møtet som fant sted, var det derimot maten på kvinnedagen som ble temaet. En kvinne rakk opp hånden og fikk ordet. Hun lurte på hvordan matsserveringen skulle foregå på kvinnedagen, og forklarte at året før var det noen kvinner som hadde fått ansvaret for å lage mat til alle, de hadde fått penger til å kjøpe maten, og hadde dermed laget maten hjemme hos seg selv

og tatt den med til feiringen. Flere kvinner reiste seg og forsøkte å avbryte kvinnen som hadde ordet. En av de mente at kvinnene som lagde maten alltid ville beholde noe av maten for seg selv, men den andre mente at de kom sikkert til å bruke pengene til andre ting. Kvinnen som først hadde ordet mente at året før hadde det vært for lite mat, og at de måtte finne en annen løsning i år. Igjen ble høyløst stemning hvor enkelte av kvinnene snakket høyt seg i mellom, mens andre forsøkte å få ordet fra presidenten. En av kvinnene blåste i en fløyte hun har rundt halsen for å få oppmerksomheten. Presidenten foreslo at de kvinnene som skulle lage maten kunne gjøre det på baksiden av Røde Kors-huset, da var det ingen mulighet til at de kunne ta noe. Forsamlingen virket fornøyd, noen nikket og andre sa litt lavt til hverandre at det var bedre (Feltnotater 17.2.2011). Begge disse møtene forteller oss noe om tilliten og forholdet mellom kvinnene. Diskusjonen om *les pagnes* viser hvordan kvinnene var usikre på om hvorvidt de skulle delta på forberedelsene til kvinnedagen, og vurderte hva de selv fikk igjen for å dukke opp. Dette viser individuelt aspekt ved flyktingenes valg, hvor de vurderer hva de selv kan tjene på å være med. Eksempelet fra det andre møtet, og hvordan kvinnene ønsket at matlagingen skulle foregå et sted hvor alle hadde tilgang viser hvordan kvinnene har en manglende tillit til hverandre.

ROLLER

Det kan virke som flyktingene spiller roller hvor de ikke skiller seg ut, men tilpasser seg omgivelsene sine. En av de sentralafrikanske kvinnene som tilhørte en etnisk gruppe som ikke var høyt representert i Yaoundé snakket stort sett pent om de andre kvinnene fra SAR. En dag var jeg med henne til en flyktning fra Rwanda som hadde mye innflytelse blant flyktingeforeningene. I samtale om de forskjellige flyktingene i Yaounde, sa den rwandiske kvinnen at hun var så lei av kabaene (etnisk gruppe fra nord i SAR), fordi de laget så mye styr. Den sentralafrikanske flyktingen var rask med å si seg enig. Ved en annen anledning snakket noen flyktinger om hvor sympatiske kabaene var, og den samme kvinnen tok ordet og snakket varmt om kabaene. Hun tilpasset argumentene etter hva publikum ønsket å høre. For å opprettholde gode kontakter, tilpasser man seg i publikum i fasadeområdet.

I likhet med at mennesket har flere roller det kan spille i urbane områder, er det også mange måter å skape selvet sitt på (Hannerz 1980: 232). Man har dermed, i følge Hannerz, en større mulighet til å manipulere informasjonen man har i baksideområdet. Med flere nettverk eller domener å spille roller i, har man lettere for å velge nettverk man selv tjener på (Hannerz 1980). Flyktningene spilte roller utfra situasjonen og hvem som var publikum. Vi kan si at de utfører en slags *inntrykkskontroll* (Goffman 1992) hvor de kontrollerer hvilke inntrykk publikum sitter igjen med. I forhold til for eksempel Røde Kors så må de noen ganger overkommunisere den vanskelige situasjonen de er i, mens de andre ganger må stille opp som fornøyde flyktninger for å opprettholde gode kontakter. Det samme gjelder innad i fellesskapet, hvor flyktningene overkommuniserer en sterk fellesskapsfølelse. De viser at de fortsatt var på samme nivå, og opprettholder en likhet ved å fokusere på hvor vanskelig deres situasjon var. Flyktningene spiller roller i domener som handler om nære relasjoner og forpliktelse. Når flyktningene opptrer i hushold/forsørgelsesdomenene overkommuniserer de sin kollektive identitet.

Hvis vi ser på Goffmans begreper fasade og baksideområde som det indre og ytre, kan vi si at alt det flyktningene kommuniserer i samhandling med andre, er det som er fasadeområdet. Til tross for at flyktningene skaper et forestilt fellesskap, og at det er viktig for dem, har de et baksideområde hvor de må fokusere på seg selv.

DEN STERKE TROEN PÅ GUD

Troen på Gud har også en stor betydning for hvordan flyktningene vedlikeholder det kollektive og det individuelle. Som jeg skrev om i kapittel fem, var kirken og religion viktig for flyktningenes skapelse av fellesskapet og opprettholdelse av sin sentralafrikanske tilknytning. Allikevel er det individuelle sider ved troen på Gud. Begrepet ”*Chacun pour soi, Dieu pour tous*” (Hver og én for seg selv, Gud for alle) er et gammelt fransk ordtak som jeg kunne høre ofte blant flyktningene. Ordtaket betyr at den som kan må redde seg selv, og det er bare Gud som kan hjelpe deg. I sin vanskelige situasjon mente flyktningene at de måtte sette sin lit til Gud for å få

hjelp. De fleste av de sentralafrikanske flyktingene var protestantiske, og religion hadde en viktig rolle i deres hverdagsliv. Det var en selvfølge å gå i kirken, og det var mye snakk om Gud.

Den sterke troen på Gud blir påvirket av at man ikke vet om man kan stole på sine nærmeste. Sarah forklarte at det var ikke noe vits å tro på menneskene, de var ikke gode. Det var i følge henne bare Gud som er god. På spørsmål om hvordan det hadde seg at mennesker gjorde gode handlinger, svarte hun at mennesker som var gode er mennesker som er sendt til henne fra Gud. Hun sa at om det var mennesker som kom til henne for å få reparert noe klær for eksempel, så var disse menneskene sendt henne fra Gud for at hun skulle ha noe å leve av. Om det var noen som kom med penger til henne, så var det Gud som har sendt de (Feltnotater 10.4.2011). Troen på Gud ble forsterket ved at flyktingene hadde vanskelig for å stole på hverandre, og trengte noen å støtte seg på i vanskelige situasjoner. Om det var noe bra så hendte i livet deres, så var det takket være Gud.

Gud ble en forklaring på hvorfor gode ting skjedde i livet deres. En av sentralafrikanske flyktingene opplevde en dag å få forferdelig tannverk. Hun fortalte at på lørdag hadde hun bare veldig vondt, og også på søndag at hun bare lå hjemme og gråt. På søndag tenkte hun allikevel at hun burde dra i kirka, for om det er noen som kan hjelpe henne, så er det jo Gud. Akkurat mens presten var i gang med prekenen, kjente hun at hun hadde så vondt i tannen at hun ikke kunne mer, så hun måtte bare dra derfra. Barna tok henne med til en tannlege. Barna var veldig redde for at hun skulle dø fordi hun hadde så vondt. Når de kom dit så sa tannlegen at det kostet 6000F (72NOK) for å få hjelp, og det var for medisiner og slikt, noe som var mye mer penger enn hun hadde. En av sønnene hennes var så redd for at det skulle skje noe, så han ga fra seg flyktingekortet sitt og sa at han kunne beholde det til de kom tilbake med pengene, men det sa tannlegen nei til. Barna dro for å forsøke å finne mer penger, men de hadde kun 3000F. Da barna kom tilbake hadde kvinnen klart å overtale tannlegen til å slippe med det hun hadde, og hun hadde sagt at han kom til å få sin belønning av Gud. På veien hjem hadde hun funnet 1500F (20NOK) og hun mente at det var Gud som hadde sendt henne pengene for å hjelpe henne (Feltnotater 29.3.2011). På samme måte som at *sorcellerie* ble brukt som en forklaring på hvorfor onde ting hendte, ble Gud den eneste forklaringen på hvorfor noe bra skjedde.

I løpet av feltarbeidet mitt utbrøt det koleraepidemi i Yaoundé, og flyktingene var bekymret. Yannick, en av de sentralafrikanske mennene kom en dag gående med en pose med drikkevann som han hadde kjøpt. Drikkevann på flasker eller poser var som regel ikke en prioritering for flyktingene, men Yannick tok ingen sjanser på grunn av koleraepidemien. ”Driker du kolera?” ropte Vanessa til han mens hun lo høyt. Yannick kom litt nærmere, lo litt han også, og svarte at nei, dette var vann han hadde kjøpt. ”Det der er vann som kamerunerne har laget for å selge *les quartier* (kvartalene, denne sammenhengen var det snakk om de områdene hvor flyktingene bodde) mens hun lo enda mer. ”Le bon Dieu va me proteger” (den gode Gud beskytter meg) svarte Yannick. Flyktingene har en tro på at det er kamerunerne som ønsker å skade dem, mens det er Gud som kan beskytte dem.

Flyktingene ser selv på sin tilværelse som flyktning som midlertidig, og det er bare Gud som kan hjelpe dem. De har lite makt til å avgjøre når situasjonen deres kan endre seg. ”Det er ikke som om vi har ønsket å være flyktninger. Det er Gud som har bestemt at jeg skal være flyktning, og Gud kommer til å ende min tid som flyktning. Det er ikke for alltid” (Feltnotater 11.5.2011). Gud er den som kan hjelpe flyktingene ut av den situasjonen de er i, i mellomtiden må de gjøre det de kan for å klare seg i Yaoundé.

EN MIDLERTIDIG TILVÆRELSE?

Til tross for at flyktingene må tenke på seg selv, har jeg vist at de også skaper forestilte fellesskap i eksil. Basham (1978) skriver at mennesker som bor i urbane områder har et behov for kontakt, og at en vanlig løsning er å skape såkalte frivillige organisasjoner, som er basert på jobb, vennskap eller lignende. Disse frivillige organisasjonene gjør at menneskene føler at de hører til, og skaper en slags overgang fra slektskapsrelasjonene man har ved fødselen til andre relasjoner man skaper i byen.

Hannerz (1980) forklarer at man identifiserer seg ikke med alle som man lager varige relasjoner med, isteden må kanskje nære relasjoner bygges fra bunnen av. Hvor de i utgangspunktet er fjerne relasjoner kan man gjøre de nære ved å personalisere for eksempel naboskap. Dette kan gjøres ved å fortelle om jobb og familie. Det er interessant hvordan Hannerz her går utfra at det skapes noen *varige* relasjoner. Å være flyktning er i utgangspunktet sett på som noe midlertidig, selv om det for mange kan bli varig. Goffman (1992: 171) skriver at: ”Uansett hva det er som frembringer menneskenes behov for sosial kontakt og samvær synes det å få to virkninger – et behov for et publikum som man kan framføre sitt oppblåste jeg for, og et behov for lagkamerater som man kan stå i en hemmelig forståelse med og slappe av med bak kulissene”. I møte med en ny situasjon, nye utfordringer og kamerunerne, skapes det nye relasjoner.

Flyktningene ønsker ikke å bli værende i Kamerun. For å kunne bevare håpet om en gang å kunne reise tilbake til SAR blir fellesskapet viktig. Ved å ikke gi slipp på sin identitet som sentralafrikansk flyktning, uttrykker de et håp om repatriering som en løsning i framtiden. Gjenbosettingsprosessen blir derimot noe de ikke kan gjøre i fellesskap og blir en hemmelighet som holdes skjult. Den sterke tilknytningen til sitt hjemland gjør allikevel at flyktningene har en tanke om at de skal tilbake en dag. Som nevnt tidligere, kan Mauss’ tanker om resiprositet stå i kontrast til relasjoner som handler om at man tenker på hva man vinner og taper. Mitt materiale viser at det ene ikke utelukker det andre, men at det er et dialektisk forhold mellom kollektive normer og individuelle valg.

AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER

Jeg har i denne avhandlingen sett på noen av de sentralafrikanske flyktingenes utfordringer i Yaoundé, og kommer her med noen avsluttende og konkluderende poeng for oppgaven. Avhandlingen har tatt for seg urbane flyktingers forhold til fellesskap, og hvordan fellesskapet påvirkes av sjalusi, *sorcellerie* og at de befinner seg i en midlertidig situasjon.

Jeg har i denne avhandlingen argumentert for at til tross for at flyktingene anser sin situasjon for midlertidig, skaper de forestilte fellesskap i eksil. Isteden for å si at man mister sine nære relasjoner som flykting, argumenterer jeg for at de blir kontinuerlig skapt. Ved å dele gode minner fra hjemlandet, skape relasjoner med mennesker i samme situasjon og ikke minst, ved å ta avstand fra kamerunerne, opprettholder flyktingene det midlertidige aspektet ved sin tilværelse. Flyktingene har behov for hjelp av andre for å klare seg, og i et fellesskap basert på resiprositet får de moralsk og økonomisk støtte. Om flyktingene hadde forsøkt å blande seg med kamerunerne, ville de ha gitt opp tanken om å reise tilbake og akseptert at deres situasjon ikke lenger er midlertidig. Isteden skaper de fellesskap som tar avstand fra kamerunerne og opprettholder en tanke om at man en gang skal reise hjem igjen. De skaper også en normalitet i sin situasjon i eksil.

Det er allikevel ikke bare enkelt å være en del av fellesskapet. Jeg har i avhandlingen vist hvordan flyktingenes relasjoner er preget av sladring, sjalusi og frykten for *sorcellerie*. Faren for *sorcellerie* kan være fra en indre og en ytre fiende, og flyktingene frykter *sorcellerie* både fra sine nærmeste relasjoner og mindre nære. Gjennom deling av goder og ved å opprettholde en likhet, blir *sorcellerie* en moralsk kontroll av handlinger, som gjør at flyktingene opprettholder fellesskapet blant relasjoner i hushold/slektskapsdomenet⁵ og i forsørgelsesdomenet. Frykten for *sorcellerie* fra kamerunerne er derimot først og fremst basert på maktforholdet mellom dem.

⁵ Jeg har benyttet meg av Hannerz' *domenebegreper* (1980) for å forstå flyktingenes sosiale relasjoner

Flyktningene har inntrykk av at kamerunerne er de som sitter på makten i deres hverdag, og de har også det som flyktningene drømmer om å ha, nemlig muligheten til å være i sitt hjemland. De frykter dermed også *sorcellerie* fra relasjoner i nabodomenet, hvor de er geografisk nære, men ikke nødvendigvis sosialt nære.

Flyktningene forholder seg på forskjellige måter til frykten for *sorcellerie* fra kamerunerne og frykten fra fellesskapet. Flyktningene beskytter seg for *sorcellerie* fra kamerunerne gjennom det de kaller *remèdes* (tråder rundt barnas mage eller ankel), og gjennom forsiktighet med deling av informasjon. I forhold til fellesskapet beskytter flyktningene seg gjennom deling av goder, opprettholde en god tone (gjerne gjennom sladring) og ved å være forsiktig med hva man deler av sin egen informasjon.

Hekseribeskydninger og frykten for hekseri oppstår ofte i situasjoner hvor det er en endring. Til tross for at *sorcellerie* også hadde en rolle i SAR, har det skjedd en endring som følge av flyktningenes midlertidige situasjon i Kamerun. Situasjonen som flyktning og møtet med kamerunerne har ført til nye og andre tanker om *sorcellerie*.

Vi kan si at det er et dialektisk forhold mellom det kollektive og det individuelle. Fellesskapet blir påvirket av hva hver enkelt person deler med fellesskapet og hvilke roller flyktningene spiller i forskjellige domener. I en vanskelig hverdag med mange utfordringer, må flyktningene ta individuelle valg og tenke på seg selv. De tar vurderinger i forhold til hva de gjør for seg selv og hva de gjør for fellesskapet. Flyktningene skaper fellesskap, men innenfor fellesskapets rammer utfører de individuelle strategiske handlinger. Det sterke samholdet mellom flyktningene er allikevel viktig både for deres situasjon i eksil, men også for å klamre seg fast til håpet om en gang å kunne reise hjem.

LITTERATUR

Feltnotater 06.1.2011 – 21.6.2011

Intervju Mme Ngama 26.5.2011

Samtaler HCR – informasjon fått fra ansatte hos UNHCR Kamerun

Anderson, B. (1991). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism. London, Verso.

Ashforth, A. (2005). On Living in a World with Witches. Witchcraft, violence, and democracy in South Africa. A. Ashforth. Chicago, University of Chicago Press.

Barnard, A. og J. E. Spencer (2003). Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. London, Routledge.

Barro (2011). "Centrafrique: Mort de Patassé: Bozize l'aura sur la conscience." Funnet 24.02.2012, fra <http://fr.allafrica.com/stories/201104070276.html>.

Barron, L. (1958). Introduction. The Evil Eye: The origins and practices of superstition. Elworthy. New York, The Julian Press, Inc.

Barth, F. (1969). Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference. Oslo, Universitetsforlaget.

Basham, R. (1978). Urban anthropology: the cross-cultural study of complex societies. Palo Alto, Calif., Mayfield.

BBC News (2011). "Country profile: Central African Republic." (7.06.2011).

Bikoun, B. M. (2010). "Cameroun: Chasse aux mendiants, "sdf" et petits commerçants à Yaoundé." Funnet 9.9.2011 fra <http://fr.allafrica.com/stories/201006240852.html>

Boehm, C. (1993). "Egalitarian Behavior and Reverse Dominance Hierarchy." Current Anthropology **34**: 227-254.

Borchgrevink, A. (2003). "Silencing language. Of anthropologists and interpreters." Ethnography **4**(1): 95-121.

- Buyer, M. (2008). "Negotiating Identity and Displacement among the Somali Refugees of Cape Town." South Africa Historical Journal, **69**(2): 226-241.
- Cerwonka, A. (2007). Nervous conditions: the stakes in interdisciplinary research. Improvising Theory: Process and Temporality in Ethnographic Fieldwork. A. Cerwonka and L. Malkki. Chicago, University of Chicago Press.
- Cohen, A. P. (1989). The symbolic construction of community. London, Routledge.
- DeLancey, M. W. og M. D. DeLancey (2000). Historical Dictionary of the Republic of Cameroon. Maryland, US, Scarecrow Press, Inc.
- Douglas, M. (1970). Witchcraft: confessions & accusations. London, Academic Press.
- Eames, E. and J. G. Goode (1977). Anthropology of the city: an introduction to urban anthropology. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall.
- Encyclopedie Francaise. (2011). "Patassé." Funnet 22. 8.2011, fra http://www.encyclopediefrancaise.com/Ange-F%C3%A9lix_Patass%C3%A9.html
- Epstein, A. L. (1969). Gossip, Norms and Social Network. Social Networks in Urban Situations. C. Mitchell. Manchester, The University Press.
- Etudiants du Monde. (2012). "Prénoms Centrafricains (République Centrafricaine) et Statistiques." Funnet 28.04.2012, fra http://www.studentsoftheworld.info/penpals/stats_fr.php3?Pays=CAF.
- Evans-Pritchard, E. E. (1976). Witchcraft, oracles, and magic among the Azande. Oxford, Oxford University Press.
- Fédération Internationale des Ligues des Droits de l'Homme (FIDH) (2003). Crimes de Guerre en République Centrafrique. **no 355**.
- Fellesrådet for Afrika. (2002-2003). "Landprofil 2002-2003: Kamerun." Funnet 7.9.2011, fra <http://www.afrika.no/Detailed/4683.html>.
- Fellesrådet for Afrika. (2010-2011). "Landprofil 2010-2011: Kamerun." Funnet 7.9.2011, fra <http://www.afrika.no/Detailed/20659.html>.
- FN. (2010). "Internt fordrevne." Funnet 29.09.2010, fra <http://www.fn.no/Temaer/Humanitaere-spoersmaal/Paa-flukt/Internt-fordrevne>.
- Foster, G. M. (1965). "Peasant Society and the Image of Limited Good." American Anthropologist **67**(2): 293-315.

- Foster, G. M. (1972). "The Anatomy of Envy: A Study in Symbolic Behavior " Current Anthropology **13**(2): 165-202.
- Frøystad, K. (2003). Forestillingen om det "ordentlige" feltarbeid og dets umulighet i Norge. Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge. M. Rugkåsa og K. T. Thosen, Gyldendal Norsk Forlag: 32-64.
- Fuglerud, Ø. (2001). Migrasjonsforståelse: flytteprosesser, rasisme og globalisering. Oslo, Universitetsforlaget.
- Garrison, V. og C. M. Arensberg (1976). The Evil Eye: Envy or Risk of Seizure? Paranoia or Patronal Dependency? The Evil Eye. C. Maloney. New York, Colombia University Press.
- Geschiere, P. (1997). Kinship, witchcraft and the market. Perspectives on Africa: A reader in culture, history, & representation. R. R. Grinker and C. B. Steiner, Blackwell publishers.
- Geschiere, P. (1998). "*Sorcellerie* et modernité: Les enjeux des nouveaux procès de *sorcellerie* au Cameroun Approches anthropologiques et historiques." Annales. Histoire, Sciences Sociales **53**(6): 1251-1279.
- Geschiere, P. (2000). "*Sorcellerie* et modernité: retour sur une étrange complicité." Politique africaine **79**: 17-32.
- Geschiere, P. og C. Fisiy (1994). "Domesticating Personal Violence: Witchcraft, Courts and Confessions in Cameroon." Africa: Journal of the International African Institute **64**(3): 323-341.
- Geschiere, P. og F. Nyamnjoh (1998). "Witchcraft as an Issue in the "Politics of Belonging": Democratization and Urban Migrants' Involvement with the Home Village." African Studies Review **41**(3): 69-91.
- Gluckman, M. (1956). Custom and conflict in Africa. Oxford, Blackwell.
- Goffman, E. (1992). Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatikk. Oslo, Pax.
- Hannerz, U. (1980). Exploring the city: inquiries toward an urban anthropology. New York, Columbia University Press.
- Harrell-Bond, B. og E. Voutira (1992). "Anthropology and the Study of Refugees." Anthropology Today **8**(4).
- Holy, L. (1984). Theory, methodology and the research process i Ethnographic Research: A guide to general conduct. R. F. Ellen. London, Academic Press.

- Holy, L. og M. Stuchlick (1983). Anthropological Data and Social Reality i Actions, Norms and Representations: foundations of anthropological inquiry. L. Holy og M. Stuchlick. Cambridge, Cambridge University Press.
- IRIN Humanitarian News and Analysis. (2011). "Central African Republic: Who's who with guns?" Funnet 18.01.2011, fra <http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=78128>.
- Iseleki, T. B. (2011). "Bilong Nalova Regina surprise main dans le sac." Journal Chrétien, 18.7.2011.
- Jacobsen, K. (2005). The Economic Life of Refugees. Bloomfield, USA, Kumarian Press, Inc. .
- Juma, M. K. (2009). "Forced migration. Africa's achilles hill of the 21th Century." Aisa monograph 1(3).
- Kennedy, P. T. og V. Roudometof (2002). Communities across borders: new immigrants and transnational cultures. London, Routledge.
- Knudsen, J. C. (1995). When Trust is on Trial: Negotiating Refugee Narratives. Mistrusting refugees. E. V. Daniel og J. C. Knudsen. Berkeley, University of California Press.
- L'Assemblée Nationale de Cameroun (2005). "Loi no 2005/006 du 27 juillet 2005 portant status des réfugiés au Cameroun."
- L'état de Cameroun (1996). La Constitution Camerounaise Lov no 96-06 18.januar 1996. Yaoundé. Yaoundé.
- Leger Uten Grenser. (2010). "350.000 på flukt i Den Sentralafrikanske Republikk." Funnet 17.8.2011, fra <http://msf.no/Glemte-kriser/10-glemte/350.000-paa-flukt-i-Den-sentralafrikanske-republikk>
- Lewis, M. P. e. (2009). "Ethnologue: Languages of the World." Sixteenth edition. Funnet 22.8.2011, fra http://www.ethnologue.com/show_country.asp?name=cameroon.
- Lexilogos. " *sorcellerie*" Funnet 5.1.2012, fra <http://www.cnrtl.fr/definition/sorcellerie>.
- Malkki, L. (1992). "National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees." Cultural Anthropology 7(1): 24-44.
- Malkki, L. (1995a). "Refugees and Exile: fra "Refugee Studies" to the national order of things." Annual Review of Anthropology 24 (1995): 495-523.
- Malkki, L. H. (1995b). Purity and exile: violence, memory, and national cosmology among Hutu refugees in Tanzania. Chicago, University of Chicago Press.

- Malkki, L. H. (1996). *Speechless emissaries: refugees, humanitarianism, and dehistoricization*. i Siting culture: the shifting anthropological object. K. Hastrup og K. F. Olwig. London, Routledge.
- Marwick, M. (1970). Witchcraft and sorcery: selected readings. Harmondsworth, Penguin.
- Mauss, M. (1995). Gaven: utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn. Oslo, Cappelen akademisk forl.
- Norwegian Refugee Council (NRC) / Flyktninghjelpen (2011). *Flyktningregnskapet 2011*. Oslo, Norwegian Refugee Council (NRC) / Flyktninghjelpen. **2011**.
- Nouveau Droits de l'Homme - Cameroon (2001). Report on the situation of Urban Refugees in Cameroon 2000, Consaf.
- Olwig, K. F. og K. Hastrup (1997). Siting culture: the shifting anthropological object. London, Routledge.
- Ordnett. (2011a). "Sjalusi." Funnet 25.1.2011, fra <http://ordnett.no/search?search=sjalusi&lang=fr>.
- Ordnett. (2011b). "Misunnelse." Funnet 25.1.2011, fra <http://ordnett.no/search?search=misunnelse&lang=fr>.
- Plan Norge (2011) Kart: "Landfakta: Kamerun." Funnet 2.9.2011, fra http://www.plan-norge.no/Sporsmal_svar/Landfakta3/Afrika/Kamerun.aspx.
- RFI. (2009). "Cameroun: une Afrique en miniature." Funnet 19.4.2012, fra <http://www.rfi.fr/afrique/20091231-cameroun-une-afrique-miniature>.
- RFI. (2011). "Polémique autour de la mort de l'ancien président Ange-Félix Patassé." Funnet 24.2.2012, fra <http://www.rfi.fr/afrique/20110411-polemique-autour-mort-ancien-president-ange-felix-patasse>.
- Roberts, J. M. (1976). *Belief in the Evil Eye in World Perspective*. The evil eye. C. Maloney. New York, Colombia University Press.
- Sahlins, M. (1972). Stone age economics. Chicago, Aldine Atherton.
- Sirriyeh, A. (2010) "Home journeys: Im/mobilities in young refugee and asylum-seeking women, Äôs negotiations of home." Childhood **17**(2): 213-227.
- Stewart, P. J. og A. Strathern (2004). Witchcraft, sorcery, rumors, and gossip. Cambridge, Cambridge University Press.

- Store Norske Leksikon. "Kamerun." Store Norske Leksikon Funnet 22.8.2011, fra <http://snl.no/Kamerun/befolkning>
- Sylvester, A. J. (2011). Beyond making ends meet: Urban refugees and microfinance. Master of Public Policy, Sanford School of Public Policy/ Duke University.
- The Economist Intelligence Unit Limited (2011). Country Report December 2011 Central African Republic. London, Economist Intelligence Unit.
- UNHCR (2006a). "Plan d'opération par pays: Cameroun."
- UNHCR (2006b). La Convention de l'OUA.
- UNHCR (2007). "Convention et Protocole relatifs au status des Réfugiés."
- UNHCR (2009a). "Global report."
- UNHCR (2009b). "UNHCR policy on refugee protection and solutions in urban areas."
- UNHCR (2010a). "Opération UNHCR Cameroun Fact Sheet."
- UNHCR (2010b). UNHCR Projected global resettlement needs 2011. 16th Annual Tripartite Consultation on Resettlement. Geneva: 6-8 July 2010.
- UNHCR (2011a). "Infoskriv som deles ut til nyankomne flyktninger fra UNHCR Kamerun."
- UNHCR (2011b). "Global Appeal 2011 Update."
- UNHCR (2011c). Restitution des resultats de l'AGDM 2010 pour les demandeur d'asile et réfugiés urbains.
- UNHCR. (2011d). "La reinstallation " Funnet 13.12.2011, fra <http://www.unhcr.fr/pages/4aae621e454.html>.
- UNHCR. (2011e). "FNs Flyktningkonvensjon av 1951 om flyktningers rettslige stilling - spørsmål og svar." Funnet 18.10.2011, fra http://www.unhcr.lt/no/Protect/qa_1951convention_no.html#1.
- UNHCR. (2011f). "Refugee Figures." Funnet 18.10.2011, fra <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c1d.html>.
- UNHCR. (2011g). "Voluntary Repatriation." Funnet 11.12.2011, fra <http://www.unhcr.org/pages/49c3646cfe.html>.

UNHCR. (2011h). "Resettlement." Funnet 11.12.2011, fra <http://www.unhcr.org/pages/4a16b1676.html>.

UNHCR. (2011i). "Local integration." Funnet 11.12.2011, fra <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c101.html>.

Utenriksdepartementet. (2011). "Landsider: Kamerun." Funnet 17.08.2011, fra <http://www.landsider.no/land/kamerun/generell/>.

Weaver, J. L. (1988). "Searching for Survival: Urban Ethiopian Refugees in Sudan." The Journal of Developing Areas **22**(4): 457-476.